

România literară

SALA DE
LECTURĂ

13

9
DEVA

3
ROM LITERARA

editată cu sprijinul
Fundației ANONIMUL

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România 3 aprilie 2009 (Anul XLI). 32 pagini. 4 lei

Ilie

CONSTANTIN

**„Sunt egalul
celor
mai buni”**

interviu de
Ioana **REVNIC**

p. 16-17

Portret de Floarea Tuțuianu

António Lobo

ANTUNES

**AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ**

**Ordinea
naturală
a lucrurilor**

p.26-27

ȚĂRANII ȘI COMUNISMUL

o expoziție realizată
la 60 de ani de la
începerea
colectivizării
forțate a agriculturii

text:

Alex

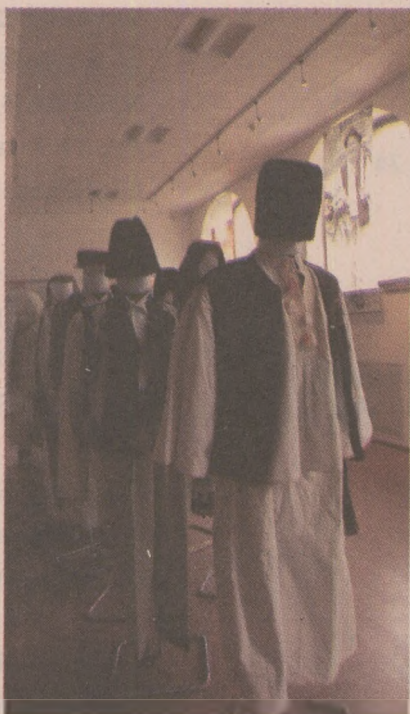
ȘTEFĂNESCU

fotografii:

Ioana

PÂRVULESCU

p. 3

VIZITĂ DE PE O ALTĂ PLANETĂ

o povestire
polițistă
de
George **ARION**

p. 18-19

s u m a r

Tăranii și comunismul de Alex Ștefănescu – p. 3

CONTRAFORT de Mircea Mihăieș – p. 4
V-ați gândit să plecați din România?

DESPRE LITERATURĂ, CU BUCURIE de Ioana Pârvulescu
Un om deștept și bun – p. 5

CRONICA IDEILOR de Sorin Lavric – p. 6
Pe orbita popularității

CRONICA LITERARĂ de Cosmin Ciotloș – p. 7
Câteva metode (III)

Poeme de Ioana Crăciunescu – p. 8

SCRISOARE DIN PARIS de Lucian Raicu – p. 9
Oameni liberi

Doctor de cuvinte de Val Gheorghiu – p. 9

CERȘETORUL DE CAFEĂ de Emil Brumaru – p. 9

Strînsoarea de oțel a fricii de Teodor Vărgolici – p. 10

CARTEA ROMÂNEASCĂ de Daniel Cristea-Enache – p. 11
Cod roșu

SEMN DE CARTE de Gheorghe Grigurcu – p. 12
Dincolo și dincoace de Noica (II)

Din trecutul S.S.R. de Dumitru Hîncu – p. 13

LECTURI LA ZI de Tudorel Urian – p. 14
Arheologia Eu-lui

PREPELEAC de Constantin Țoiu – p. 15

PĂCATELE LIMBII de Rodica Zafiu – p. 15

INTERVIURILE ROMÂNIEI LITERARE
Ilie Constantin: „Sunt egalul celor mai buni”
Interviu de Ioana Revnic – pp. 16-17

Vizită de pe o altă planetă de George Arion – pp. 18-19

Precizări la biografia lui Matila C. Ghyka
de Mihai Sorin Rădulescu – pp. 20-21

CRONICA DRAMATICĂ de Marina Constantinescu – p. 22
Vol zbura cu albinele...

Enescu omăgiat la Roma... și nu numai
de Dumitru Avakian – p. 23

CRONICA FILMULUI de Angelo Mitchievici – p. 24
Antonio, Elena, Barcelona

CRONICA PLASTICĂ de Pavel Șușară – p. 25
Artiști în epură

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ
António Lobo Antunes - Dulci mișcări, blânzi morți
Traducere și prezentare de Micaela Ghițescu – pp. 26-27

Johann Wolfgang Goethe - Arte poetice
Traduceri și note de Grete Tartler – p. 28

MERIDIANE - p. 29

POST-RESTANT de Constanța Buzea – p. 30

PRIN ANTICARIE de Simona Vasilache – p. 30
Bucuria descoperirii

LA MICROSCOP de Cristian Teodorescu – p. 31

DIN CARTEA CU FLEACURI de Livius Ciocârlie – p. 31
Nu mă dau în vânt

Ochiul magic – p. 32

România literară®

Director: **NICOLAE MANOLESCU**

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU – director-adjunct

ALEX. ȘTEFĂNESCU – redactor-șef

OANA MATEI – secretar general de redacție

ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA,

MARINA CONSTANTINESCU, IOANA PÂRVULESCU –
redactori

Corectură:

CONSTANȚA BUZEA (pag. 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 30),

SIMONA GALAȚCHI, ECATERINA IONESCU (pag. 1, 2, 4,
5, 7, 22, 23, 25), **NINA PRUTEANU** (pag. 3, 6, 11, 16, 17, 18,
19, 20, 21, 24, 26, 27, 28, 29, 31, 32).

Grafică: **MIHAELA ȘCHIOPU**

Fotoreporter: **ION CUCU**

Tema numărului: *Câte ceva despre Petre și muzeul lui de
pe pământ*

Tehnoredactare computerizată:

IONELA STANCIU, OANA MATEI, VALENTINA VLĂDAN

Introducere texte: **GEORGETA GHEORGHIU**

Correspondenți din străinătate: **RODICA BINDER**
(Germania), **GABRIELA MELINESCU** (Suedia), **LIBUŠE**
VALENTOVÁ (Cehia)

Fundația **România literară**, Calea Victoriei 133,
sector 1, cod 010071, București.

Director administrativ: **VALENTINA VLĂDAN**

Secretariat: **SOFIA VLĂDAN, GHEORGHE VLĂDAN**

Cont în lei: BRD-GSG Agenția Șincai,

RO91BRDE441SV59488894410. Cont în valută: BRD-GSG

Agenția Șincai RO87BRDE441SV59488974410 (USD),

RO37BRDE441SV59489004410 (EUR)

e-mail: romania_literara@yahoo.com;

revistaromanialiterara@gmail.com; <http://www.romlit.ro>;

tel.: 021. 212.79.86; fax: 021.212.79.81

Imprimat la **FED PRINT**

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din
România nu este responsabilă pentru politica editorială a
publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

România literară este membră a Asociației
Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), aso-
ciație cu statut juridic, recunoscută de către Ministerul
Culturii și Cultelor.

ISSN 1220-6318

Straniul grup statuar este un memento adresat amneziciei societăți românești de azi. Amintiți-vă că am existat, amintiți-vă că am fost uciși!

ÎN MIJLOCUL sălii mărșăluiește – deși rămâne la nesfârșit nemișcată – o mică armată de țărani fantomatici, confectionată din costume populare așezate pe umerase-stative. Între căciuli și sumane, între broboade și ii nu se văd fețe omenești, ci doar puțin întuneric, iar din mâneci nu ies mâini. Straniul grup statuar este un memento adresat amneziciei societăți românești de azi. Amintiți-vă că am existat, amintiți-vă că am fost uciși!

Acesta este mesajul expoziției *Țăranii și comunismul*, realizată de Fundația Academia Civică, Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței și Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului, în colaborare cu Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti” (care o și găzduiește în perimetrul său – în clădirea de la intrare). Expoziția s-a deschis la 17 martie – și va sta deschisă până la 30 mai –, urmând să fie vizitată de mii de oameni, îndeosebi tineri. Nu se poate să rămâi indiferent privind panourile cu informații și fotografii referitoare la colectivizarea forțată, cu mijloace criminale, a agriculturii românești, în perioada 1949-1962, sau ascultând înregistrările unor secvențe de „istorie orală”. De un patetism sobru, ca întreaga operă de anamneză creată de Ana Blandiana prin instituțiile pe care le-a înființat după 1989, în scopul reconstituirii tragediei trăite de români în anii comunismului, expoziția îi cheamă pe vizitatori la un moment de reculegere.

Autorul expoziției, cel care a gândit-o și înfaptuit-o – împreună cu colaboratorii săi – până la cel din urmă detaliu și care, în calitate de curator al ei, explică vizitatorilor semnificația fiecărui obiect expus, este Romulus Rusan. Cuvintele sale au ecou în conștiința noastră, cu excepția aceluia dintre noi care rămân insensibili la tot ceea ce nu-i privește direct.

„Au fost mereu – afirmă Romulus Rusan, rezumând destinul țăranilor într-o suită de enunțuri răscolitoare prin simplitatea lor solemnă – pe câmpul de luptă. Au luptat cu tătarii, cu turcii și rușii, cu secetele și inundațiile, cu «birăii» și activiștii, cu birurile și cotele. Au fost mereu învinși și învingători, căci sacrificiul lor a hrănit mereu continuitatea istoriei.

Lupta cu comuniștii i-a înfrânt însă definitiv, căci le-a distrus nu numai viețile, ci și rădăcinile. Fără pământ, țăranii și-au pierdut definiția.

Și-au luat lumea în cap venind la oraș și lăsând pământul și gospodăria pe capul femeilor și copiilor, iar recoltarea în seama studenților și soldaților.

Cei rămași la lucrul câmpului au început să «fure» din avutul obștesc (care era de fapt propriul lor, luat cu forța).

Țăranii și comunismul

Astăzi, jertfa țăranilor răsculați în 1949-1950 rămâne un episod romantic. Răzmerițele finale din 1960-1962 seamănă cu asediile medievale.

Ziua din aprilie 1962, când a fost decretată colectivizarea, seamănă cu căderea Constantinopolului. Așa cum picturile din Aya Sofia ilustrează o lume străină de cea care urma să vină, țăranii se proiectează în realitatea timpului nostru ca niște martiri fără aureole.

Răpuși de glonț sau de ideologie, sunt cele mai numeroase și inocente prăzi ale comunismului.

Intitulat de autor *Recviem pentru țăranul român*, acest text poate fi considerat, într-adevăr, un poem, mai emoționant decât o mare parte din versurile publicate la noi după 1989.

În sală este expusă, printre altele, o revelatoare hartă a revoltelor țăranesti, înregistrate între 1949-1951 și, apoi, între 1958-1960, toate reprimare cu brutalitate și soldate cu morți. Este pentru prima dată când avem reprezentarea clară a faptului că România – țară denigrată, din ignoranță sau josnicie, de unii din propriii ei intelectuali, care îi deplâng la nesfârșit, în mod mecanic, pasivitatea – s-a opus de fapt, pe scară largă, cu sacrificii de vieți omenești, instaurării comunismului. A fost rezistența armată din munți, au fost, apoi, numeroasele răscoale ale țăranilor, de o dârzenie ieșită din comun.

Există apoi panouri cu zeci și zeci de chipuri de țărani arestați, fotografiați, ca în dosarele de anchetă, din față și din profil. Oameni adevărați, demni, cu simțul datoriei, prezentați ca niște infractori de banda de infractori care s-a aflat decenii la rând la conducerea României.

Pe un panou figurează versuri din autenticul folclor al vremii (nu din cel inventat de activiști culturali stupizi), referitoare la situația din țară și la experiența detenției. Toate sunt cutremurătoare. Reproduc patru versuri, sinteză, remarcabilă prin concizie și dramatism, a istoriei momentului:

„De cându-i tovărășie,/ Caru mi-i la fierărie./ Boii la măcelărie,/ Io mă duc la pușcărie.”

În timp ce vizitez expoziția, simțind o intensă dorință de înțelegere în liniște a ceea ce s-a întâmplat în țara mea, cu ani în urmă, câțiva bodyguarzi (bodyguarzii lui pește), adunați în holul de la intrarea în sală (în loc să

a c t u a l i t a t e a

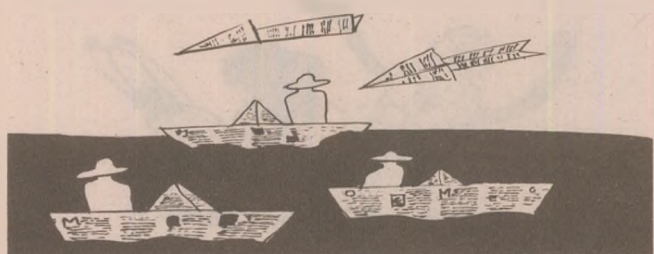
stea fiecare la postul său de observație ca să păzească Muzeul Satului), poartă o nesfârșită discuție, zgomotoasă și vulgară. Vocile lor stridente, cuvintele licențioase jignesc memoria țăranilor prizoniți cu ani în urmă. Astfel pătrunde într-un spațiu rezervat aducerii aminte asurzitorul și nerușinatul vacarm al lumii de azi.

Mă gândesc cu infinită admirație, îngrijorare și duioșie la oameni ca Ana Blandiana și Romulus Rusan, care, susținuți de mult prea puțini dintre noi, continuă să lupte cu amnezia indecentă care se întinde tot mai mult în țară. Unii o numesc, justificator, „bucurie de a trăi”. Este, de fapt, o falsă bucurie de a trăi. Poate fi considerată mai degrabă o bucurie de a muri, din punct de vedere moral și intelectual.

Text: Alex ȘTEFĂNESCU
Fotografii: Ioana PĂRVULESCU

a c t u a l i t a t e

Mircea Mihaies

CONTRAFORT

AM RĂSFOIT zilele trecute manuscrisul cărții dedicate de Adriana Cărcu unor artiști și intelectuali români stabiliți în străinătate. Ca unul căruia nu i-a trecut niciodată serios prin minte să-și părăsească țara, am încercat să aflu ce motivații stau în spatele unei asemenea decizii. Fiecare dintre cei treisprezece eroi ai cărții are propria motivație, propria viziune și, inevitabil, propriile regrete. Întrebarea stărnită de parcurgerea atâtor experiențe dure se impune de la sine: merita sacrificiul? Merita suferința, spaimele și, nu arareori, umilința, durerea, tragedia? Din punctul meu de vedere, nu. Sigur, în cazul artiștilor contează enorm libertatea de exprimare, refuzul de a accepta cenzura, sfidarea ideologică și alte represalii din aceeași categorie.

Cu totul altfel stau lucrurile în cazul emigrantului-standard. Toate exemplele care-mi vin în minte arată că în nouăzeci și nouă la sută din cazuri exilul are motivații strict economice. Or, nu cred că merită un efort devastator doar pentru a-ți ști frigiderul plin și pentru posibilitatea de a te urca oricând în mașina din garaj ori în avionul cu destinații exotice. Sigur, România comunismului era complet lipsită de libertate. Dar n-am prea observat ca mulți români exilați în numele „libertații” să se fi implicat în acțiuni decisive în favoarea celor rămași prizonieri ai criminalului sistem care îngenuchease țara.

Nu-mi trece, Doamne ferește!, prin minte să-i condamnez pe cei plecați pentru că ne-au abandonat să molfăim celebrul nostru salam cu soia și să-l pupăm în fund pe Iubitul Conducător. La urma urmei, ne merităm soarta cu vârf și îndesat. Atât am putut, atât am primit de la viață. Ce observ și doar discrepanța între visele clar enunțate și ceea ce au reușit să obțină prin plecare. Nu vorbesc, desigur, de agoniseala materială, ci de acea des-invocată, mitizată „pace a sufletului”. Ei bine, la acest capitol se deschide un vast câmp al dramelor. O fi ceva în ființa noastră adâncă, în genele noastre conservatoare ce ne împiedică să ne replantăm fără durere în alte părți.

Dacă mă gândesc la propria mea familie, încep să deslușesc ceva din misterioasa atracție a „locurilor natale”. Bunicii mei, țărani ardeleni plini de inițiativă, au aparținut generației pentru care drumurile în America, „țara tuturor posibilităților”, erau ceva obișnuit. O lungă perioadă, viața lor a fost un du-te-vino sacadat între câmpia Aradului și Mid-West-ul american: un an sau doi de muncă în fabricile din Cleveland sau Chicago, apoi un an-doi acasă, lucrând pământul cumpărat pe bani americani, apoi iar un an-doi în America, și iar acasă. Intervalele americane însemnau muncă pe brânci, cele românești nașterea a noi și noi copii. Fenomenul era destul de răspândit, de vreme ce până la al Doilea Război Mondial cele mai multe din rudele bunicilor mei își gândeau viața într-un ritm de biela-manivelă, între perioadele petrecute „acasă”, muncindu-și cu disperare câmpul, și cele când se aflau „la America”, asudând în fabricile de cocs și oțel ale Lumii Noi.

Până prin anii '60, curtea bunicilor păstra urmele acelor expediții mitice: mașini de treierat, pluguri mecanice, instrumente de executat tot felul de munci agricole. Vechile dulapuri gemeau de haine pe care nu le mai purta nimeni. Erau nu doar demodate, dar și îmbibate de tristețea unei lumi pierdute. Fuseseră aduse încă din anii '30-'40 pentru mama și surorile ei mai mari de la magazine din Chicago sau New York. Hrănit cu aceste povești, am devenit contrarul visătorului dornic să exploreze întinsul planetar. Văzusem că din întreaga lor trudă nu rămăsese nimic, iar sudoarea le

fusesse răsplătită cu frecvente convocări la postul de miliție. Și asta doar pentru că se încâpățanaseră să muncească dincolo de limita normalității, pentru a se sustrage sărăciei care-a făcut mereu ravagii în nefericita noastră parte de lume.

Unele scene din copilărie, când mă trezeam scormonind nesfârșite tunele, par să-mi sugereze astăzi, autoflatant, că alesesem un alt fel de căutare: a profunzimilor, a secretelor inaccesibile. De fapt, era felul meu de-a mă delimita de obositoarele lor drumuri între două feluri chinuitoare ale muncii: în fabricile fără aer și pe câmpul cu prea mult aer. Dar cum nu scapi de ceea ce ți-e scris, în ultimele două decenii am început, la rândul-mi, să călătoresc mai mult decât mi-aș fi închipuit și mai mult decât pot îndura. Avem în comun, eu și bunicii mei, același lucru: nu ne-am dorit niciodată să trăim în alte părți. Cel mai bine mă simt în zona mea de câmpie, unde puținele bucurii și dese necazuri pot fi zărite cu multă vreme înainte de a se produce.

Înțeleg, datorită acestor determinări biografice, suferința cumplită a celor care, în Antichitate, erau condamnați la exil. Aceasta era una din cele mai cumplite pedepse ce puteau fi date unui cetățean al marilor cetăți grecești sau romane. Exemplul clasic, pentru noi, este cel al lui Ovidiu, exilatul de la Pontul Euxin. Firește că situațiile nu sunt simetrice cu cele ale exilaților contemporani: în cazul invocat, individul era obligat să trăiască într-un tărâm aspru, al barbarilor și barbariei, departe de binefacerile civilizației. Astăzi, nimeni nu e atât de nebun încât să emigreze de bunăvoie în Somalia sau Bangladesh. Emigrarea voluntară reprezintă — cu un termen generic — căutarea unei vieți mai bune.

În epoca actuală, a te muta dintr-o țară în alta, dintr-un continent în altul a devenit ceva banal. Chiar România acestui moment e o țară în care se imigrează. Orașele mari au deja rudimente de „cartiere chinezești”, de străzi întregi ocupate de etnii din cele mai exotice. Căsătoriile mixte nu mai ridică nici măcar priviri întrebătoare, damne proteste. Lumea se corcește cu o viteză inimaginabilă, mase întregi de populații se mișcă pe direcții imprevizibile, în funcție de șansele de supraviețuire sau de căpătuire

Toate exemplele care-mi vin în minte arată că în nouăzeci și nouă la sută din cazuri exilul are motivații strict economice.

V-ați gândit să plecați din România?

oferite. Trăim o nouă epocă a migrației popoarelor, desfășurată la viteza amețitoare a avioanelor, vapoarelor sau trenurilor ce brăzdează planeta.

În anii '80, a pleca din țară însemna un risc și o dramă: riscul de a nu mai putea să te întorci și drama de a te rupe brutal de cei dragi. „Cortina de fier”, de care noii adepți ai „realizărilor” și „modernizărilor” comuniste nu par să fi auzit, exista, era impenetrabilă și uneori acționa ca o ghilotină. Astăzi, exilul temporar e parte a metabolismului social. Călătoriile fără dată de întoarcere certă nu mai există, iar voința de a te stabili într-un loc sau altul ilustrează mai degrabă capitolul „oportunități” decât pe cel numit „destin”. Am intrat într-un furnicar planetar, dominat de mișcări browniene, plonjând într-un spațiu în care nu mai e loc și nu mai există urechi pentru dramele individuale. Singurătatea, dorul, ratarea, melancolia, nostalgia nu mai interesează pe nimeni. Suntem tot mai singuri, pe măsură ce devenim tot mai sociali. Ne punem inima în palma primului venit nu din superficialitate, ci pentru că lumea noastră e din ce în ce mai populată cu „primi veniți”. Mi s-a întâmplat să ascult confesiuni zguduitoare din partea unor oameni pe care-i cunoșteam de câteva zile sau de câteva ore. Ei îmi mărturiseau, totodată, că nu îndrăznesc să se elibereze de povara ce-i apăsă în fața colegilor de serviciu sau a vecinilor de teama de-a nu deveni vulnerabili. Dar chiar asta suntem: niște oameni de oțel cu inimi de furnici.

Nu, n-am vrut niciodată să plec definitiv din România. M-au amuzat, firește, apelurile sms din vremea candidaturii la președinție a lui Adrian Năstase: „Dacă iese președinte Bombo / Emigrăm cu toții-n Congo!” Congo, desigur, pentru rimă. Pentru că, altminteri, e greu de găsit o țară a utopiei și a nebuliei, a splendorii și a prostiei, a gratuității și păguboșeniei, a minciunii și generozității, a sărăciei și veseliei, a violenței și sentimentalității decât Congoul nostru carpato-danubiano-pontic! Așa că, dacă tot n-am plecat când chiar era de plecat din România, nu plec nici acum. Să plece ei! (Cine? Îi știe o lume întreagă!) ■

Târgul anticarilor

În ultima săptămână a lunii martie, în Parcul Bucur Obor și în incinta Primăriei Sectorului 2 al Capitalei, a avut loc a VIII-a ediție a Târgului Anticarilor. Au fost expuse piese din colecții de artă, mobilier vechi, cărți rare, picturi. În cadrul Târgului Anticarilor, în sediul Primăriei Sectorului 2, au avut loc și lansări de cărți printre care *Arta de a fi păgubaș* de Nicolae Gheran, editată de Biblioteca Bucureștilor, și *Liviu Rebreanu prin el însuși* de Nicolae Gheran și Andrei Moldovan, editată de Editura Academiei Române. Au prezentat cărțile Paul Cornea, Ion Adam, D. R. Popescu, Florin Rotaru, director al Bibliotecii Municipale. Din partea Primăriei Sectorului 2 a vorbit Ruxandra Garofeanu, critic de artă. A mai fost lansată la Târgul Anticarilor cartea *Din amintirile mele (1853-1929)* de dr. C. D. Severeanu. Au prezentat: prof. dr. Nicolae Angelescu, prof. dr. Irinel Popescu, prof. dr. Constantin Rezachevici.

suferința. Este inevitabilă și, în straturile de profunzime, incomunicabilă. Spectacolul suferinței e sfânt.

Destinatar: George Ardeleanu

DRAGĂ GEORGE, Am fost întrebată zilele trecute dacă există oameni inteligenți care nu sunt buni și, invers, oameni proști care sunt cu adevărat buni. Cred că primul impuls al oricărui dintre noi este să răspundă *da* la ambele întrebări. Vedem în viața de zi cu zi (la fel și-n cărți) atâtea exemple de ticăloși cu mintea iute, de rafinate femei rele sau, pe de altă parte, de inși cam săraci cu duhul, dar care sunt în stare să-ți dea și cămașa de pe ei, cum se spune. Însă eu nu m-aș repezi la răspunsul afirmativ, iar motivul pentru care îți adresez ție această întrebare este că ai stat atâta timp la umbra lui Steinhardt. După mine, un om inteligent și bun. Ai scris o carte despre el pe care am citit-o cu mare plăcere.

Recunosc că ți-ai ales aproape un subiect de roman: un scriitor evreu care a intrat în închisoare în lotul Noica-Pillat, a trecut în detenție la ortodoxie, a fost urmărit de Securitate, un om căruia i s-a confiscat principala operă, *Jurnalul fericirii*, pe care l-a rescris; un „băiat de Pantelimon” care a intrat în lumea literară contestându-și cu enorm umor congenerii-vedete, pe Eliade, Cioran, Noica, dar și Geo Bogza, Petru Comarnescu, Sașa Pană și câți alții, pentru ca, atunci când roata istoriei s-a întors împotriva intelectualilor, să le ia apărarea; un om de cultură care a citit enorm, a scris literatură și despre literatură; un om liber care a murit monah, spunându-i celui care-i citea la capătăi: „Acum închide cartea”. Cartea, una de rugăciuni, s-a închis odată cu viața lui. Tu ai făcut demersul invers: ai redeschis cartea (întâi de toate *Jurnalul fericirii*) și viața lui N. Steinhardt. Dar ai deschis și anti-cartea, caricatura cărții vieții, adică dosarele de Securitate în care e implicat.

Oricum, ca să refaci din bucățele viața unui asemenea om, să-i discuți literatura și să-i scoți la iveală valoarea de destin este nevoie de o perfectă dozare a constantelor și variabilelor. Aici se află, deja, una dintre calitățile cărții tale: în ciuda unui material baroc care-ți stătea la dispoziție, ai reușit să conturezi cu elegantă precizie o armătură a constantelor omului, a acelor lucruri care-l leagă pe „primul Steinhardt”, cel interbelic, autorul articolelor din *Revista burgheză* și cel care semna Antisthius, de „ultimul Steinhardt”, cel de după ieșirea din închisoarea comunistă, „monahul de la Rohia”. În coloana vertebrală care asigură verticalitatea și constantele omului și scriitorului Steinhardt există, în centrul centrului, ideea de *libertate* care i-a călăuzit viața, inclusiv sau mai ales cât timp a fost închis. De aici un laitmotiv, o frază-cheie a existenței lui, luată din Kierkegaard: „Contrariul păcatului nu e virtutea, contrariul păcatului e libertatea”. Dar lângă ea aș pune imediat bunătatea inteligentă, care-l face să-și folosească libertatea interioară, în așa fel încât să se bucure și alții de ea.

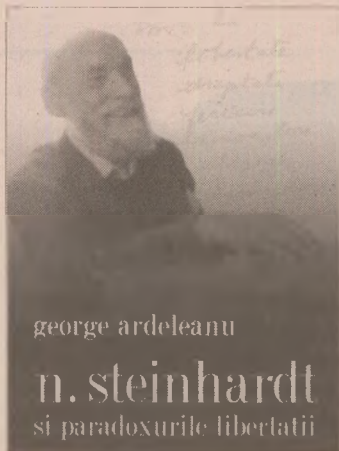
Există, de asemenea, nedisimulată, o tendință liberal-conservatoare de cea mai bună esență în *Weltanschauung*-ul scriitorului. Ai meritul de a-ți defini cât se poate de limpede termenii folosiți, care, întrucât fac parte din zona în continuă schimbare de semnificație a politicului, ar putea da naștere la ambiguități. Liberalismul lui Steinhardt, „susținător al culturii și civilizației burgheze”, care îl face să se apropie „inevitabil” de Lovinescu înseamnă individualism și respectul proprietății private. Conservatorismul lui Steinhardt înseamnă un respect anume pentru trecut, pentru tradiție, pentru religie, dar nicidecum o închistare sau o inapetență față de nou, nicidecum rigiditate sau fanatism de opoziție factură. Între constantele profilului său se mai află două categorii, pe care Steinhardt le-a împăcat atât în viață, cât și în scris: *homo religiosus* și *homo aestheticus*. Și, mi-aș permite să adaug, un umanism de cea mai bună calitate. Dar nu dintre cele care, iubind omenirea în ansamblu, nu suportă omul individual, ci dintre cele pentru care fiecare om e valoros în unicitatea lui. Cât despre variabilele vieții lui, ele țin de un dostoevskianism incontrolabil al destinului fiecăruia dintre noi. Mă refer, în special, la partea a II-a, *În cerc: 30 de ani în vizorul Securității*, capitol absolut inedit, bazat pe cercetarea dosarului său în multe volume, aflat în arhivele Securității și obținute prin CNSAS.

Nu ocolești punctele sensibile ale biografiei lui Steinhardt și polemizezi decent, când e cazul, știind să adopți o poziție fermă, încă de la partea dedicată biografiei. De pildă cu opiniile lui Alexandru Sever, în chestiunea creștinării și a temeiurilor acestui act de maximă intimitate, pe care preopinental nu le distinge. Sau când prezinți, în partea a III-a, tot prin câteva linii (teme) directoare, opera lui

Ioana Pârvolescu
DESPRE LITERATURĂ,
CU BUCURIE

Un om deștept și bun

George Ardeleanu,
N. Steinhardt și paradoxurile libertății. O perspectivă monografică,
București, Ed. Humanitas, 2009,
531 p.

Steinhardt, arăți foarte just riscurile relativismului său critic, care-l face să-l apere, de pildă, pe Adrian Păunescu sau să facă apropieri valorice între autori autohtoni și universali, pândite uneori de ridicol.

DIN ACEEAȘI materie primă, un spirit mai puțin fin sau unul înclinat spre senzational, spre acuza facilă, spre excesul de corectitudine politică, ar fi făcut o lucrare vindicativă, vitriolantă. Tu, pe modelul lui, ești mai degrabă tolerant, bun, gata să ascuți ambele părți și, mai ales, nu te lași înșelat de aparențe, de mode („nimic nu se demodează mai ușor decât moda”), ci mergi la adevăr și la esență. Citești cu atenție procesele-verbale ale interogatoriilor, cărora le arăți mistificările, așadar pericolele la o lectură naivă. E vorba de un dosar personal de 11 volume, din arhiva CNSAS (pe lângă cel în 21 de volume legat de procesul Noica-Pillat), pe care-l compari cu o lume dantescă.

Critic cavalier

POZIȚIA mea față de cartea domnului George Ardeleanu este cea a unui martor ce a avut dubla bucurie de a-l fi cunoscut pe Nicolae Steinhardt, în persoană, și de a fi trăit minunea reconstituirii sale postume, săvârșită de un om care nu l-a întâlnit niciodată în viață. Pe întreg parcursul lecturii fascinantului volum, m-am întrebat care este taina acestei 'reușite', dincolo de formidabila documentare bibliografică, de minuțiozitatea cercetării, de rigoarea și de profesionalismul exegetului.

Faptul că domnul George Ardeleanu pare să-i fi înțeles mai adânc și mai amplu scrierile decât au făcut-o contemporanii lui Nicolae Steinhardt nu mă surprinde, având în vedere privilegiul distanțării în timp și 'teoria câmpului operei', formulată cândva de însuși eroul studiului, ceea ce mă uimește însă este forța prezenței spirituale a celui invocat, de la prima până la ultima pagină a cărții.

Cum tema monografiei se referă la emanciparea spiritului din condiția de captivitate, surprinsă pe mai multe niveluri, mă gândesc că aparenta servitute a criticului față de modelul ales este în fond o formă de exercitare a

salon literar

A existat în viața lui un „număr echivalent de bolgii ale Infernului, un Infern pe care N. Steinhardt l-a străbătut luminos, senin, cu zâmbetul pe buze”. Aici – spui tu – se află taina sfinteniei lui: „să traversezi un asemenea destin fără să accepți nici o negociere prin care ființa ta ar putea fi mutilată”. Prietenul lui, Virgil Ierunca, îl socotise pe Steinhardt sfânt. Dar sfințenia lui nu cred că stă strict în ce spui. Eu aș pune accentul tocmai pe cealaltă parte: nu traversarea Infernului neatins, ci traversarea într-un fel *luminos* a Infernului, așadar „cu zâmbetul pe buze”. Altfel spus, dragă George, fără să-ți pierzi capacitatea de a iubi oamenii, de a crede în ei, de a fi bun cu ei. Îți trebuie inteligență pentru asta? Fără îndoială, aș zice eu. Dar poate că ține și de gene, de un chimism al inimii.

Apropo de zâmbet: Steinhardt a avut norocul să fie un ins plin de umor și chiar în experiențele lui cele mai dure sau care țin de *numinosum* (în terminologia lui Rudolf Otto) nu uită să vadă partea comică. Aici trebuie să-ți spun că am avut o mare surpriză: să descopăr un ins care-mi place chiar mai mult decât Steinhardt și care i-a fost un fel de dascăl: Emanuel (Manole) Neuman (cel care, după propria formulare era cu Iehova „în raporturi reci, dar onorabile”). Au noroc, amândoi: mentorul și-a găsit discipolul, un spirit deschis, vioi, pentru care comicul e o categorie esențială a lumii, o condiție *sine qua non* a existenței, iar discipolul a avut un ghid în labirintul lumii. Portrete remarcabile mai sunt în carte, mai ales în partea I, cel al tatălui, Oscar Steinhardt, coleg la un moment dat cu Einstein (nu știam asta când am scris articolul *Einstein și Steinhardt*, pe care îl și citezi) și cel al mamei, Antoaneta, rudă cu Freud. Mi-a plăcut enorm și sfârșitul cărții tale: un posibil decalog al lui Steinhardt, un decalog apocrif, pe care l-ai alcătuit tu din substanța lui și pe care cred că Steinhardt și l-ar fi asumat entuziast (pp.403-406). Citez din el pe sărite și ciuntit:

Dumnezeu. Se află pretutindeni. Preferă însă locurile, scenele și momentele unde nu ne așteptăm să fie.

Credința. Este actul cel mai realist care poate exista: este acceptarea adevărului și lepădarea iluziilor. Înseamnă totodată pariu, aventură, act gratuit. Este cu precădere un act de *curaj* [...]

Incertitudinea. Creștinismul este riscul absolut, nu-ți oferă nici o certitudine. Totul depinde numai de har.

Suferința. Este inevitabilă și, în straturile de profunzime, incomunicabilă. Spectacolul suferinței e sfânt (vezi Dostoievski). Trebuie să știm însă cum s-o „întrebuițăm”. Există și suferințe neroditoare.

Mila. Nu se confundă cu sentimentalismul, este un sentiment foarte viril.

Iertarea. Nu face doi bani dacă nu e însoțită de uitare.

Cred că, întâlnindu-l, în cartea ta pe Steinhardt n-am făcut decât să-mi confirm o părere. O știam, în ce mă privește, de la Camil Petrescu: bunătatea adevărată cere neapărat inteligență. Rămân totuși cu un mic semn de întrebare: inteligența adevărată nu cere oare neapărat bunătate? Steinhardt ar zice da. Însă realitatea mi-a spus adesea nu. Tu ce zici? ■

libertății, pomind de la un punct de reper esențial. Precum un Dante al vremurilor noastre, domnul George Ardeleanu s-a lăsat călăuzit prin infernul perioadei comuniste de înaintașul său Vergiliu, alias Nicolae Steinhardt și, cu sufletul cutremurat, dar și întărit după o serie de experiențe devastatoare atât în rău, cât și în bine, a ieșit la lumină să dea cititorilor săi din lumina primită.

În același timp trebuie spus că domnul George Ardeleanu introduce în peisajul culturii noastre un nou tip de critic și anume criticul cavalier care își slujește cu devotament și luciditate maestrul, apărându-l cu loialitate și punându-i la zid detractorii. Nicolae Steinhardt, însuși, a fost un cavalier credincios prietenilor lui, dar în contrast cu Don Quijote, el a fost 'cavalerul fericitei figuri', oferind, în acest sens, un exemplu strălucit și tonifiant urmașului său. Dedicându-se lui Steinhardt, domnul George Ardeleanu nu a rămas în umbra personalității acestuia, ci, paradoxal, s-a regăsit pe sine într-un înalt registru spiritual, iar nouă ne-a dăruit, prin cartea de față, libertatea de a ne afla în prezența unui om pe care îl credeam dispărut dintre noi.

Cu siguranță sufletul lui Nicolae Steinhardt a vegheat scrierea volumului, de la început și până la sfârșit, iar exegetul, cu o infinită iubire, a făcut din cuvinte minunea acestei reîntrupări.

Monica PILLAT

comentarii critice

JUDECAT cu ochiul rece al unei lucidități prevăzătoare, cazul lui Dan Puric este uimitor prin proporții, spectaculos prin consecințe și subversiv prin efectul de durată. Privit din unghiul fascinației pe care o exercită asupra publicului, nu ai cum să nu-l „dușmănești”: în clipa de față, pantomimul acesta nesuferit și imprevizibil, care și-a încălcat convenția propriei arte, lepădându-se de muțenie și începând să vorbească cu o ușurință bizară de luminat misionar, pantomimul acesta ineputabil e cel mai bine vândut autor din România. Dar cum detaliul vandabilității nu înseamnă în sine mare lucru, te-ai fi așteptat ca frivolitatea mesajului său să fie pe măsura succesului de care are parte: măruntișuri pe potriva mediocrilor viageri, aluzii obscene pe gustul amatorilor de scheciuri, sau glumițe de sezon înfățișate în zimții înțepători ai expresiilor argotice. Într-un cuvânt, chiar lepădându-se de pantomimă, Puric trebuia să rămână în schema unui mim agreabil: un bufon flatându-ne viciile, un histrion ușurându-ne de plictisul zilei, un fanfaron zburdalnic ale cărui pozne să ne dea dreptul să ne privim propriile slăbiciuni cu bunăvoință.

Și când acolo, bucată asta de om cu înfățișare bonomă, pe care numai văzându-l și te aștepti să toarne bancuri din el cu toptanul, bucată asta de om îți dă peste cap așteptările, și te răscolește la propriu. În loc de giubuslucuri frivole, Dan Puric vine cu înțelesurile unui mesaj tragic. În loc de poante dătătoare de bună dispoziție, Dan Puric te încarcă cu o undă de înfiorare creștină. E atât de direct și fără de perdele în ceea ce spune, ba chiar atât de neduplicitar în bruscheta seacă cu care rostește numele unor proscriși despre care am fost educați că nu e bine să vorbim în public, încât făptura lui a devenit incomodă pentru cei care ne monitorizează ideologic cultura. Mai mult chiar, e atât de necuviincios prin talentul cu care îi scoate pe oameni din apatia cotidiană, ridicându-i în câteva minute pînă la pragul eferescenței psihice, încât energumenul acesta inconfortabil e pe cale să devină un caz de rezonanță politică. Căci, ca orice fenomen de contagiune colectivă, atitudinea lui Puric va înceta să se mărginească la ecourile strict culturale ale molipsirii pe care a declanșat-o, și va deveni în următorii ani una cu implicații politice. Pînă atunci însă, Puric rămîne un om care pînă acum un an nu publicase un rînd și care acum scoate cărți în tiraje de masă.

A încerca să-i explici notorietatea prin mecanisme raționale e pierdere de vreme. Nu ai face decît să recunoști că pîrghiile psihologiei colective ascund atât de numeroase variabile încît fluctuațiile spiritului public nu ascultă de graficele prospective ale sociologilor. Pe de altă parte, rezervele pe care omul acesta le stîrnește țin de o reacție previzibilă a vanității omenești. Mai întîi, cauza e de căutat într-o psihologie a reflexelor condiționate: cînd am fost educați în spiritul unei prudențe temătoare privind temele delicate ale culturii naționale —, perioada interbelică, închisorile comuniste, rezistența din munți, biserica, credința etc. —, e firesc ca, în fața unui om care nu se sfiește să spună ce crede, să batem în retragere. E reacția normală față de cineva care nu ne seamănă. Cînd toată viața am fost complicitii unor minciuni interesate nu putem brusc să aplaudăm un om care vine și ne divulgă minciunile. În al doilea rînd, nimănui nu-i place să fie eclipsat de o apariție care, punîndu-i în umbră nimbul, îl trece în rîndul doi al ierarhiei publice. Iar în clipa de față Dan Puric e pe val, neavînd concurent în materie de îndrăgire publică. Dacă va ști să fie suficient de zgîrcit cu simbolul pe care îl reprezintă, dacă va ști așadar să-și cultive imaginea într-un fel care să n-o coboare sub pragul actual de simpatie obștească, atunci poate fi liniștit: factorul timp va curge în favoarea lui.

În plus, sunt cîteva trăsături din a căror încrucișare putem intui ceva din portretul acestui om pe cît de frumos, pe atît de repudiat de cei care vād în el un pericol ideologic. Prima trăsătură am atins-o deja. Dan Puric și-a schimbat în mod izbitor condiția, sārind parcă peste propria umbră, precum un electron care, saltînd de pe nivelul energetic al scenei artistice,

an Puric face figura unui mărturisitor căruia îi putem lipi toate etichetele din lume, că tot nu-l vom face prin asta să fie mai puțin liber.

Sorin Lavric

CRONICA IDEILOR

Pe orbita popularității

Dan Puric, *Despre omul frumos*, prefată de Dan Clachir, postfață de Gheorghe Ceaușu, București, 2009, 174 pag.

s-a ridicat pe orbita popularității naționale. Detaliul crucial este că notorietatea lui nu are frivolitatea de moment a vedetelor la modă, ceea ce înseamnă că celebritatea nu-i depinde de acea logică a caruselului mediatic în virtutea căreia un nume nu există decît atîta vreme cît apare în public. În plus, Dan Puric nu este dependent de un anumit mijloc de comunicare, pîrînd să se simtă la fel de bine în scris, într-un studio de televiziune sau într-o cabină radio. Asta nu înseamnă că e polivalent, ci doar că are acea elementară lejeritate care îi dă putința de a se manifesta dezinhîbat în orice ambianță mediatică, condiție esențială pentru cine nu vrea să-și compromită mesajul molfăindu-și răspunsurile sau bițîindu-și silueta sub apăsarea tracului. Neîndoiește că principala lui virtute rămîne puțința de a transmite o emoție prin joc de scenă, dar nu prin asta se deosebește de alți actori, ci prin amănuntul că emoția pe care o stîrnește o pune în slujba unei mesaj ocultat: istoria secolului XX, martirii regimului comunist și cauza națională. Simplul fapt că astăzi o expresie precum „cauza națională” provoacă în rîndul intelectualilor tresăriri de reticență dovedește de ce, prin contrast, Dan Puric are atîta

succes: fiindcă el nu a învățat lecția obedienței din motive de supraviețuire culturală. Iar oamenii simt asta și tocmai de aceea umplu sālile unde el vorbește.

Și astfel ajung la cea de-a doua trăsătură a acestui nesuferit energumen: Dan Puric s-a vindecat de frică. Cauza libertății sale interioare stă în lipsa temerii față de eventuale represalii sociale la care poate fi supus. Într-o lume în care intelectualii se întrec în prudențe, în parafraze și tăceri premeditate, Dan Puric vine cu o neașteptată *ținută a adevărului*. Asta-i uimitor la el: că are *naturalețea adevărului*, aerul firesc al omului care nu trebuie să privească în jur ca să vadă cine îl ascultă pentru a spune ce crede cu adevărat. Și astfel, despre oameni al căror nume noi nu îndrăz-nim să-l pomenim decît acasă, Dan Puric vine și vorbește la televiziunea națională. Întîmplări a căror semnificație noi nu cutezăm s-o comentăm decît între patru pereți, de teamă să nu primim ștampile stigmatizante, Dan Puric le descrie cu amănunțime în cărțile sale. Într-un cuvînt, Dan Puric ne răscumpără tăcerile, lașitățile și eschivele ideologice. Interiorizîndu-și o optică de ființă imună la insinuări, Dan Puric face figura unui mărturisitor căruia îi putem lipi toate etichetele din lume, că tot nu-l vom face prin asta să fie mai puțin liber.

Așa cum în trecut, la ospețele împărătești, singurul care îndrăznea să spună adevărul, dar numai sub paravanul comicăriei, era bufonul curții, și asta fiindcă se bucura de imunitatea implicită a unui rol pe cît de ingrat pe atît de eficient social — rolul aschimodiei pocite care își distrează nobilii rostind blestemății și povestind anecdote scabroase — tot așa astăzi, în Bucureștiul secolului XXI, Dan Puric și-a asumat rolul delicat al aschimodiei imperiale. Atîta doar că nu are nevoie nici de cocoasă și nici de travestiuri deocheate pentru a spune adevărurile pe care alții le tem și le vînează cu încrîncenare. Nu are nevoie nici măcar de comicăria de altădată. Nu are nevoie decît de arta retorică de a-și propaga emoțiile în masa auditoriului pe care îl are în față. Iar aici se pricepe foarte bine, atît de bine că a ajuns să fie un caz național. De aceea, îl putem înfieră cît ne dorește inima, el va continua să fie un propovăduitor al cărui efect pe termen lung va însemna subminarea schelăriei de echivocuri pe care se sprijină actuala mentalitate dominantă.

Și acum ajung la partea cea mai delicată a cazului acestei mirabile mogîldețe. În sinea noastră, majoritatea știm că Dan Puric spune adevărul și că, în materie de istorie a secolului al XX-lea, intuițiile lui sunt de bun-simț. Dar pentru că el are ceea ce nouă ne lipsește — nepăsarea de a-și pune pielea pe tipsia flage-lării — lucrul acesta ni-l preschimbă într-o apariție pe care o judecăm în funcție de poziția pe care soarta ne-a dat-o în societate. Cei care nu au nepăsarea lui și care tremură pentru orbita pe care au ajuns să se miște, îl vor repudia găsindu-i o puzderie de defecte. Cei care însă întuiesc că epoca actuală e impregnată de o subtilă tiranie ideologică ce crește de la an la an, îl vor încuraja. Între aceste capete de pod se va mișca și destinul lui Puric.

Chiar acum pot enumera cel puțin trei defecte de care suferă discursul său, numai că faptul în sine nu schimbă cu nimic miezul chestiunii. Căci, cu sau fără aceste defecte, mesajul lui Puric rămîne același. Iar pentru acest mesaj se strîng oamenii ca să-l asculte, și nu pentru cusururile omului. Mesajul lui Puric se reduce la trei coordonate: o viziune creștină, o emoție națională și o voință de a restabili adevărul cu privire la România secolului XX. E îndeajuns să ne întrebăm cine sunt cei care nu privesc cu ochi buni aceste coordonate, ca să știm cine sunt adversarii lui Dan Puric. Puterea fascinatorie pe care prezența lui o are asupra oamenilor e încă un cap de acuzare împotriva lui. „Comuniștii au căsăpit tot ce era mai bun. Au lăsat, ereditar: lașitate, oportunism, conjuncturalism, frică. Mai ales frica s-a transmis ereditar.” (p. 40) Și atunci cum să ne mai mirăm că astăzi asistăm la o coalitție a fricii împotriva lui Dan Puric?

Dane, ce bine că ai apărut. Spinarea mea de malac se înclină în fața zvîcnetului tău de mogîldeată. ■

semnificativ, de pildă, cum începe și cum sfârșește capitolul dedicat lui Nichita Stănescu. Apelul direct la interpreți nu mai are, ca în atâtea alte cazuri, nimic inefabil.

comentarii critice

încondeiați în *Jurnal* din care noul Procopius își face propria istorie secretă. ” (pag. 513)

E, cu alte cuvinte, călinescian într-unul din puținele cazuri în care Calinescu nu fusese. Gestul e reparatoriu și polemic. Inutil să mai amintesc că în *Istoria* din 1941 Goga căpăta, halucinant, statutul de poet pur, desprins de orice determinare contingentă. („Țara pe care o înfățișează această poezie are un vădit aer hermetic. E un Purgatoriu în care se petrec evenimente procesionale, în care lumea jelește misterios împinsă de o putere nerevelabilă, cu sentimentul unei catastrofe universale. De ce cresc aici numai fluturi și câmpii sunt de o inutilă mătase? De ce tot norodul cântă coral? De ce apele au grai? De ce bolesc toți ca într-un apocalips? Pentru ce această tulburătoare ceremonie? Mișcarea poeziei este dantescă și jalea a rămas pură, desfăcută de conținutul politic”, scria senin Calinescu.) Recursul întreprins de Manolescu e totuși mai larg, trecând de paginile *Istoriei* din 1941. Fotografiiile cu pricina îi căzuseră sub ochi și lui Calinescu. Fără nici o consecință însă, după cum o arată corespondența acestuia cu Rosetti: „Și dna V[eturia] G[oga], fără simțul lucrurilor! Pe ea o impresionează faptul că Goga a fost ministru, adică o meserie neglijabilă în marea scară a valorilor spirituale. Am oprit numai fotografia cu ogarul, restul ridicul.” Cu însemnările intime în față, Calinescu ar fi dat altă importanță, cartografică poate și cu siguranță mai puțin omogenă, acestor imagini alb-negru.

Elementul biografic apare și la Alexandru Davila. Tot raportat, în primă instanță, la Calinescu. Capitolul începe astfel: „Omul Alexandru Davila este mai spectaculos decât opera.” Și continuă, cu minime diferențe, tabloul călinescian. Origine aproape fantastă, tatăl dramaturgului fiind, probabil, fiul lui Franz Liszt și al contesei d'Angoult. Directorat eminent la Teatrul Național. Acuzație de plagiat după Odobescu în cazul singurei lucrări remarcabile, *Vlaicu-Vodă*. Hemiplegie datorată unei tentative de asasinat. Intenția lui Manolescu se clarifică înspre final. La douăzeci de ani de la *Istorie*, într-o *Cronică a optimismului*, Calinescu aruncă problematica piesei în derizoriul militant al „utopiei unei armonii între toate stările.” Cele două părți audiate în *presentia* sunt despărțite doar de un interval de timp și de o schimbare de regim. O paralelă, deci, necesară, ce readuce apele interpretării călinesciene în matca inițială.

În sfârșit, ultima situație ilustrativă pe care o supun discuției o oferă prozatorul Dinu Nicodin (1886 - 1948). Calinescu îl expediașe superior în doar câteva fraze, imediat anterioare capitolului despre sine! Manolescu îl repune în drepturi cu o formulă deja consacrată: „Neîndoielnic, omul este, în cazul lui, superior operei. Fără reputația omului, este probabil că romanele, ca să nu mai vorbim de povestirile din *Pravoslavnică ocrotire* (1941), ar fi fost astăzi uitate. De altfel, dacă *Revoluția* (1943) s-a reeditat în anii '90 ai secolului trecut, *Lupii* (1933) n-a atras nici un editor. Comparația cu Mateiu Caragiale, de la care pleacă toate comentariile, este lipsită de orice sens. Nicodin chiar a fost, spre deosebire de fiul lui I.L. Caragiale, boier de viță veche, trăind pe picior mare și supunându-se ritualurilor obișnuite în clasa lui de obârșie, călărind, bătându-se în duel, vânând ca un veritabil as, un boier modern, în care un contemporan l-a văzut pe «cavalerul de industrie» numit de guvern să lichideze o bancă. În privința operei, iarăși nu este vreo asemănare, dacă excludem stilul prețios și somptuos al *Lupilor*.” (pag. 779)

De fiecare dată în asemenea situații neobișnuite, Nicolae Manolescu execută, în manieră călinesciană, judecățile de valoare – numai și numai de valoare – ale altminteri conjuncturalului Calinescu. Lucrul se întâmplă dispart, dar semnificația lui e unitară, amendând fericit cinismul celebrei propoziții din 1941 despre Slavici. „Moartea izbăvi în 1925 opera de om” e o afirmație definitiv străină estetic de spiritul *Istoriei critice a literaturii române*. ■

(va urma)

Câteva metode

(III)

Cosmin Ciotloș

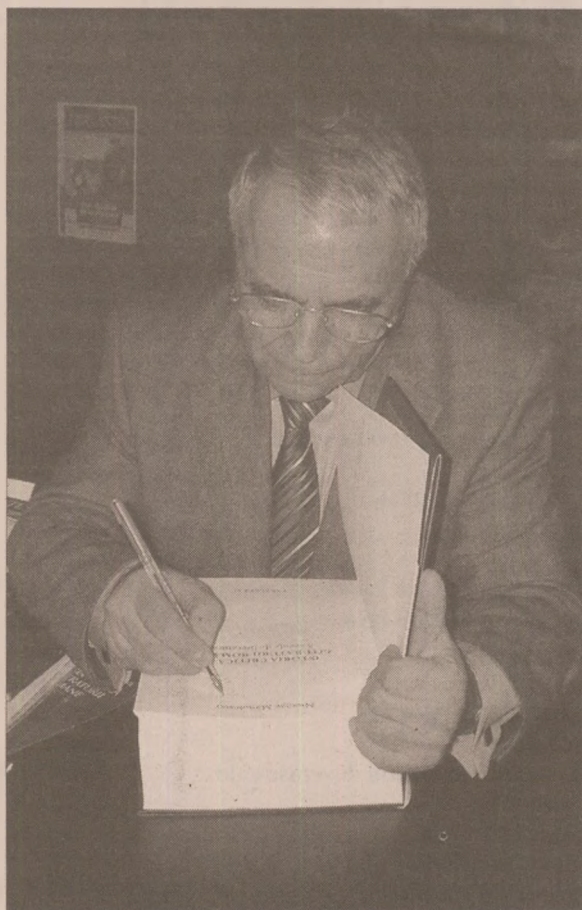
CRONICA LITERARĂ

ANUNȚATĂ în episodul anterior, această stilistică a lecturii funcționează destul de inegal sub raport tipologic. Mai intens în materie de critică literară, proză și dramaturgie și mai pastelat în analiza de poezie. Mai minuțios în perioada de până la 1947 și mai hazardat în cea de după. O posibilă explicație decurge natural dintr-o realitate evidentă. Anume că nu avem, după Război, prea mulți critici de poezie cu formulă

conceptuală autonomă. Cei care n-au căzut în păcatul ideologic al structuralismului și-au făcut, din însuși slalomul acesta, un rudiment de ideologie. Preciși în verdicte, ei au cultivat imprecizia în viziune. E semnificativ, de pildă, cum începe și cum sfârșește capitolul dedicat lui Nichita Stănescu. Apelul direct la interpreți nu mai are, ca în atâtea alte cazuri, nimic inefabil. Mâna de deasupra, pe care o invocam în urmă cu o săptămână, pare descarnată: „«Nichita Stănescu nu este numai un versificator diabolic de abil, un poet inspirat și original, este și un teoretician al poeziei. A construit un model (poezia metalingvistică), un tip genetic de lirism», scrie E. Simion în prefața la *Opere* din 2002. «Nichita Stănescu e cea mai mare iluzie a criticii noastre actuale», scrie, parcă în replică, Gh. Grigurcu, în *Amurgul idolilor*. Receptarea poetului *Necuvintelor* stă, toată, între aceste două extreme. E drept și că, atât înainte, cât și după 1989, cultul personalității poetului s-a dovedit mai puternic, deși contestarea e la fel de veche, datând și unul, și alta, din anii '60. Poate și pentru că a fost excesivă de la început, în vreme ce pledoaria pentru originalitatea poetului avea mai mult decât un sâmbure de adevăr. Astăzi, cu prima ediție critică pe masă, ne putem face o idee mai limpede și mai obiectivă.” (pag. 1018)

Dacă așa arată primul paragraf, ultimul, care pare să-l reproducă în spirit, pune totuși o problemă esențială: „Nichita Stănescu nu este nici atât de verbos precum socotesc contestatarii săi (Gh. Grigurcu, M. Nițescu, Marin Mincu), nici atât de profund pe cât îl cred adulatorii. Dar este probabil cel mai original poet de după Război. Pecetea pe care el a pus-o pe poezia noastră este inefabilă. Poetul cel mai ușor de recunoscut și mai greu de confundat dintre toți a creat o limbă poetică la fel de liberă și de încântătoare cum este zborul păsării în văzduh.” (pag. 1024) Iarăși e vorba de o aluzie, de un stil al lecturii în toată puterea ei, și nu, cum s-ar putea crede, de o simplă imagine impresionistă. (Am discutat deja schema logică a procedeului. N-o mai reiau acum.) Fiindcă în 1979, într-un articol intitulat *Un magnat al poeziei și magna sa, Nichita Stănescu – ouă și sfere*, Marin Sorescu sfârșea comentariul cam în aceiași termeni: „Așa cum există «cuplurile» la Breban (observația aparține lui Eugen Simion), există amorul vocalelor, al consoanelor, al silabelor lui Nichita Stănescu, din care rezultă ceva de tot pur și diafan. Văd poezia lui ca un imens câmp de zăpadă imaculată, peste care un vultur «zboară pe spate»; iar umbra lui vânează iepuri înzăpeziți, cărora, după ce le scoate ochii cu câte-un vers bun, le dă drumul.” Resuscitat, în *Istorie*, în ipostază de critic literar, Sorescu e invocat pe temeiul exemplarelor sale intuiții de cititor. (Mai are rost să ne mirăm că secvența despre Cioculescu începe cu o mostră din același strălucitor Sorescu?) Gradul de competență intertextuală e din nou maxim. Cu atât mai mult cu cât se poate vorbi, în epocă, despre o

concurență imediată între cei doi, revelată chiar de Manolescu într-un studiu din volumul *Despre poezie*. Oricum, simptomatice rămâne, pentru deficiența de receptare de care aminteam, trimiterea nu la un critic pursânge, ci la unul, ca să zic așa, *à outrance*. Adevărul interpretativ, precar în textele gazetărești ale vremii, e extras din date psihanalitice obiective. Aici abia, și nu în chestiunea canonului, se face simțit Harold Bloom. (Am în minte extraordinarul capitol al acestuia

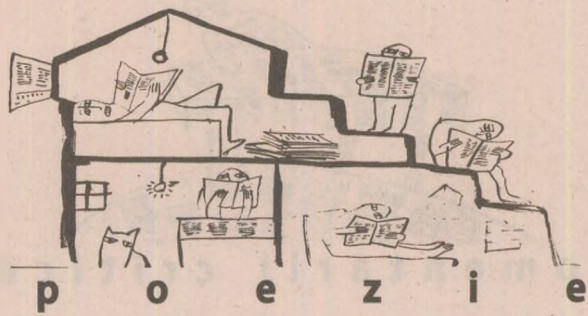

Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, 1528 pag.

despre Freud, în care e sondată complicata relație de paternitate culturală resimțită, cu privire la Shakespeare, de faimosul medic vienez. Complexul lui Oedip ar fi, după Bloom, o deviere strategică, la rândul ei psihanalizabilă, a unui real complex al lui Hamlet.)

O altă metodă de manifestare a stilului în lectură, complet contrastantă cu intențiile declarate ale lui Manolescu, e prezența interstițiilor biografice într-o *Istorie* exclusiv literară. Neîndoielnic, e o concesie făcută, în cunoștință de cauză, lui Calinescu. Să răsfoim, cronologic, trei asemenea cazuri. Scriind despre Goga, Manolescu încheie investigația memorialistică acestuia cu câteva linii de portret: „Nu e propriu vorbind mizantropie în aceste note de fiziognomie morală. Mai curând o maliție pur artistică, aproape gratuită, epurată azi, la o lectură târzie, de toate motivațiile conjuncturale. Ar fi interesant de știut cum se vedea pe sine Goga însuși în această galerie de figuri istorice lamentabile. Pereții casei de la Râșinari sunt plini de fotografii în care-l vedem pe Goga destins, zâmbitor, *hautain* sau condescendent în compania mai tuturor oamenilor politici români și străini pe care i-a întâlnit. Între ei, destui sunt aceia

Arbaleta

Chiar vrei o arbaletă?
Chiar vrei să treci printre
icnetele - icrele mele cu o atât de violentă și scurtă
viteză!

Pentru vânatul sub apă ochii tăi sunt un banc mișcător
de cearcâne
pielea mea o meduză zburătoare ...

Chiar vrei o arbaletă să treci cu o scurtă viteză prin
pofta mea îndelung înotătoare?!

Dătălie

Iubitei mele Tin

În acea noapte am pus
ceasul să sune.

A sunat o salvă de tun
pentru o bătălie pe viață și moarte.
Am ieșit desculțe în
platoșele pielii gata de luptă.

Două greșeli miniatură
a universului îndepărtat.

Lacul blindat de rațe sălbaticе,
ochiul sticlos al apei
privindu-ne din adânc.

De mână amândouă,
două crengi răsucite în timp,
prin bătălia de iatagane,
decapitate zâmbind.

Cheie sub preș

Trebuie să îmi spui cine ești.
Cum ai lăsat familia ta pe ape
femeia, copiii,
și alergai pe mal prin țipetele ierbii –
și cum ai
împăturit toate malurile,
le-ai pus în portofel și ai plecat.

Trebuie să îmi spui despre
construcțiile tale vizionare arse de
rebeli până în temelile ființei.

Toți am trecut pe acolo
cu stânci, cu pietre, cu arbalete,
pe unde toți se feresc să o spună
cresc masacre.

Mărturia e o femeie grasă,
dormind dintr-o infinită candoare,
pe un morman de coceni descojiți
un chibrit face totul – o picătură de otravă.

Să intri violent cu avionul în zid,
la prânz să lași cheia sub preș,
pentru fetița ce vine de la școală.

Compoziție

Ce ciudat,
câteodată o stea adevărată
trece prin noi ca o săgeată.
Ce numim noi trup,
e un fel de tunel
prin care lumile vin și se duc.

Ce ciudat!
Aici pe drumul îngust,
dacă plec sau mă întorc
sunt privită pe dos,
cu capul în jos.

Ca un stomac de porc
întors,
vopsit,
făcut balon
și spart de revelion
de un tâmpit cu ac la cravată.

În noaptea de neuitat,
cea neuitată,
când,
ce ciudat, o stea adevărată
trece prin noi ca o săgeată.

Izvorul rece

La Izvorul Rece Totul devenise cald ...

erau scaune calde, mese calde, ospătărițe calde,
căldura luneca din burlane-n canal.
Tăcerile cu Tăcerile se-mperecheau anormal.

Sub masă cățelele de rasă ronțăiau oasele
calde, fierbinti – linse până în măduva lor
farfuriile nopții de smoală – hârtia se înmuiase
era o cocă banală, devenise mâncare,
cuvintele erau supe sorbite la două guri
imaginare.

Ma despieptănai cu furculița,
pe mijlocul capului îmi tăiai cu cuțitul
o cărare fierbinte.

Să fi cerut o bere rece la Izvorul Rece
era de prost gust – să-ți las numărul
de telefon pe un șervețel
eră o impolitețe ...

Mâna ta mă tăia cu precizie,
adunam între coapse lingouri de ceață,
pofta devenise tornadă.

Executam figuri impuse -
patinatoare beată de gheață!

Mândița

Mândița scutură covoarele invers.
Aruncă praful în sus,

pentru că în jos stă cineva care face scandal.

Praful urcă mereu atât
de mult, atât de perfect,
încât poți face obiecte din el.

Eu mi-am făcut o cameră
Întreagă.
Un pat dublu de praful,
un șifonier în care am agățat
o sumedenie de rochii de praful,
și chiloței de praful.
Pantofii mei de praful lasă urme de praful,
pe noptieră am mărgelele cu elefanței din praful,
cu pete prăfuite de pantere.

Sub abajurul de praful,
mama coase cu praful
tot ce îi desenez eu în praful
și bem amândouă cafeaua de praful.

Mândița scutură harnic, în fiecare secundă,
vagoane, tone de covoare,
metalice, grele cu
zgomot de porți de fier de închisoare.

Si praful urca docil în sus,
pentru că în jos stă cineva care face scandal.

Pământ roșu negru Allumette

Pe piele mi se plimbă agale nu muște,
costelivii îngeri.
Femeia de culoare doarme lângă mine,
pe o tejghea cu ardei iuți
de soare scorojiți.

Salvați din scurta mea memorie.
Nimic nu mai țin minte!

Oameni jilavi,
rame trezite leneș
din pământ natal
cu morții tineri îngrășați.

Plouă cu sânge
în orașul copilariei mele (bâlci, acadele, carnetele roșii,
hrănit cu idealuri roșii poporul meu născut în domiciliu
forțat,
plouă cu mărunțișuri, țigări proaste, chibrituri,
ziare din Piața, desigur, Chibrit)

Femeia neagră se alungește printre pietre
și îmi întinde miezul încremenit în dulce, de papaya!
... în magazia de cărbuni Maia s-a spânzurat.
Plângea bunica, ofilită, mică, cu mărgele multe,
peste tutungeria
din Piața Chibrit ... Plătim mândria din primii ani de
școală
„bunicul este ceferist și toți băieții lui sunt membri
de partid!”

Cum se aprinde (ah allumette), cum se stinge
acest timp
ce m-a trăit ... pământul roșu umed,
limba aspră a unui taur adormit.

Ah, miezul dulce de papaya
... mi se topește-n gură un cocoșel de zahăr
de la bunica mică cu pălării de soare ...
dorul de-acasă gătit la gâtul femeii de culoare
orașul meu în flăcări
într-o mărgea de sticlă
... Piața Chibrit. ■

De mult sunt suspicios cu biografiile oamenilor mari, ce pot ele aduce în plus când există operele; doar agasante mici amănunte culese din existența nu prea la înălțime a bieților autori...

Scrisoare din Paris Oameni liberi

APOLLINAIRE, Jarry, Breton, Max Jacob, Modigliani, Picasso, Soutine, Matisse, Gertrude Stein, Scott Fitzgerald, Hemingway și atîția alții, într-o cronică a timpului lor, vai, nu și al nostru, blazat și nostalgic și pe drept invidios, admirativ dar și iritat de nemaipomenita explozie a talentelor în plin Paris, vreo trei-patru decenii, începînd de prin 1900 și ceva... O bună cronică, documentată și vie, a celui timp – *Bohèmes* de Dan Franck, ed. Calmann-Lévy, 1998...

De mult sunt suspicios cu biografiile oamenilor mari, ce pot ele aduce în plus când există operele; doar agasante mici amănunte culese din existența nu prea la înălțime a bieților autori... De data asta, ca de puține alte ori, suspiciunea cedează și, dincolo de apriorisme, lectura, 600 de lungi pagini, te ține, prinde, convinge. Entuziasmul autorului cronicii ți se transmite – un entuziasm care nu sacrifică inteligența.

„Era vremea cînd Parisul era capitala lumii. Pe trotorele din Montmartre și Montparnasse, între Le Bateau-Lavoir și Closerie des Lilas, sublimii „troubillons” („giuvaergii” aș traduce), care inventau arta modernă și limbajul secolului: Jarry cu bufnița și cu pistoalele sale, Picasso simpatizant anarhist, Apollinaire erotomanul, Max Jacob și oamenii lui, Aragon „le flambeur” (unul ce joacă tare), Soutine singuraticul, Man Ray, Braque, Matisse, Breton și ceilalți... Veneau de peste tot, veneau din toate țările, pictori, poeți, sculptori, muzicieni, cubiști, suprarealiști, petrecăreți, amorezați – liberi... Timp de trei decenii, ei au condus balul condeielor și al pensulelor. Viețile lor sunt flamboaiante, nu mai puțin decît operele lor. Iar operele lor – frumoase ca viața. Ei rămîn pentru totdeauna personajele propriilor legende... Au fost și rămîn eroi ai vremii boemelor – o lume magnifică ale cărei reflexe încă luminează secolul care se încheie.”

Trăiau laolaltă, se poate și așa, mai deloc în intimitatea apartamentelor de care nu dispuneau, majoritatea prin vîgăuni imunde, prin bistrouri și camere de hotel, pe străzi, cum se zice astăzi, s.d.f., beau, se cam și drogau, aveau de-a-făce cu poliția, surprinzător de

înțelegătoare cu acești zurbagii. Zurbagii care se certau, uneori se și băteau, se iubeau și se detestau cu egală ușurință – oameni liberi, ce mai, dintr-o specie de mult pe cale de dispariție. Acești – încă odată, nu toți – marginali, săraci și totuși petrecăreți, bolnavi și plini de vitalitate – au schimbat dintrodată fața literaturii, a artelor, a spiritului european, care cu ei începe, străini și meteci și apatrizi – au schimbat, nu doar pe ici pe colo, și fața lumii ca lume – o lume pe care n-o mai suportau mai ales după ce provocase sinistrul măcel numit primul război mondial.

Nu este cartea unui istoric de meserie, a unui cronicar laborios și de atîtea ori indiferent și plictisitor, ci a unui om care tînjește după vremea evocată, regretînd că n-a apucat-o, cum noi toți o regretăm. Cartea unui scriitor. În care-i înțilnești toată ziua bună ziua pe Apollinaire, pe Jarry – e destul să dai o raită prin bistrouri; degeaba o faci astăzi, nu-i mai înțilnești, în zadar nu mai ești, ca pe vremea lor, un burghez mărginit, sufocat de prejudecăți, de ură.

Elogiul artelor, al literaturii, are, la simpaticul autor al *Boemelor*, alură existențială, chiar metafizică – răspunde unei nevoi de viață adevărată. „O lume fără artă ar fi oarbă față de sine. Ar fi închisă între limitele unor simpliste reguli. De aceea, odată instalate, totalitarismele cenzurează, interzic, ard. Scot ochii gîndirii, ai visării, ai memoriei și ai expresiei diferențelor. Pămîntul din care nasc artiștii. Această vocabulă care-i califică mai mult decît îi definește, invită la comentarii. Pe cît Arta cu majusculă este nobilă, simplă în a ei frumusețe, pe atît artistul este minuscul, obiect de dispreț și de respingere. Asta pentru că fondul prea adesea a fost șters, anulat, spre profitul formei.” Fondul – adică autorii de „forme”. Deloc „minusculi” în raport cu ceea ce produc – este pariul lui Dan Franck. Un pariu cîștigat – o demonstrație convingătoare. Marii scriitori, marii artiști, ca „oameni”, ca bieți oameni – sunt uneori dedesubtul, alături la nivelul și parcă nu odată deasupra operei lor....

Lucian RAICU
19 noiembrie 98

Duminica-i cu mandarine...

Duminica-i cu mandarine moi pe
tavă,

În lucruri nu mai este nici o grabă,
Cuierul flutură ca pe un steag

capotul,

Mînerere-n sertare-și bagă botul
Și-amușină, despăturind cearceafuri,
Peste dulapuri cad încet-încet vechi
prafuri...

Ființele își lenevesc plăcerea

De-a stoarce miezuri ce-și preling lin
mierea

Pe buzele lor coapte a dezmațuri
Scăpate într-o doară din dulci hățuri,
Cînd sîinii și cu coapsele, de-a valma,
Sînt rotunjite de serafi cu palma

Spre-a fi tainul unui Dumnezeu
Ce-absoarbe tot în fragedul lui
hău... ■

Carnet

Doctor de cuvinte

CARTE – absolut întîmplătoare – poate declanșa reacții dintre cele mai imprevizibile. Cartea ar fi *Marilyn pe divan* și – autodefinindu-se roman – e scrisă de americanul Michel Schneider, inițial psihoterapeut, apoi scriitor profesionist. Marilyn, se-nțelege, e Monroe, iar divanul e notoria mobilă impusă de Freud. Așadar, o carte (corpulentă) despre scripitorul infern intrupat de trupeșă vedetă. De reținut, deocamdată, dincolo de vîlmășagul faptelor din jurul actriței, nu una prea scripitoare ca inteligența, ambiția ei – una inteligentă de data asta – de a convinge că aparențele au falsificat-o. De unde grija-i obsesivă de a dovedi contrariul.

Inegalabilă în a-și administra cu fascinantă demență grațiile native, Marilyn, intrată în turbionul aiuritor al Hollywoodului, prinsă în capcanele amorurilor ocazionale – pe care le și provoca obsesional – va dovedi cu prisosință atitudini intelectuale de cea mai plăcută surpriză. Excitată de permanentele frecventări ale celebrilor psihanalisti ai momentului, fosta fată sărmană e din ce în ce mai atentă la ce spune și... și... la ce scrie. Aici e și enigma. Fiindu-i permanent frică de cuvinte – ea, intruparea sub

reflector a cuvintelor – are curajul să le provoace. De unde și frazele ce-i ies din frumoasa gură – dincolo de vîgăuri frivolate de alcov – pot fi oricînd asumate de condeieri subtili. „De ce mă tem? Că nu voi putea juca? Mi-e frică de frica mea de a nu putea juca? Doar știu că pot juca, și tot îmi este frică. Știu că nu ar trebui să fiu îngrozită. Dar dacă nu aș fi îngrozită, nu aș mai fi deloc.” (1960)

Cîtă subtilitate, nu?

Deși reticentă la înșiruirea cuvintelor, se surprinde notînd pe cele ce i se par noi și bizare: abject, abscons, acronim, adulter, dar și rece, părinte, eu.

Are intervenții de un umor delectabil, atunci cînd jurnalistul o pune în dificultate: „O să vorbesc pentru asta cu doctorul meu de cuvinte.”

Dacă în cazul personajului ce, oricum, trebuie să se servească de cuvinte, mirarea nu e una perplexă, în celălalt, al personajului știut mut, din fața șevaletului, aceeași mirare îmbracă alt aer.

E statomicită prejudecata că acesta e omul muțeniei, într-o artă în care, e adevărat, intruziunea cuvîntului e, în genere, neavenită. În sensul incompatibilității între cele două exprimări: una, cea literară, a discursivității, cealaltă, a picturii, a fixității.

Imaginea marelui mut din fața șevaletului din atelier sau, cu acesta în spinare, la peisaj, se modifică dacă îi juxtapunem existența, de-a lungul secolelor de artă, a unor figuri proeminente, completîndu-și magistral exprimarea prin formă și culoare cu cea prin cuvînt. Vorbim sau scris.

Cum poate fi înțeles și admirat un da Vinci (1452-1519) decît în multipla ipostază de pictor, dar și de arhitect,

sculptor, mai mult chiar, de analist literar, științific, teoretic. Marele pictor credea – după André Chastel – că e neapărat necesar să refacă el însuși întreaga știință, ca să surprindă viața și lupta elementelor, curgerea apei, lumina universală. Nu e singurul mare orgolios. Întînsa istorie a picturii e punctată, periodic, de alte voci ale ambiției, în chiar intenția de a-i amplifica acestei arte vigoarea. Fie și prin fraze ce frizează grandilocvența fără margini, în care tîrziul Dali (1904-1989) va excela.

Courbet (1819-1877) nota tranșant: „După părerea tuturor, eu sînt cel mai de seamă om din Franța”. Cine să-l fi contrazis? Semnătura de pe tablou era constant completată cu verdictul: „Courbet, fără ideal, fără religie.” Gasconadă, și obraznică, și simpatcă, nu?

Cézanne (1839-1906) se voia apodictic: „Inteligența cu o mare putere de organizare e cea mai prețioasă colaboratoare a sensibilității în realizarea operei.”

Braque (1882-1963): „...regula ce corectează emoția.”

Klee (1879-1940): „Culoarea mă posedă... Sînt pictor.” Sau: „Nimic n-ar putea să înlocuiască intuiția.”

Kandinsky (1866-1944): „Orice tablou se naște, ca și cosmosul, prin catastrofe; pînă la urmă - o simfonie numită muzica sferelor.”

Cite (aproape) asemenea lor nu mi-a fost dat să aud într-o boemă ieșeană în care... muții pictori îi completau, pitoresc bahic, pe oricum verbosii condeieri!

Lume în care – cu predestinată ambigenie – m-am aflat eu însumi. Apelînd, evident, la doctorul de culoare. Dar și la cel de cuvinte.

Val GHEORGHIU

Strînsoarea de oțel a fricii

CIT AR CINTĂRI UN ÎNGER (Editura Cartea Românească, 2008) este al doilea roman din ciclul epic început de Eugen Uricaru, în 2006, cu *Supunerea*, conturând deja un vast proiect narativ unde se cuprind secolul, personajul principal al textelor, timpul și vremea celei de-a doua jumătăți a unui veac în cel mai înalt grad problematic; *timpul-epocă* e al României dintre cel de-al doilea război mondial și revoluția din decembrie '89, dar conexiunile temelor privesc mentalități, comportamente, structuri sociale și istorice, realități politice și profiluri umane care depășesc limitele vremii și locului, desemnând ceea ce aș numi *portretul-robot* al epocii și omului întregului secol XX; romanele respiră pe spații largi, Rusia lagărelor bolșevice, Peta, satele Acățaiți și Sintimbru de lângă Timișoara, Cernăuți, Tibet, cu lumea sa nevăzută și complicată, plină de mesaje, semne ascunse și taine, Germania lui Hitler, agitată de „conceptul rasial”, Takla Makan, deșertul de la poalele Pamirului, Timișoara, Teiuș, București, în fond, toată România postbelică reprezintă „harta” pe care se desenează traseele protagoniștilor dintr-o *realitate a ficțiunii* mai concretă încă decât orice schiță a topografilor.

Secolul și oamenii sînt pe deplin ai *fricii*, astfel încît *Cît ar cîntări un înger* poate fi citit ca un roman al unei lumi „prinse în strînsoarea de oțel a fricii”, cum spune protagonistul narațiunii, Basarab Zapa, „adus” dintre personajele secundare ale *Supunerii* în cartea recentă, alături de Neculai Crăciun, Todor Grancea, Petra Maier și Cezar, personaje-simbol ale tortionarului și victimelor sale. Viața lor se împarte *înainte* și *după* momentul spaimei, e o permanentă fugă și o continuă căutare a unui loc „bun să te ascunzi dacă te caută cineva”, încercînd să scape de acțiunea fatală a societății totalitare care, în cele două forme esențiale de exprimare în veacul trecut – fascism și comunism –, în vreme de pace sau de război, a avut același resort: „secretul este să știi să întregii teama, frica”, spune Neculai Crăciun, tortionarul lui Basarab Zapa din România anilor '50, anulînd *memoria* („de frică oamenii uită”, zice același) și *credința* („dacă într-adevăr crezi, restul e o problemă de răbdare”, află Basarab Zapa de la tibetani din Gzatz, la Dorji Lama); fără memorie și fără credință, protagonistul secolului XX este *omul hăituit*, al cărui prototip se regăsește atît în figura inginerului topograf din Cernăuți, Basarab Zapa, cît și în profilul personajelor, în această carte, secundare (Petra Maier, Leon Schwartz). Epoca e a războiului, refugiului (cît mai departe de ruși, aceasta este ținta basarabenilor și bucovinenilor) și a instalării comunismului cu toate abuzurile știute, pe care noua putere le numește „detensionări de pericole potențiale”; astfel scrie în „fișa postului” lui Neculai Crăciun și a șefilor săi din noua Instituție, denumirea kafkiană a poliției politice; regula lor e aceea a lui Stalin: „decît să scape un vinovat din zece bănuiați mai bine să piară toți, vinovați și nevinovați”, iar modul de recrutare e simplu și eficient: „Nu puteai intra atunci, prin '46-'47 între cei care bagau pe alții la pușcărie, nu între cei care intrau, fără să nu fi făcut ceva de care, cu vremea, să nu-ți fie frică, fără să te temi.”

Ce vor Neculai Crăciun și Todor Grancea, exponenții noii puteri și ai noii Instituții pe care aceasta a creat-o? Să crească, mai întîi, pretutindeni, la Peta, Acățaiți, Sintimbru, Timișoara și București, imaginea Rusiei bolșevice: „Peta nu era singurul loc unde din pămînt creștea Rusia. Mai văzuse și la Timișoara dar mai cu seamă în București. Nu doar în pîlcurile de mesteceni amestecați cu brazi de pe străzile cu nume de capitală ori din zona protocolului de lângă Herăstrău ci în birouri, pe culoarele îmbrăcate în lemn, o vreme s-a auzit rostirea palatalizată a românilor care studiaseră la Moscova ori la Pskov sau Odessa dar mai ales a celor care le erau subordonați. Chiar dacă nu venea din adînc, Rusia asta s-a răspîndit ca apa într-un perete. Chiar așa și era, o igrasie”. Apoi, să șteargă, să îngroape pentru a fi uitată lumea dinainte, într-o acțiune desfășurată, parcă, între oglinzi paralele: Germania lui Hitler în ascensiune

și România re(de)formată de Instituție sînt expresiile aceluiasi mecanism care impune nașterea unei lumi noi și doar două căi de a supraviețui: fiecare trebuie să accepte că e un dușman al noii orînduirii sau să-și piardă urma în refugiu, să se ascundă: ori capete plecate ori capete tăiate. Această mecanică a raportului individului cu istoria ivește *omul nou*, o (anti)utopie specifică tuturor spațiilor concentraționare; iar acesta, dacă vrea să treacă prin viață, trebuie să fie asemeni umbrei, văzut dar fără să fie ținut minte, nu omul fără calități al lui Musil, ci acela fără expresie, fără chip, fără trecut („puțin interesa cum va arăta cu adevărat viitorul, important era să dispară termenul de comparație”), fără credință (să dea jos icoanele și să le ascundă în pod sau prin magazia de lemne) și, mai ales, fără personalitate (chiar și meseria de fotograf ambulant a lui Basarab Zapa e periculoasă pentru că poate trezi *persoanele* din turma cenușie, fără chip, fără istorie și cu viitorul programat în birourile Instituției).

Cu totul remarcabilă, în romanele acestei serii epice, ca și în ciclul anterior, din anii '80, al Vladiei (*Așteptîndu-i pe învingători*, *Vladia*, *Memoria*, *Stăpînirea de sine*) este știința identificării epocii prin profilul interior al personajului. Totul într-o lume militarizată – pușcări, lagărul, deportarea și execuțiile –, în Germania fascistă, Rusia bolșevică și România noii instituții, începe cu o demascare și cu stabilirea unei noi identități, a *cartelei* care salvează pentru că, iată, descoperirea numelui real e periculoasă, e un delict în fața autorităților: „Totul se baza pe stabilirea identității – cartelele de pîine se dădeau conform identității, dacă erai angajat la mină aveai o cartelă roșie, ceea ce îți dădea voie să cumperi un kil și jumătate de pîine pe zi iar dacă era galbenă însemna că ești un pîrlit de intelectual, adică profesoraș ori conțopist la vreo instituție. Aceasta era o identitate. Dar mai exista încă o identitate care se lega de numele pe care îl purtai, de felul în care vorbeai, de gesturi și chiar de un fel de a fi care de cele mai multe ori enerva. Această identitate nu putea fi ascunsă. Răzbătea ca uleiul prin apă ori ca apa prin zid. Și întotdeauna se împlina așa, cineva descoperea că nu ești ceea ce vrei să pari. Iar în această descoperire se afla întotdeauna un delict, acela de a fi avut intenția să înșeli pe cineva, mai cu seamă autoritățile”. Cartile lui Eugen Uricaru sînt, în primul rînd, ale unor teme explorate prin pactul verosimilității romanești; și pentru că un asemenea demers își caută totdeauna pivoții în istorie, în aceea scrisă, incontestabilă, romanul „narativizează”, integrează în „întriga” sa, *numele* unor personaje istorice: Foriș, Patrășcanu, Gheorghiu-Dej, Ana Pauker („un intelectual și o persoană care știa că viața e mai complicată și de aceea nu-i plăceau nici chefurile cu lăutari și nu credea că prostiile sau greșelile se șterg la un praznic cu sarmale și la un borș de cocoș, dres cu smîntînă”) conferă verosimilitate și credibilitate personajelor romanului, care se extrag din esențele distilate de personajul istoric. Cînd Todor Grancea și subalternul său, Neculai Crăciun – generalul și locotenentul Instituției – spun „orice epocă își are sfîrșitul pe care îl merită” sau „de un gîndac nu trebuie să te temi, dar o mulțime te mîncă de viu” și „în tot ceea ce faci, ai grijă să poți da vina pe cineva” trebuie crezuți întrucît personajele romanului *figurează* un sistem și o lume create de persoanele (istorice) ce le-au dat viață; mai mult încă, acest mod de relaționare și regulile codului de procedură sînt ale unei viziuni în istorie petru că, iată, de la feudalism pînă la fascism și comunism, funcționează un singur principiu de construcție a societății: să fii credincios, să fii devotat celui pe care îl ajuți să cîștige. Astfel se poate stăpîni chiar și „un popor arțăgos și cu memorie slabă”, oameni care trăiesc mereu cu teama de a fi prinși, luați din casă sau de pe stradă: „În România, devotamentul e mai tare decît legea, singurul lucru bun de pe vremea boierilor, a feudalismului întunecat, cum îi plăcea lui Grancea să spună, care nu suferise atingere. Nu doar că nu suferise dar era singurul principiu care funcționa. Nimic altceva decît devotamentul față de persoana aflată într-o stare de putere nu conta. Nici școala, nici inteligența

umii noi îi trebuie forme noi și acestea sînt șapca și bascul, oamenii-șapcă și oamenii-basc.

ori experiența, nici competența și cu atît mai puțin caracterul. Tot sistemul se construiește pe o ramificație de fidelități și pe teama de a pierde lucruri ce nu ți s-ar fi convenit altfel.

În fapt, unul dintre nivelele cele mai rezistente ale romanelor lui Eugen Uricaru, din ciclul început cu *Supunerea* și continuat

acum cu *Cît ar cîntări un înger*, rămîne tocmai această proiecție în trecutul îndepărtat (explorat în cărți precum *Rug și flacără ori 1784. Vreme în schimbare*), în cel de ieri (din *Despre purpură*, ciclul *Vladiei*, *Mierea*, *Glorie*, *La anii treizeci...*, *Pentimento*, *Navigare*), ca și viziunea viitorului apropiat, al României de azi, adică. În interiorul structurii romanești, fiecare personaj constituie trecutul celui alt; pentru Todor Grancea, de pildă, pericolul mortal e Petra Maier (martorul tăcut al trecutului său de „revoluționar”, din anii '50, în satul Peta, ca și din 1989, pe străzile Timișoarei) și de aceea trebuie eliminată: cînd victima Petra Maier nu va mai fi, călăul nu va mai avea trecut: „Tovarășu Grancea, totul e sub control, pentru dumneavoastră nu mai există decît viitor. V-ați născut ieri”, raportează Neculai Crăciun, însărcinat cu operația de curățire a trecutului lui Grancea, de eliminare a omului din acel trecut. Victima se răzbună, însă; personajul umil, tăcut – o umbră – devine reprezentarea lumii înseși; Petra Maier, în încremenirea și umilitatea ei, e chiar lumea românească postbelică, Cezar, copilul născut iar nu făcut într-un lagăr sovietic (din *Supunerea*), e un Mesia al vremurilor tulburi, simbolul christic al unei lumi răstignite („Dumnezeu nu vine pe pămînt. Are trimiși”, spune Petra Maier): ei sînt *alternativa* surpării și pierderii identității pentru că, experimentînd suferința „în stare pură”, *nu mai au frică*, deci nu mai pot fi controlați. Aceasta e alternativa – termenul opozant unei lumi (re)organizate în frică și supunere, de Todor Grancea și Neculai Crăciun, de Efim Bergman, care anchetează oamenii cu pistolul pe masă, pomenind numele lui Karl Marx și al „marelui Stalin”, de Iovan Milici, notarul „titoist”, de Viorel Tănăsie, milițian și șef de post în satul Sintimbru: lumii noi îi trebuie *forme* noi și acestea sînt *șapca* și *bascul*, oamenii-șapcă și oamenii-basc.

Forța epică dovedită de Eugen Uricaru în toată proza sa nu stă doar în știința construcției narative, a explorării timpului-epocă și a analizei raporturilor tensionale, toate cu miez, între individ și istorie, victimă și călău, omul fără suflet și sufletul însuși (Neculai Crăciun și Cezar, de pildă), ci și în identificarea mecanismelor psihologiei oamenilor și comunităților pe care aceștia le constituie oricînd în istorie și oriunde în societățile totalitare, trecute și viitoare; cei din politică sînt la fel („de ce este în sufletul lor e mai bine să te temi, să te ferești”, spune un personaj care a avut de-a face cu Instituția), șefii de peste tot se regăsesc în aceleași amănunte semnificative (preferă, de exemplu, camere fără ferestre sau cu ferestre acoperite de draperii groase și nu becul de plafon, ci lampa de pe birou), tipologia activiștilor e unică (sînt cu cei care nu cred decît în steluța de pe Kremlin, dar și cu cei care vor veni după aceea, care o vor scoate la capăt, pe românește). Ca într-un film, personajele lui Eugen Uricaru *lucrează* cu lumina sau cu întunericul, după tehnica budistă din Tibetul vizitat de protagonistul romanului; unii, asemeni călugărilor lui Dorji Lama, absorb lumina din jur și se înconjoară cu întunericul, dispar pentru a supraviețui, alții se întorc mereu în trecut din credința că întotdeauna o zi care a trecut e mai bună decît ziua care vine, pentru că, iată, trecutul e plin de lumină, iar viitorul e al întunericului, spune personajul în România anilor '50. Aici se joacă una din temele romanului *Cît ar cîntări un înger* și aici, între lumină și întuneric, se decid istoria și destinul personajului.

Ioan HOLBAN

După mai multe decenii și o Revoluție care a eliminat din ecuație (auto)cenzura, iată că războiul făcut unic și într-un singur sens își pierde și unicitatea, și direcția.

PRIMUL lucru care atrage atenția în *Întoarcerea tatălui risipitor*, romanul de mari dimensiuni al lui Dumitru Radu Popescu, este tratarea într-o cheie ironică a războiului. Care război? Înainte de 1990, se subînțelegea: războiul antifascist, pornit prin istorica întoarcere a armelor din 23 august 1944 și lăsând o umbră groasă asupra războiului sfânt împotriva bolșevismului, purtat până la data cu pricina.

Ca și istoriografia din epoca Ceaușescu, proza se apleca incomparabil mai mult asupra războiului cu nemții (aliații dintâi) decât asupra celui cu rușii (aliații din urmă), pe linia zigzagată a eroismului de carton și a traumelor reale. Din manualele de istorie ale epocii, rezulta până la saturație că țara noastră a scurta cu un consistent număr de zile al doilea război mondial, prin ieșirea României de sub jugul fascist. Din romanele și povestirile perioadei, apăreau nenumărate secvențe epice ale copilăriei, tinereții și bătrâneții mutilate de război. Proza lui D.R. Popescu, a lui Marin Preda, a lui Eugen Barbu și a altor autori reținuți în manuale se înscriseră în aceste coordonate date, necontrazicând viziunea oficială asupra evenimentelor, ci adăugând nuanțe omenesti, particularizatoare, de suferință. Numai soldatul hitlerist provocase parcă aceste suferințe; în nici un caz cel sovietic, de care, totuși, ne lovisem trei ani buni. E un fapt că rescrierea paginilor de istorie națională s-a făcut și cu ajutorul literaturii, căreia i s-au impus unele subiecte, tratate într-un anumit fel, și i s-au refuzat altele. La apariția *Delirului*, personajul istoric Ion Antonescu (fostul conducător al statului) revenea pe teren românesc ca o creatură de pe altă planetă...

În acest puzzle cu elemente lipsă, scoase fraudulos din jocul istoriei și al reflectării ei, tema întoarcerii, frecvent abordată de prozatori, se vedea distorsionată până la caricatură. De întors se întorceau personajele acasă, dar nu reieșea decât într-un mod vag locul de unde reveneau la matcă și contextul acestui drum încărcat de semnificații. Se întorceau cumva de pe frontul rusesc? Reveneau, oare, la ai lor după niște ani petrecuți în închisorile siberiene? Conturul istoric al episoadelor narate era deodată șters, dezistoricizat; de parcă nu Istoria mare ar fi dat greutate și sânge întoarcerii soldatului nostru.

După mai multe decenii și o Revoluție care a eliminat din ecuație (auto)cenzura, iată că războiul făcut unic și într-un singur sens își pierde și unicitatea, și direcția. Spre deosebire de predecesorii săi din proza lui D.R. Popescu, care luptau și sufereau pentru o cauză a noastră, a tuturor (așa s-a zis, așa rămâne), Paraschiv, eroul din *Întoarcerea tatălui risipitor*, moare într-un război al altora. Nimeni nu l-a trimis acolo pe sateanul din Cioromârda specializat ca hingher. În noua conjunctură națională și internațională, el a intrat în cizme pentru bani.

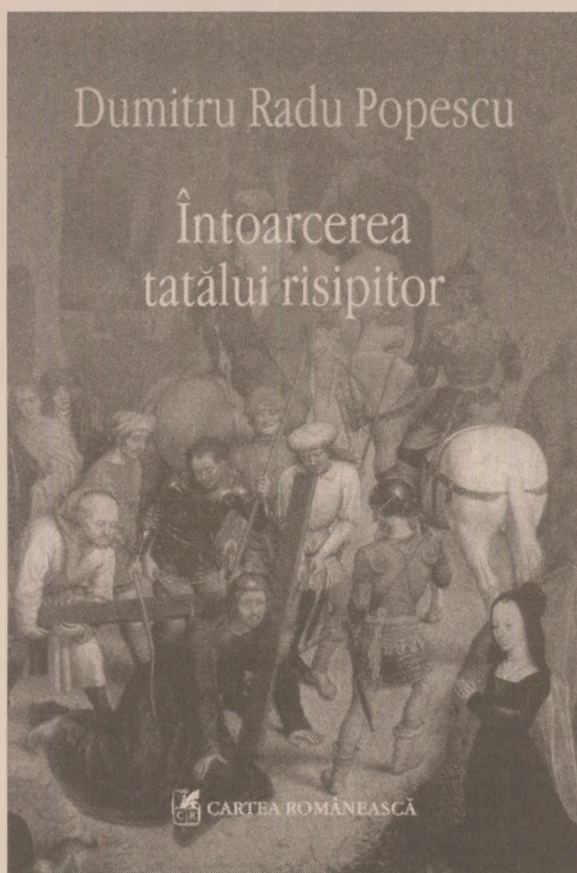
Reflectorul moral, îndreptat înainte spre figura brăzdată de vicii a dușmanului Patriei, este acum întors nu spre un personaj exponențial, ci spre o situație generatoare. În plină lumină va apărea ceea ce în epoca socialistă era creionat sumar și ideologizat: contextul. Romanul nou al cunoscutului prozator „șaițecist” nu este nici despre război, nici despre suferința omului obligat să participe la un măcel, nici despre traumele individuale și familiale. *Întoarcerea tatălui risipitor* este de fapt un roman satiric al Tranziției românești, prinsă în chenarul subțire al unei înmormântări de paradă. Să vedem o secvență din sordida ceremonie funebră dilatată pe sutele de pagini ale cărții: „Aaaaa!... se auzi un vaier, aaaa!... Opt soldați intraseră pe poarta cimitirului, pe umeri cu sicriul mult așteptat!... Filofteia Năsturel își încordă privirile: Paraschiv

Daniel Cristea-Enache

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Cod roșu

Dumitru Radu Popescu, *Întoarcerea tatălui risipitor*, roman, Editura Cartea Românească, București, 2009, 584 p.

trebuia să calce pe lângă propriul său coșciug!? Nu-l zări! Lumina... secetei... lucea metalic, fierbinte, destrămând orice iluzie! Filofteia, scăpată de mâna polițaiului Ioanea Păsulii, simți ceva cumplit: că din cauza nădușelii!... O, drace, drace!... Și... Și n-avea decât chiloți tanga! O lovise menstruația în plină zi, pe neașteptate! Își... depășise termenul! Asta îi mai trebuia acum – să i se scurgă dăre de sânge pe picioare!... Vru să se așeze pe o piatră de mormânt, dar, la timp, rămase în picioare!... Dacă trecea lichidul roșu prin fusta de bumbac? Măzgălea mormântul cu sânge – și rămânea și cu o pată roșie pe fund! Filofteia uită de Paraschiv! Uită de general, de... Ce era de făcut? Să se piardă printre pomii de la marginea cimitirului? Să pară zdrobită de emoție?! Sicriul soldatului o... prăbușise, sau ce?! Săraca! o să spună generalii cu peruci. Popa Cicerone, cu nasul său fin, deosebise mirosul de tămâie de mirosul sângelui putred! – Da, îi șopti doctoriței Ruxandra, du-te și dă-i o batistă, o cârpă, ceva... Se vede că nu se-nchină și nu ține zilele de post, când îi vine sângerarea! – Iapă ecologistă sau taur... răsă doctorița în palme și se apropie fericită de Filofteia Năsturel, întinzându-i trei ștergare, dintre cele ce trebuiau date de pomană mortului...” (pp. 334-335).

comentarii critice

Apetența autorului pentru regimul grotesc al figurației nu mai trebuie subliniată. În scena la care am asistat, și în altele, se remarcă însă și un gust dubios pentru stridentă gratuită, pentru exces de pastă, alterând verosimilitatea decupajului realist, ca și eficiența simbolică a narațiunii. Numele personajelor sunt ridicole (vom vedea mai târziu o listă întreagă); replicile lor sunt adesea forțate, introduse ca părți, calupuri ale unui supra-discurs ironic; iar gesturile pe care le fac au o artificialitate marcată. Pe bune porțiuni ale cărții, logica romanului se vede substituită de logica pamfletului, iar umanitatea colorată, diversă a personajelor, de o serie nesfârșită a abjecțiilor rurale și urbane. *Cimitirul Buna-Vestire* e un roman cu care *Întoarcerea tatălui risipitor* emulează, opera lui D.R. Popescu având un coeficient mai ridicat de romanesc, dar unul mai redus de artă. Cele două planuri, al logicii epice și al frazei care poate evolua – ca la Arghezi – în deplină autonomie artistică, sunt făcute aici să comunice, să câștige sau să piardă împreună.

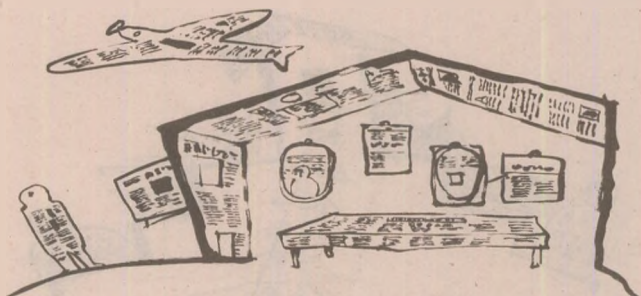
Ambele îmi par afectate, în romanul de față, de tendința manifestă a autorului de a impune lumii ficționale, prin naratori obedienți, propriile convingeri socio-politice. Un hingher decedat și un general mănjit de sânge, o doctoriță apetisantă și un autopsier de morgă, o mamă îndurerată și doi copii care fac drăcii în clopotniță, un prefect pe nume Eugeniu Ioan Gingirică și un polițai Ioanea Păsulii, toți emit, consecvent, un același punct de vedere și înțelegere asupra lumii românești postrevoluționare. O perspectivă *reacționară* (dar putea fi și una *progresistă*, era același lucru), din care realitatea iese mult simplificată, schematizată, setată prin concluziile deja date ale romancierului.

De toate s-a ales praful după „bubuirea” din decembrie '89. Fabricile au fost falimentate și cumpărate pe nimic de niște șmecheri. Ogoarele patriei au fost făcute harcea-parcea. O sărăcie lucie s-a întins peste tot. Nimic nu mai este cum ar trebui să fie: agricultura nu mai e agricultură, industria națională nu mai e industrie națională, politica nu mai e politică, nici măcar războiul (Războiul nostru!) nu mai e război. Și clima a luat-o razna. În ziua de vară secetoasă ce cuprinde episoadele dezastrului individual, comunitar, social și național, autoritățile corupte au decretat *cod roșu*: „Drumurile, domnule prefect, să recunoaștem!... – Sunt mizerabile! Comuniștii n-au terminat șoseaua cea nouă... până... în Cioromârda!... O să mă întrebați... De ce n-am făcut-o noi?... N-avem fonduri! N-avem drumari... care să nu fure pe rupte!... – Și pe căldura asta!... vru Ruxandra să abată discuția... Sau să-i ia, cumva, apărarea prefectului!... Da... S-a întins Codul roșu peste toată țara!” (p. 272).

Era să uit: nici drumurile nu mai sunt ce-au fost, pe vremea comuniștilor. Viziunea neagră a romancierului asupra prezentului istoric se conjugă cu una idilizantă asupra socialismului defunct. Orice opinie merită respectată, nu însă, obligatoriu, și preluată. Între șeful lui Gingirică, adică domnul premier, ori Băse (prezidentul numit așa în roman) și, pe de altă parte, Ceaușescu și consoarta, prefer primul cuplu de lideri naționali. Dar problema nu este ce preferă romancierul sau criticul său, ci dacă *Întoarcerea tatălui risipitor* e o ficțiune complexă, cu personaje adânci, cu situații și caracteristice, și insolite, cu un context bine conturat și aprofundat. Sau este doar o colecție de scene, fapte, gesturi, reacții, discursuri predictibile, flotând dinspre un Autor obstinat spre niște marionete textuale? ■

(Va urma)

comentarii critice

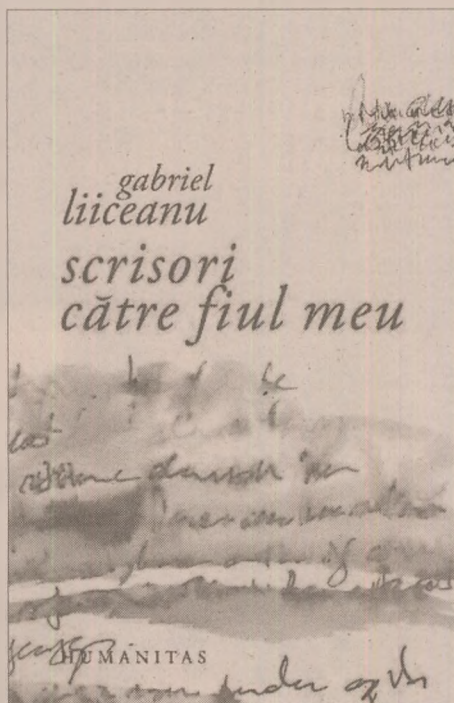
DAR ÎNREGISTRĂM în scrierea lui Gabriel Liiceanu și o mișcare opusă popularizării, cea a unor reflecții ce-și propun a depăși aparențele elementare. Acestea sunt extrase cu penseta din fluxul experiențelor habituale, puse sub lentile măritoare, supuse unei analize menite a valorifica tîlcurile lor inaparente, mecanismele unei funcțiuni interioare. Suntem în măsură a certifica aici o apropiere de Noica, în înțelesul „problematizării”, al potențării factorilor trăirii prin tensiunea ideii. Lucrurile obișnuite se complică, crusta simplității lor se sparge spre a face loc unor considerații imprevizibile. Avem a face cu aspectul cel mai substanțial al epistolarului. În unele clipe eseistul se dăruiește în atmosfera „bucuriilor simple”, participant contemplativ la cotidienele ritualuri mărunte, precum un războinic ce-și scoate armura: „Există momente în care te cuprinde nostalgia lucrurilor simple. Fericirea îți apare atunci în perspectiva cîtorva banalități sublime, care ar semnifica nu știu ce reîntoarcere la ființa ta pierdută, la cîteva adevăruri uitate ale vieții. Atunci, ca eroul lui Salinger, nu ți-ai dori decît să stai în lanul de secară; sau să dai de mîncare la păsări”. Spre a reveni analitic, a-și examina micile dezordine ale vieții cu o grațioasă pedanterie, cumpănind gravitatea cu umorul: „Am un mod original de a pierde lucruri: punîndu-le bine. Și pentru că sunt extrem de ordonat, pierd o grămadă de lucruri. Ca să zic așa, le pierd în propria mea ordine. Am să te rog însă să observi că faptul acesta are și avantaje. Primul: nu pierd niciodată un lucru de tot. Mai devreme sau mai tîrziu, tot urmează să-l găsesc: într-un raft, într-un sertar, într-o cutie. (...) Al doilea avantaj al pierderii lucrurilor prin punerea lor bine este că, periodic, poți să îți oferi surprize. Și asta, pentru că o bună parte dintre lucrurile puse bine sunt uitate definitiv. Pur și simplu uiți că ele există! Cu cît înaintezi în vîrstă, surprizele de acest fel se înmulțesc”. „Surprize” impregnate de o discretă sapiență melancolică. Nu absentează cîte un pasaj de elan metaforizant, cum e, de pildă, următoarea remarcă pe marginea grafiei unei scrisori primite de la Noica: „Cuvintele așternute pe hîrtie cu cemeală albastră se înclină spre dreapta și, cum începutul fiecărui rînd aluneca imperceptibil spre interiorul paginii, întreaga scrisoare părea că fuge, că evadează din pagină pentru a-și întîlni mai repede și mai înaripat interlocutorul”. O însemnare fantastă, proustian-eliadescă, evoluînd într-o arborescență cu motiv epocal, asupra treptelor de marmură neagră de la intrarea uneia din locuințele autorului, de pe strada Dr. Lister, sună așa: „De fapt, fiecare treaptă era pentru mine o tîpsie a timpului. Întîrziam pe fiecare în parte, călcînd peste frumusețea ei neagră și demnă, pînă cînd una dintre ele ceda sub rugămîntea pasului meu și se transforma într-o trapă misterioasă. Urcînd cuminte către ușa de la etajul I, treceam de fapt solemn pragul unei epoci la sfîrșitul căreia mă născusem: epoca normalității pierdute și a tinereții părinților mei”. Mustește pe alocuri o mizantropie ca un reflex egotic, ca o demonie a neîncrederii personale în bine, ce-ar fi posibil doar într-o modalitate elaborată, artificială. Dacă „răul banal” nu i se pare autorului „diabolic”, ci doar o spontană apariție la nivelul impasibilității și al deprinderilor noastre vicioase, „Binele, în schimb, e un artefact, o construcție”, care trebuie „cultivat. El cere efort, deliberare și, mobilizîndu-ne, termină prin a pretinde un minimum de agresivitate la adresa ființei proprii. Adevărul e că în *mod natural* nimeni nu are de ce să-l prefere”. Pana literară a lui Gabriel Liiceanu e remarcabilă. Însă meditația lirică, autoscopia încărcată de intensitate alternează cu constatarea modestă. Pedagogia debordează nu o dată marginile original conturate ale cogitației: „Reușita unei căsnicii se măsoară în fapt prin scurtimea duratei de care cei doi parteneri au nevoie, după fiecare scandal, pentru redresarea imaginii de sine. Căci de vreme ce de ambele părți se aruncă «cuvinte grele» – și din ce în ce mai grele – nimeni nu scapă neterfelit”. Expertul ideilor își dă mîna cu un *raisonneur* de cafea. Stilul pedestru înghite mult din spațiul textual. E drept că, după cum ne atrăgea atenția Leon Bloy, locurile comune pot avea o forță teribilă...

Dar care e profilul psihic al epistolarului în discuție? Pînă aici am constatat un echilibru autoritar necesar

În cazul în care-l acceptăm ca pe un timid autentic, nu putem a nu observa pornirea d-sale de a-și masca stînjenitoarea trăsătură, a o contracara devenind snob, uneori pitoresc pînă la comic.

Dincolo și dincoace de Noica (II)

Gabriel Liiceanu, *Scrisori către fiul meu*, Ed. Humanitas, București, 2008, 240 pag.

misiei educative, o chietudine suficientă trebuitoare posturii de consilier și modelator al unei conștiințe încă neformate. Își admite oare Gabriel Liiceanu limite, slăbiciuni, vulnerabilități? Avar cu spovedaniile într-o atare delicată direcție, într-un loc se pronunță neted: „Oricum, fundalul tuturor îndrăznelilor mele rămîne timiditatea”. Cu o completare, ca și cum ar vrea să se scuture de ponos: „Nu am greșit niciodată refugiindu-mă în ea. Este o simplă aparență că timidul se închide în singurătate. Timiditatea este de fapt un fel de a invita trîgîndu-l pe celălalt către propria ta reticență și, astfel, un fel de a-i oferi însași intimitatea ta”. Să fie la mijloc o timiditate reală sau una mimată? Există persoane de-o incontestabilă degajare, de-o cuceritoare prezență socială (inclusiv actori de seamă) care se pretind timizi dintr-un neastîmpăr capricios al identității, dintr-un soi de joc monden, așa cum o femeie frumoasă și-ar picta o aluniță pe obraz. Să presupunem că Gabriel Liiceanu

nu face parte din această speță. În cazul în care-l acceptăm ca pe un timid autentic, nu putem a nu observa pornirea d-sale de a-și masca stînjenitoarea trăsătură, a o contracara devenind snob, uneori pitoresc pînă la comic. Declarîndu-se „împătimit de parfumuri”, ține să ne comunice circumstanța că se îmbată de mireasma unor cutii lungi de carton, în care s-au găsit „trei săpunuri de santal Roger & Gallet”. Cu revelatoare dezvăluiri biografice: „De cîte ori ajung la Paris, cumpăr de la drogheria Fouhety, aflată la întretaiera dintre rue Bonaparte și rue du Four, o astfel de cutie. Cînd îi ridici capacul, pe care e imprimat un motiv floral oriental, te izbește, chiar și după ani de zile, un miros cu virtuți de elixir. În cutiile acestea îmi place să țin mai ales pixuri, creioane și stilouri”. Nu mai puțin, găsește cu cale a descrie detaliat „minutele de adevărată voluptate” pe care le petrece în fiecare dimineață în baie. Feeria cosmetică astfel introdusă e demnă de cel mai exaltat *dandy*. E un exhibiționism ce n-ar putea decît amuza. „Rasfăturile” ce i le procură autorului dușul matinal debutează „cu alegerea, după felul în care voi începe ziua, a gelului de duș cel mai potrivit (șovăi zilnic între mirosurile de ghimbir, ceai verde și lavandă de la Roger & Gallet)”, apoi, odată dușul terminat, utilizarea cremelor de față de la Clinique, a cremelor de corp de la Molton Brown sau a gamei de the vert de la Bulgari, în sfîrșit, alegerea parfumului din prima parte a zilei: Carolina Herrera sau Bois d'Argent de la Dior”. Așadar iubitorul ideii coexistă armonios cu hedonistul atent foarte la „capitolul plăcerilor mici”, care ține a ne „asigura” că nu se consideră o „cocotă masculină”. Doar un individ ce simte o „răspundere” față de „suplețea pielii lui” și de „mirosurile pe care le emană”. Egoatria d-sale începe așadar foarte de jos, dimineața, de la orizontul superfițiilor trupesti. O altă caracteristică a lui Gabriel Liiceanu: voluptatea de a practica „arta culinară”, tratată în maniera unei filosofii simlicarteziene: „În orice fel de mîncare străbate, prin mijlociri nesfîrșite, spaima fără chip a vieții noastre, un fel de «mă înspăimînt, deci găsesc», căruia, de partea cealaltă, îi corespunde un «mă înspăimînt, deci mîncînc»”. *Gourmet*-ul (sau poate gurmandul) se arată extaziat de „ritualul gătirii” oficiat de o persoană apropiată, persistîndu-i în urechi „tonul sever și apăsător, de medic intrat în operație, cu care i-a cerut Mioarei să scoată din frigider cămășurile și apoi, din cămară, legumele”. Golindu-și „cupa unică” a memoriei, își dă seama că își va aminti „de fiecare dată solemnitatea de care se impregnase dintr-odată ființa lui din clipa în care a tăiat prima bucată de cîmă”. O adnotare „de atelier” are un iz de bucătărie: „Tot secretul scrisului stă în capacitatea de a rămîne cît mai mult în sosul propriei sale idei”. Precum regii Franței care se îmbrăcau, se dezbrăcau și uneori își făceau nevoile în fața curtenilor, Gabriel Liiceanu își etalează necomplexat intimitatea: „Mă întrerup cinci minute pentru a arunca pîinea cu semințe de floarea-soarelui în toaster și pentru a turna cafeaua – îndată ce bolboroseala cafetierei a încetat – în cana albastră din care o beau zilnic și pe care o cheamă Apolodor. În timp ce sorb cafeaua și, după prima felie de pîine, dau peste cap paharul cu suc rece, nu scap din ochi, de teamă să nu fugă, gîndul pe care tocmai l-am înhîțat”. Să fie toate acestea simple manevre pentru a acoperi lacuna morală a tirhidității? Sau o „despărțire” de Noica, prevăzută cu ingredientele naturii unui ins pofticios și frivol, ale unei sfidări recuperatoare pe seama perioadei de „constrîngere”, fie și „blîndă”, a uceniciei în turnul de fildeş al intelectului fără rest? O „eliberare” celebrată cu un belșug de focuri de artificii? ■

CĂRȚI primite

- Niculae Gheran, Andrei Moldovan, *Liviu Rebreanu prin el însuși*, Editura Academiei Române, București, 2008, 460 p.
- Pia Bader Fărcașanu, *Izgonirea din libertate*, Două destine : Mihail Fărcașanu și fratele său Nicolae, prefață de Nicolae Florescu, Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, tiparul executat la Tipogrup Press Buzău, 608 p.
- Ion Brad, *Poezii religioase*, antologie de Ion Buzăși, Ed. Galaxia Gutenberg, Târgu Lăpuș, 2009, 162 p.
- Doina Ruști, *Lizoanca la 11 ani*, roman, Editura Trei, București, 316 p.
- *Clujul din cuvinte*, antologie ilustrată de Irina Petraș, Casa Cărții de Știință Cluj, 2008, 432 p.
- Maria Baci, *Ghetuțele copilăriei*, Ed. Axa, Botoșani, 2009.

DUPĂ o sută de ani de la întemeierea S.S.R., antecesoarea Uniunii Scriitorilor de astăzi, eveniment sărbătorit nu prea demult, descoperi, în diverse biblioteci și arhive, tot felul de acte, demersuri, memorii care întăresc convingerea că problemele de astăzi nu sunt chiar toate noi, ci le reiau, le continuă, parcă, pe cele de odinioară. Deși, uneori, pot fi aflate și aspecte neașteptate, surprinzătoare.

Dar, mai întâi, o circulară către membrii S.S.R., fără dată precisă, dar destul de ușor, totuși, de fixat în timp, întrucât e semnată de N. M. Condiescu, în calitate de Președinte și N. I. Herescu, Secretar. Or, se știe că cel dintâi a trecut în lumea de apoi în 1939 și a fost urmat la președinția S.S.R. de cel de-al doilea pe durata războiului.

Așa încât, fără teama de a greși, putem considera că circulara a fost expediată cu ceva vreme înainte de 1939.

Și iată-i cuprinsul:

„Societatea Scriitorilor Români
Strada Brezoianu 44
Tel. 40479

Data poștei

Domnule Membru,

Comitetul S.S.R. a hotărât să întreprindă o anchetă printre toți membrii Societății spre a cunoaște amănunțit și precis doleanțele scriitorilor și sugestiile pe care le pot aduce pentru apărarea și propășirea breslei noastre. Nu este vorba numai de salvagardarea intereselor imediate, ci de o întreagă activitate menită să întărească tradițiile scrisului românesc și să asigure generațiilor viitoare de scriitori o soartă mai puțin ingrată. De aceea, Domnule Membru, vă rugăm să răspundeți – cât mai concis și mai precis posibil – la următoarele întrebări:

1) Ce aveți de spus despre raporturile dintre editor și autor? Aveți de făcut vreo propunere concretă în ceea ce privește contractele de editură, controlul tirajelor, numărul exemplarelor de presă (eventual, poate, un timbru), lichidarea drepturilor de autor?

2) Ce credeți despre crearea unui timbru care să fie aplicat pe fiecare exemplar din operele intrate în domeniul public – și al cărui control direct să-l aibă S.S.R.-ul? Fondurile realizate din acest timbru ar avea o întrebuințare bine precizată: d.p. burse de studiu, mărirea numărului premiilor anuale, pensii, ajutorarea scriitorilor bolnavi, văduvelor și orfanilor scriitorilor, etc.

3) Cum vedeți problema impozitelor pe veniturile literare?

4) Cunoașteți, desigur, situația excepțională pe care o are scriitorul în țările vecine: Bulgaria, Ungaria și Rusia Sovietică, situație care nu se datorește unor privilegii arbitrar, ci funcției spirituale și sociale pe care o implică scriitorul. Ce propuneri concrete aveți de făcut în această privință, adică asupra raporturilor dintre Stat și scriitor?

5) Credeți că S.S.R.-ul – de exemplu – printr-o comisie specială de critici – trebuie să se ocupe de problema traducerilor operelor de seamă ale literaturii românești în străinătate? Traducerile s-au făcut până acum oarecum la întâmplare și, apărând în edituri obscure, n-au obținut în străinătate succesele pe care, desigur, le meritau. Cum credeți că s-ar putea îndrepta această stare de lucruri?

6) Aveți de făcut vreo propunere asupra premiilor literare pe care Societatea noastră le acordă anual?

7) Ce aveți de spus despre problema traducerilor în limba română? Credeți că S.S.R. poate interveni în această chestiune?

8) Forma literară a manualelor școlare lasă mult de dorit. Credeți că s-ar putea obține un control legiferat din partea S.S.R.-ului?

9) Anumiți membri au ventilat ideea unei edituri a S.S.R.-ului. O găsiți necesară? Și în ce condițiuni?

10) Vă rugăm să ne comunicați orice altă propunere pe care o găsiți necesară în legătură cu ancheta noastră.

Primiți, Vă rugăm, Domnule Membru, asigurarea sentimentelor noastre cele mai sincere.

După cum se vede, idei interesante dintre care unele pot fi considerate și astăzi actuale. Generalul Condiescu era un apropiat al lui Carol al II-lea încă de pe vremea când, la ordinul guvernului din epocă, îl însoțise într-o lungă călătorie în jurul lumii menită să-l despartă de Zizi Lambrino. Devenit după Restaurare aghiotant onorific al regelui, bibliotecarul M. S., Secretarul general al Uniunii Fundațiilor Regale și președinte al S.S.R., el făcea fidel politica lui Carol II ce dorea să fie socotit „Voevodul culturii” și, prin urmare, și al scriitorilor și scrisului românesc.

Din trecutul S.S.R.

Oricum, circulara de mai sus a avut ecou, după cum ne putem încredința și dintr-un articol al lui Mihail Sebastian, din care citez:

S.S.R. trebuie să devină sindicat sau să nu mai devină nimic. Există câteva probleme profesionale care îi cad în mod automat în sarcină. Raporturile scriitorilor cu Statul. Regimul operelor căzute în domeniul public. Organizarea bibliotecilor publice. Organizarea unei edituri de Stat (sau deocamdată a editurii „Casei Școalelor”). Și altele multe, care n-au cum să fie expuse într-un articol de 15 minute. Poate S.S.R.-ul să se transforme astfel, încât să fie organul practic, energic, stimulator, preocupat de aceste chestiuni foarte precise? Noi credem că da.

Deci optimism.

Dar mai era un alt aspect – peste care nu putem trece – S.S.R. se ocupa nu numai de scriitorii în viață, ci și de perpetuarea memoriei celor trecuți în altă lume.

Ne-o atestă o scrisoare (și ea nedată, dar datorită timbrului cu efigia Regelui Carol II ne arată cam de când poate fi) semnată de George Stratulat, mandatat de S.S.R., și adresată președintelui Consiliului de Administrație al Casei Grădinilor din Capitală. Însă întrucât scrisoarea e destul de lungă, mă mulțumesc să reproduc doar două alineate semnificative:

Realizările Casei Grădinilor, care a transformat Municipiul București într-una din cele mai înflorite capitale, ne îndreptățește să Vă facem un călduros apel, rugându-Vă să luați sub îngrijirea Dvs. mormintele scriitorilor dispăruți.

Florile sădite pe mormintele lor – numărul lor este de câteva zeci, conform alăturatului tablou – ar constitui un pios omagiu adus memoriei scriitorilor și ar șopti, cu graiul liniilor și culorilor, ceva din ceea ce a încălzit cândva sufletele poezilor și prozatorilor.

Scrisoarea era însoțită de lista mormintelor aflate atunci în Cimitirul Bellu și Sf. Vineri.

Dar, să ne întorcem la scriitorii vii atunci când conducerea S.S.R.-ului a fost preluată de N. I. Herescu. Acesta s-a simțit, brusc, imboldit de interese mult superioare celor avute în vedere în circulara pe care o contrasemnase. Căci ce prima acum era grația noului Conducător. Și, la scurtă vreme de la declanșarea războiului împotriva U.R.S.S., a avut o inițiativă de la care aștepta, poate, ca întreaga breaslă să-i fie recunoscătoare. Soluționarea raporturilor dintre scriitori și editori, traducerea literaturii românești și a celei străine la noi, burse, pensii, ajutoare etc. puteau să aștepte – ba chiar mult și bine. Și cu sufletul împăcat i-a scris lui Ion Antonescu:

Domnule General

Prin glasul inspirat și profetic al scriitorilor a vorbit totdeauna destinul popoarelor.

La răscrucea istoriei la care România se găsește astăzi, scriitorii noștri doresc să dea țării și Domniei Voastre un semn al cunoștinței lor patriotice.

De aceea Societatea Scriitorilor Români subscrie pentru înzestrarea armatei suma de lei 6.800.000 (șase milioane opt sute de mii).

Această sumă reprezintă întregul avut al Societății în cei 33 de ani de când ea există. Cu capitalul acesta scriitorii doreau să-și clădească un cămin în București.

Astăzi, însă, inima scriitorilor nu le mai îngăduie să se gândească la căminul cel mic, câtă vreme nu se va reclădi căminul cel mare.

Președintele Societății Scriitorilor Români

N-a trebuit să treacă prea mult timp și N. I. Herescu s-a putut convinge – și pe pielea lui – de condițiile în care s-a produs reclădirea „căminului cel mare”.

Încât lucrurile au trebuit reluate de la început. Și Mihail Sadoveanu a început să ridice noul edificiu în fruntea Uniunii Sindicatelor de Scriitori, Ziariști și Artiști, o organizație hibridă și efemeră creată în atmosfera încinsă și confuză de după 23 august 1944.

Primii pași întreprinși pot fi urmăriți într-un amplu memoriu aflat acum printre hârtiile rămase de la el și păstrate în Cabinetul de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române.

Subsemnatul Mihail Sadoveanu, Președintele Uniunii

d o c u m e n t

Sindicatelor de Scriitori, Ziariști și Artiști, îmi permit să atrag atenția forurilor competente asupra penibilei situații creată astăzi scriitorului român care, în timpul din urmă părea a fi luat în considerație de Stat, sub semnul unei firești protecțiuni.

Într-adevăr, prin art. 50 al actualei legi a contribuțiilor directe, pusă în vigoare prin anul 1938-1939, legiuitorul a creat un regim privilegiat scriitorilor, de vreme ce până la suma de 2.000.000 aceștia plăteau un impozit de 1% pentru câștigurile literare, iar de la acest plafon scriitorii trebuiau să plătească un impozit de 25%. Acest plafon, însă, pe atunci, era intangibil deoarece veniturile nici unui scriitor nu atingeau, nici pe departe, o astfel de cifră astronomică pentru veniturile literare.

E clar apoi că legiuitorul a voit să protejeze pe scriitori, apărând câștigurile lor literare (evident) de severitatea impozitului obștesc.

Începând, însă, cam de prin anul 1944, datorită devalorizării progresive a monedei, câștigurile normale ale scriitorilor consacrați au depășit curent plafonul (până atunci intangibil) de lei 2.000.000 – scoțând astfel pe scriitor de sub oblăduirea inițial afirmată de legiuitorul fiscal. Un grup de scriitori, în frunte cu subsemnatul, au făcut o întâmpinare la Ministerul de Finanțe arătând că legea este depășită de vremuri, iar intenția legiuitorului anulată; drept care am cerut o modificare a legii perimate. Apreciind meritoriul acestei cereri, Ministerul de Finanțe a dispus ridicarea acestui plafon de la lei 2.000.000 la 10.000.000 lei prin adresa circulară No. 263536/26 noiembrie 1945. Iată, însă, că prin legea impozitului global No. 238 din 1 aprilie 1945 scriitorul nu numai că e lipsit efectiv de beneficiul revenirii de mai sus, dar e pus într-o situație dezastruoasă care-i amenință grav condiția materială și, indirect, producția literară. Într-adevăr, prin legea din 1 aprilie 1945, veniturile scriitorilor, în rând cu ale celorlalți contribuabili, sunt supuse la un impozit progresiv care atinge cifra aproape punitivă de 36%.

Iar concluzia era:

Ar însemna, deci, să li se dea scriitorilor o lovitură sub centură, și pe deasupra inutilă. Și atragea, de asemenea, atenția că ar însemna ca scriitorul să fie impus la taxe care i-ar amenința chiar existența.

N-a fost, totuși, decât începutul unei degringolade accentuate în anii următori.

În fine, încă un episod din acele vremuri.

Am fost condus spre el de Fondul Personală „Ion Călugăru” de la Arhivele Naționale, în care sunt, de altminteri, multe lucruri interesante.

E vorba de o avalanșă de „acuzatii” inepte la adresa lui Marin Preda. Autorul, a cărui semnătură e greu de descifrat, comunica – nu rezultă cui – printr-un

Referat

Am onoarea a vă aduce la cunoștință că în prezent numai câteva edituri mai respectă dispozițiile No. 596/1946 privind îndeplinirea formalităților pentru tipărirea cărților de literatură.

Din această cauză și lucrările ce sunt de executat la S.S.R. în legătură cu legea 596/1946 s-au redus în mod considerabil.

Operațiunea de examinarea corespondenței, vizarea contractelor de editură, întocmirea referatelor, redactarea răspunsurilor la scrisorile primite și stampilarea cărților, reclamă cam 20 de ore lunar.

În mod obișnuit aceste lucrări sunt făcute de Dl. Marin Preda, care acum se află în concediu, plecat de la data de 1 iunie a.c.

Concediul D-lui Marin Preda a expirat la 7 iulie a.c., dar d-sa n-a cerut prelungirea concediului de la această dată, nici nu s-a prezentat la serviciu.

Când este de serviciu D-l Marin Preda se mărginește să execute numai lucrările arătate mai sus. Ștampilările sunt chiar făcute de alți funcționari.

Deși lucrările care cad în sarcina D-lui Marin Preda sunt extrem de reduse, ele au avut de suferit întârzieri, din cauză că D-sa nu venea regulat la serviciu.

În special în lunile martie-iunie a.c. D-l Marin Preda venea la serviciu aproximativ 2-3 ori pe săptămână și stătea câteva ore numai.

(...) D-l Preda a fost însărcinat să pună ordine în biblioteca S.S.R.-ului și să întocmească un catalog. N-a dus la bun sfârșit această misiune, căci din circa 4100 de volume a inventariat numai 214 în 2 luni. 19.7.1948”.

Dumitru HÎNCU

comentarii critice

PRINTRE tinerii poeți care s-au perindat prin cenaclul de la Muzeul Literaturii Române (pe care am onoarea să îl moderez împreună cu Daniel Cristea-Enache, dar la ședințele cărui, din păcate, ajung tot mai rar), Cătălina Cadinoiu a fost, fără îndoială, una dintre prezențele cu adevărat memorabile. Nu doar pentru faptul că este foarte frumoasă (știu că treaba noastră este să vorbim despre cărți, dar nu pot fi atât de ipocrit încât să spun că în literatură acest aspect chiar nu contează), ci mai ales pentru originalitatea viguroasă a poeziei sale, desprinse din lumea aspră a locuitorilor Deltei Dunării. O combinație de suflet rusesc și sânge tătaresc în care revoltele vișoțkienne se tocesc printre pahare de vodcă în melancolii eseniene, viața oamenilor este guvernată de reguli ancestrale, iar obiectele au nume cu sonorități seducătoare și semnificații misterioase, imposibil de descifrat în absența unor dicționare.

În mod paradoxal, deși este încărcată de pitoresc și conține dezvoltări epice, poezia Cătălinei Cadinoiu pare mai degrabă una de factură intimistă. Poeta nu își propune nicio secundă să facă o monografie lirică a Deltei și a oamenilor care o populează. Ea își descrie tribulațiile propriului suflet și, implicit, modul în care întâmplările și oamenii dintr-o existență, astăzi îndepărtată i-au marcat personalitatea. Jumătate vis, jumătate amintire, lumea Deltei face parte din ființa Cătălinei Cadinoiu. Povești ascultate în copilărie, întâmplări care au bulversat lumea satului, chipuri de demult, unele aproape uitate, ale unor oameni care nu mai sunt îi revin obsedant în memorie. Până la urmă totul se transformă într-o nemiloasă luptă cu timpul. Trecutul (paradisac?) își trăiește ultimele pâlăiri în imaginația efervescentă și în amintirile melancolice ale copilului de ieri, în vreme ce oamenii dispar, casele se degradează, locurile își schimbă aspectul atât de familiar până mai ieri.

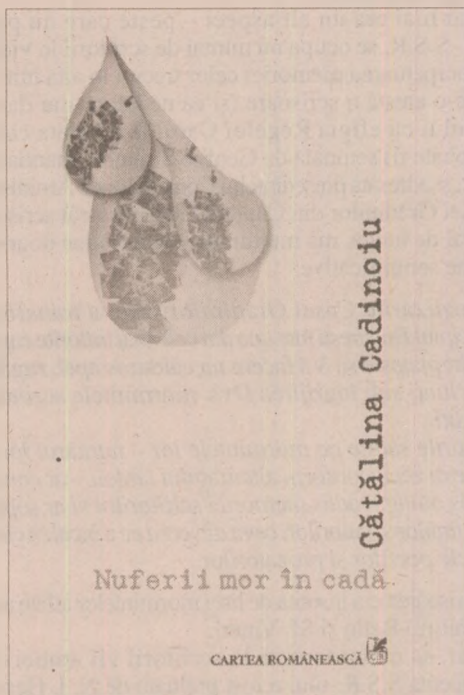
O mai largă viziune asupra poeziei Cătălinei Cadinoiu oferă volumul *Nuferii mor în cadă* (câștigătorul pe anul 2007 al secțiunii *Poezie* la concursul de manuscrise adresat tinerilor sub 35 de ani, organizat de editura Cartea Românească). El demonstrează că în momentul elaborării sale autoarea se afla încă în căutarea propriei identități poetice, sau că mobilitatea sa artistică este impresionantă, creatoarea putând să sară cu ușurință de la texte cu tentă intimistă, apăsător existențial, la jocuri suprarrealiste sau la poeme textualiste ce trimit cu gândul către generația '80.

Spre deosebire de mai toți poeții din contingentul ei literar, Cătălina Cadinoiu nu pare deloc convinsă că poezia (cultura, în general) începe și se termină odată cu foarte zgomoasa generație 2000. Mizeria fiziologică și nihilismul social nu sunt teritoriile ei poetice, strigătul de revoltă, cuvintele „interzise” și injuria apăsătoare o lasă (aproape) rece. Mult hulita (de generația 2000) cultură revine la masa de onoare a poeziei. Dialogul cultural, aluziile și trimiterile directe la artiști și opere celebre dau versurilor din volumul *Nuferii mor în cadă* un discret aer *eighty*. Sunt invocate, fără complexe, filme vechi („Ce-ți imaginezi nu e romanța din Casablanca”), regizori care au făcut școală (Tarkovski), compozitori clasici (Verdi, Hacıaturian), maeștri ai picturii moderne (Kandinsky, Magritte), se fac aluzii vag sau cinic-ironice la destinele unor personaje istorice („...Urechea mea muzicală nu mai recunoaște/ decât tobele/ tam, tam, tam... și capul frumos/ al reginei Maria Antoaneta...” sau, „... Mersul, mâinile, ochii mă trădează mai veninos/ decât Clitemnestra...”). Există și versuri care nu sunt decât o îngrămădeală de imagini presupus poetice, dar practic lipsite de vreo finalitate. Sensurile sunt îndoielnice, totul seamănă cu un joc suprarrealist: „Îmi cer scuze, dacă nu vă pot spune cât e ceasul./ Mi-a căzut umbra de pe zid/ difuză ca o herghelie de cai orbi/ umili, fiecare crezându-se protest/ din unilateralitatea ciulinilor/ în gulagul de stufuri”.

«**Est-ce ainsi que les hommes vivent?», celebrul vers al lui Louis Aragon ar putea figura pe coperta unui eventual volum alcătuit din cele mai reușite versuri ale Cătălinei Cadinoiu.**»

Arheologia Eu-lui

Cătălina Cadinoiu, *Nuferii mor în cadă*, Editura Cartea Românească, București, 2008, 88 pag.

Marea calitate a scrisului Cătălinei Cadinoiu stă în capacitatea cu totul specială a autoarei de a înțelege sufletul omenesc. „Est-ce ainsi que les hommes vivent?”, celebrul vers al lui Louis Aragon ar putea figura pe coperta unui eventual volum alcătuit din cele mai reușite versuri ale Cătălinei Cadinoiu. Ușurința poetei de a intra în sufletul unor personaje dintre cele mai diverse, de a intui profunzimi acolo unde privirea trece cel mai adesea indiferentă mă face să cred că o eventuală viitoare carieră de prozatoare a acestei scriitoare nu este chiar de neimaginat. La fel ca marii prozatori, ea are capacitatea de a pătrunde în zonele de mare profunzime ale sufletului unui om pornind de la detalii exterioare, adesea ignorate de cei mai mulți dintre noi. Aceasta demonstrează spirit de observație, dar și multă sensibilitate. Bizara apariție a unui soi de copil al străzii, îmbrăcat într-un costum de leu îi prilejuiește autoarei scrierea unui poem axat pe un paralelism imaginar între destinele fostului și actualului proprietari ai costumului:

„Copilul poartă un costum de leu și nu râde,/ privește orizontul de țevi/ cum se lungeste până acolo unde soarele/ răsare din punga de aurolac.// (...)// El nu l-a văzut pe cel de vârsta lui,/ pe o scenă de școală primară/ spunându-și replicile/ în costumul de leu./ El nu știe că în junglă/ doar unul din zece pui de leu/ ajunge la maturitate./ El nu știe că pe scena din școală primară/ celălalt/ se făcea că este el/ copilul de-acum în costum de leu”.

Și la nivelul volumului *Nuferii mor în cadă* versurile cele mai valoroase sunt cele desprinse din experiența copilăriei petrecute în Delta Dunării. Ele îi permit poetei să se descopere pe sine. Timpul devine relativ, lumea de azi se intersectează cu cea de ieri, și cu cea dinaintea celei de ieri, amintirile se prelungesc în imaginar. Un poem de mare sensibilitate este *Din curtea Ecaterinei*. În numai câteva versuri, gândurile eului liric zboară în trei direcții temporale: timpul prezent (veghea la catafalcul bunicii), un trecut mai îndepărtat (pornind de la fotografia de nuntă a celei decedate) și altul mai apropiat (amintiri și conversații imaginare din vremea copilăriei vegheate de bunica: „În fotografia de nuntă, bunica mea, Ecaterina/ are pantofi negri și rochie albă de mireasă,/ într-o seară de aprilie/ când încă atât de multă lume mai trăia.// (...)// Sub acoperiș de stuf mă închin când beau apă/ cușca devine pieptul meu sub răstignire/ în timp ce încurc versurile din Crez/ cu onomatopee de chemat lebede la poartă.// «Amintiri din viața de elev» scrie pe reproduceri pensionate din alb/ și doar bunica mea Ecaterina plânge cu lacrimi adevărate./ Cum să-i tundem părul? Cum merge ea pe lumea cealaltă cu părul tuns?/ «Uite, bunico, ce roșu e cerul!»/ Și culorile se sting înainte să adoarmă copilul.”

Același balans încărcat de nostalgii spre lumea din Delta copilăriei dă substanța splendidului poem *Aproape ruine timpul*. „În curte, mama agață apusul pe sârmă/ alături de haine pescărești/ agață bătrânele ceruri pe urmă/ mai ia o albitură, o prinde și pe ea în clești.// Două ciubote mici de blug, cu toc înalt/ erau pantofii mei de damă/ când celei ce mă-nvăța să mă încalt,/ fără să-mi spună înțelepții,/ am început să îi zic «mamă.»// Apusul stă în clești pe sârmă,/ pantofii își au blugul rupt și tocul ros/ prin hainele pescărești întoarse pe dos/ o vad pe mama cu lut în mână:/ «Casa noastră se dărâmă»”.

Cultivată, inteligentă, sensibilă, Cătălina Cadinoiu pare să fi găsit filonul de inspirație menit să o transforme într-o voce poetică autentică, inconfundabilă. Ceea ce, pe fondul cam monoton al poeziei generației 2000 nu este puțin lucru. Unele poeme din volumul *Nuferii mor în cadă* și producțiile mai noi, lecturate la cenaclul de la Muzeul Literaturii Române mă fac să cred că se poate paria, fără riscuri majore, pe numele poetei Cătălina Cadinoiu. ■

PUBLICITATE

www.polirom.ro

■ Alex. Leo Șerban
4 decenii, 3 ani și 2 luni
cu filmul românesc

■ Andrei Gorzo
Bunul, răul și uritul
în cinema

■ Ernest Hemingway
Adio, arme

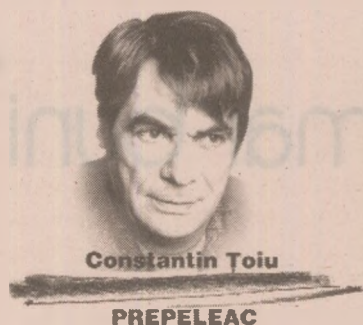
■ Maurice G. Dantec
Babylon Babies

Suplimentul
CULTURA

Un săptămânal realizat
în colaborare cu Ziarul de Iași

Des-creșteri

AVEAM o mare curiozitate, apoi, treptat, cu vârsta, a început o dezinteresare, ca o descreștere a forței când ții, apuci un lucru cu tărie și pe urmă slăbești strânsoarea încet-încet și nu mai ții, scapi din mână lucrul acela...

Era ca o des-lipire de lume... Parcă tot ce descoperisem eu până atunci, nu mai era vrednic de cunoscut, de păstrat în minte, pierzându-și valoarea... Subsolul plin de atâtea lucruri cunoscute, nu mai avea rost să le cunosc, ori rămâneau utile până la un punct. Pe urmă?... *

În dimineața aceea, trezindu-mă, i-am spus femeii sale:
- Știi că azi-noapte n-am mai visat că am fost la Paris...
Ea se ducea să prepare cafeaua.
- Dar ce ți s-a întâmplat? a întrebat mirată. Ea nici nu-și dădea seama ce caraghioasă era întrebarea ei. Parcă s-ar fi referit la un fapt real. Însă se obișnuise atâta cu visul ăsta al lui continuu - încât el devenise aproape ceva adevărat.

A început să râdă încet, aplecat peste marginea patului, căutând papucul, - unul nu îl găsea, se pitise sub pat...

Până în dimineața aceea, îi povestise visul; așa că așteptase urmarea; era totuși logic să pună întrebarea care i se păruse caraghioasă...

În prima zi, îi povestise că la Paris ajunsese, pe jos, nu cu trenul. Făcuse, în vis, aproape o... lună!

- Cum de ți-ai dat seama că făcuseși o lună de zile, îl chestionase ea.
- Simplu: era vara... prin august... pe urmă se făcuse de septembrie. Nu știu precis; dar se răcorise, părea să fie în septembrie...

- A, ți se părea, în vis...

Tot mai căuta papucul rătăcit; ședea aplecat peste marginea patului, cu mâinile încheștate dedesubt, cum te ții cu amândouă mâinile de marginea unei bărci, privind în apă; cum de te ții zdravăn de ea; pe urmă, a zărit papucul în altă parte decât aceea unde căuta el, și a râs, asta l-a făcut să râdă, cum ședea cu pieptul întins peste marginea dezvelită a patului, în timp ce ea îl privea mirată.

- Ce ai? ce te-a apucat?...
- Râdeam, a spus, de papuc, eu îl căutam în hăis și el era în cea!...

- Termină cu râsul ăsta! îl somă ea. Turnase în cești cafeaua... ersatz-ul...

S-a dat jos din pat. Și-a pus amândoi papucii în picioare. S-a așezat la masă. A așteptat să se mai răcească ersatz-ul. A sorbit din ceașcă și a continuat...

- În prima zi, știi cum a fost. Parcă-i povestea un film văzut recent... Ajunsesem la... *Champs Elysée*,... bulevardul, - semăna oarecum cu bd. 6 Martie; bine, nu se compară; dar așa mi se părea mie...

- Cu ce-ai ajuns acolo... autobuzul... tramvaiul... metroul...

- Nu știu... știu că m-am trezit deodată la *Arcul de triumf*, și de acolo în jos, o luasem la vale cu piciorul...

- Vad că faci ce faci și iar pui piciorul...

- Păi, dacă așa a fost...

- Zi-i mai departe...

- Și dau eu în *Place de la Concorde*... *Obeliscul egiptean*... știi... Femeia clatină din cap.

- P'ormă, a fost... asta era a treia zi, le-ncurc...

Intru la Louvre, că e pe-aproape... Intru, cum știam de la *Documentarul* ăla... pe care l-am văzut împreună...

Mă sucesc, mă-nvârt, cum faci la muzeu... Căutam Gioconda, în sfârșit dau de ea, la care nu se uita nimeni... nimerica! Auzisem că se uitau la ea mulțimi de oameni... Aicea, nimic. Gol. Pustiu. Tăcere.

Mă apropiu eu încet de ea... când colo... mă uit bine, - semăna cu o chinezoaică, da' știi cum? chinezoaică sadea și se uita la mine așa,.... cruciș.

A holbat ochii... Și-a făcut cu ochiul, - ochiul ăla cum îl au ei, oblic!...

Și deodată m-am deșteptat, - în vis! - și când ies afară, eram la noi, pe *Calea Victoriei*.

- Te-ai deșteptat de tot, vasăzică, constată ea, - și luând ceașca în mână, sorbi lung din cafea... ■

IN ULTIMII ani a avut mare succes termenul *cocalar* (cu varianta *cocălar*), inițial argotic, apoi intrat chiar în registrul colocvial, cu un sens nou, puternic peiorativ. De la statutul de simplă insultă, mai curând vulgară, cuvântul a devenit un termen la modă, folosit pentru a categoriza și a ironiza un anume tip social. Sensul e imprecis, cu granițe vagi, dar tocmai această deschidere, asociată cu o componentă intens emoțională e specifică termenilor de evaluare negativă, deveniți insulte. În momentul de față, *cocalar* pare să fie un sinonim mai expresiv și mai injurios pentru un cuvânt care și-a tocit parțial componenta sarcastică - vechiul *mitocan*. Cei care folosesc azi substantivul *cocalar* îi particularizează referentul prin descrieri mai mult sau mai puțin convergente, în care apar elemente de tipul: deficit de cultură, lipsă de respect pentru ceilalți, pretenții nejustificate, Kitsch. Evident, ca în cazul oricărei insulte, folosirea cuvântului poate fi motivată și pur și simplu de ostilitatea față de celălalt. Nucleul termenului e însă legat în mod evident de statutul social și de mărcile sale exterioare (îmbrăcăminte sau comportament). Explicațiile din dicționarul on-line 123urban.ro sunt semnificative, pentru că - fenomen tipic pentru un cuvânt la modă - se acumulează, se suprapun și devin mici pamflete, încărcate emoțional: de la „țaran, total necool, țigan, manelist, îmbrăcat foarte urât, de prost gust” - până la „țaran care ascultă în general manele, poartă tricouri mulate, poartă lanțuri (de preferat de aur) mai ceva ca un bou și se dă mare șmecher el fiind de fapt un nimic”. Cuvântul-lemnă a intrat de mult și în uzul jurnalistic; o tipică fiziologie, în tradiția prozei noastre din secolul al XIX-lea, poartă titlul „Cocalarii. Un studiu” (de Lelia Munteanu, în *Gândul*, 8.09.2008) și cuprinde enunțuri de tipul „Istoria *cocalarului* începe din fragedă pruncie, de când pune timpanu pe manele”. În aceste condiții, nu ne mai surprinde faptul că termenul a produs o familie lexicală bogată, care cuprinde femininul *cocalariță* (“O sa fim un oraș de cocalari și *cocalarițe*, că și așa e împânzit cu d-ăștia”, dudatrasiista.blogspot.com), adjectivul *cocalaresc* sau *cocălaresc* (“Dicționar *cocalaresc*”, andreiblog.com; „monument al fenomenului *cocalaresc*”, radoo87.blogspot.com), substantivul abstract *cocalarism* (“Ora despre Mitocănie și *Cocalarism*”, muligambia.com; „Buun, tot discutăm, vorbim și criticăm sindromul «*Cocalarismului* și Pitziponcelii»

Cocalar

românești”, morgensen.wordpress.com) - și lista poate continua.

Cuvântul nu apare în studiile mai vechi despre argoul românesc; e cuprins, în schimb, în dicționarele mai recente, care atestă chiar ascensiunea sa rapidă. În dicționarul de argou al Ninei Croitoru Bobârnice cuvântul e înregistrat în prima ediție (1996) doar cu sensul „țigan care caută prin gunoaie”, pentru ca la ediția a doua (2003) să găsim și „țigan bișnițar”, ba și „șmecheras de cartier”. Etimologia termenului este cunoscută, până la un punct: *cocalar* este un derivat, cu sufixul de agent -ar, de la substantivul țigănesc *kokalo*, -a „os” (înregistrat în dicționarul lui Gh. Sarău, din 1992; cuvânt curent în limba romani, ca împrumut din greacă). Circulă o anume explicație a sensului - neînregistrată în lucrări de lingvistică, din câte știu, dar foarte prezentă în internet - , conform căreia denumirea s-ar referi, la origine, la țiganii cei mai săraci, care adunau din gunoaie oase (pentru a face din ele piepteni). Unii folosesc cuvântul chiar ca denumire pentru un grup social țigănesc: „la olimpiadă au luat parte copii din majoritatea ramurilor țigănești: corturari, gabori cu pălărie, *cocalari*, ursari etc.”, *Evenimentul zilei*, 19.03.2002). O asemenea evoluție semantică e plauzibilă - termenii pentru categorii sociale considerate inferioare se transformă firesc în insulte, cu sens peiorativ agravat (*țaran*, *cioban*, *mitocan*) - dar rămâne să fie dovedită prin cercetări sociolingvistice serioase. Mi se pare că sensul puternic peiorativ ar putea avea și o altă sursă, iar explicația ocupației rușinoase să se fi adăugat ulterior. E izbitoare asemănarea cuvântului cu un termen vulgar din argou (denumind organul sexual masculin) - *cocar* (înregistrat de Croitoru Bobârnice în 1996, nu și în 2003, de 123urban.ro). În celebrul său studiu din 1934 despre cuvintele țigănești intrate în română, Al. Graur înregistra pe *cocar*, considerând că există chiar în țigănește, prin contopirea unei sintagme (care cuprinde termenul țigănesc *car*, anatomic și vulgar). Explicația sa a fost preluată de Alphonse Juilland și apoi de Al. Ciorănescu, în dicționarul său etimologic. Relația între *cocalar* și *cocar* rămâne încă neclară, dar cred că la valoarea insultătoare a primului termen a contribuit decisiv cel de-al doilea.

Altminteri, succesul actual al cuvântului *cocalar*, ca și procesul depreciării semantice a unor cuvinte precum *mitocan* sau (în sensurile lor insultătoare) *țaran*, *cioban* etc. indică o acumulare de rupturi și tensiuni culturale ale societății românești. ■

– Nu demult, în paginile **României literare** v-a fost publicat un Poem la 70 de ani: „Fereastră vastă către miază-zi, / transparentă de parcă nici n-ai fi, / la înălțimea maximă a teilor, / de ce tragi spre tine păsările? / Azi, după alte câteva în deceniu, / încă una a încercat să traverseze / vinovăția transparenței tale, lăsând pe geam / semnul poate sinucigaș al ființei sale, / semnând cu aripa ei stângă, deschisă, / deaupra ghemului de ceață al izbiturii. // Nu vijelia îi forțase zborul – / biet bolovan de pene. Ce să-nsemne / năvala ei asupra-ne? E oare un semn / ce ne privește, un avertisment? // Întârziiu la fereastră căutând / unghiul sub care văd mai bine / perfecțiunea aripii zdrobite.”

Ce să însemne, domnule Ilie Constantin, faptul că asociați – chiar și în planul convenției literare – vârsta de 70 de ani (pe care ați aniversat-o în februarie) cu ideea de zbor frânt? Vă adresez întrebarea amintindu-mi că, într-un alt poem – Porumbeli din Chaillot – „zborurile zburlete, casnice, fără de zare” ale acestor păsări reverberau cu tristețea autoexilatului, nevoit să-și trăiască „soarta de cârțiță/ ce-și scobește în malul Senei tihna”.

– Mă veți crede sau nu, doamnă Ioana Revnic, dar nu știu ce înseamnă toate acestea! Este vorba de un poem-interogație; dacă aș cunoaște răspunsul, nu cred că l-aș fi pus pe hârtie. Asemeni filosofiei, până la un punct, poezia pune mai cu seamă întrebări, exprimă îndoieli și negații. La începuturi, sub semnul obligatorului optimism proletcultist, apoi realist-socialist, versurile mele – pe lângă că erau, cel mai adesea, proaste – aveau un caracter aproape apodictic. De foarte multă vreme, nu mai provoc în mine inspirația forțată de voință, ci aștept cu lunile și anii acele tainice „dicturi din înalt” (ori, poate, din subconștient), dirf obsedantul înaltăparte.

– Vă înspăimântă senectutea? Cum v-ați imaginat, în adolescență, instalarea în vârsta pe care o aveți, și în ce fel o percepeți acum?

– Ce frumoasă definiție da senectuții marele nostru confrate Petre Stoica, plecat dintre noi acum câteva zile: „împăcare este numele tău bătrânețe.” Dacă încerc o spaimă de ea? În minte îmi revine un leit-motiv din *Harap Alb*: „De-ar ști omul ce-ar păți, / Dinainte s-ar păzi”. Or, noi am fost preveniți de Aristotel (ca să-l amintesc doar pe el) că omul este animalul care știe că într-o zi va muri. La triumfurile marilor generali romani, în carul gloriei, un sclav sta ghemuit la picioarele învingătorului, amintindu-i cam o dată la trei minute: „Nu uita că ești muritor!”

Un personaj din cartea mea *La chute vers le zénith*, pune o întrebare de tip retoric: *Comment venir au monde si ce n'est pour toujours?* („Cum să vii pe lume dacă nu pentru totdeauna?”) Răspunsul pare a fi dat de el însuși (deși povestea mea o va lua în altă direcție...): „Numai după un număr de ani aflăm ce ne așteaptă, învățăm că suntem muritori, așa cum Dumnezeu a vrut-o spre binele nostru.” Niciodată nu mi-am imaginat „instalarea în vârstă” pe care o am acum; care nu e o „instalare”: am perceput-o ca pe alunecare vertiginoasă, într-o direcție determinată. Îl citez din nou pe Petre Stoica, al cărui maestru Rousseau a plecat, liniștit, „unde trebuie”...

– Ați vorbit în repetate rânduri despre perioada exilului parizian. Mi-ar plăcea să reluați câteva din amintirile dumneavoastră referitoare la scriitorii români din diaspora, detaliindu-le. Am citit Familia scrisă (carte republicată în 2008 la Editura Paralela 45) și mă așteptam ca însemnările din această carte să cuprindă referiri mai consistente la Monica Lovinescu și la Virgil Ierunca pe care îi pomeniți, totuși, în alte volume: în *Plecarea prin luptă*, de exemplu. Vă rog să îi evocați în cele ce urmează.

– Mă tem că nu am a pomeni referiri mai consistente la importantul cuplu de exilați, în plus de ceea ce voi fi spus cu alte ocazii. Le rămân recunoscător pentru prețioasele îndrumări din primele zile și săptămâni după decizia mea de a nu reveni în țară atâta timp cât va mai dăinui comunismul. „Ieruncilor”, cum îmi plăcea să-i desemnez, le datoram aranjarea unei vizite la Emil Cioran, o alta la Mircea Eliade și, în general, o discretă „introducere” a mea în vechiul exil.

Existau între ei și mine unele rezerve, care nu se răsfrângeau asupra relațiilor umane, mereu multumitoare. Ei îmi reproșau refuzul de a vorbi la posturile de radio combatante: *Europa liberă*, *Vocea Americii*, *BBC*, *Deutsche Welle*, deși cunoșteau perfect motivul, adică necesitatea de a-mi proteja familia rămasă la București... Altminteri, până la

Ilie Constantin

„Sunt egalul celor mai buni”

plecarea mea din Franța, în 2002, raporturile noastre omeneste au rămas foarte bune. Ultima vizită pe care le-am făcut-o în Nord-Estul Parisului, în compania prietenului Alexandru Călinescu, în acei ani *guest profesor* la INALCO, mi-a rămas înscrisă cu emoție în memorie.

– Tot în *Plecarea prin luptă amintiți, în treacăt, de micul „cerc literar-artistic”, compus din „gardienii carpato-danubieni” care lucrau în garajul unui imobil aflat la doi pași de Champs-Élysées. Dezvăluți-ne mai multe despre literații români, deveniți paznici în „subteranele” de lux ale Parisului!*

– Subterane de lux, *comme vous y allez* („o luați cam repede!”). De acord, ar fi putut fi un parking mai posomorât, dar îngerul meu păzitor (pe care îl tot invocă soția mea) și-a făcut treaba într-un mod care mă copleșește de recunoștință. Ajuns la Paris în ultima zi a anului 1973, mi-am petrecut revelionul în casa doamnei Marguerite Duras (cuprins în cele vreo câteva zeci de invitații, mulțumită recomandării unui amic român devenit redactor la Editura Seuil), și a trebuit să reflectez la găsirea unui loc de muncă.

Refuzam ideea de a trăi din ajutoare, indemnizații, culesuri de vii și altele, dornic să-mi câștig existența printr-un salariu. Diverse încercări pe lângă hoteluri ca paznic de noapte, magazii etc. nu-mi fuseseră propice (și cu atât mai bine!). Soluția a fost găsită de o doamnă de la Serviciul muncii (ANPE), în anunțurile din *Le Figaro*. Trimis de ea, am dat fuga să-mi prezint candidatura la sediul din avenue Montaigne al unei Societăți Imobiliare. Nu-mi făceam mari iluzii: chiar pentru un loc de *réceptionnaire* al garajului: vreo 18-19 candidați mă precedau la coadă. Cei 35 de ani ai mei și stăpânirea acceptabilă a limbii franceze mi-au permis să fiu angajat.

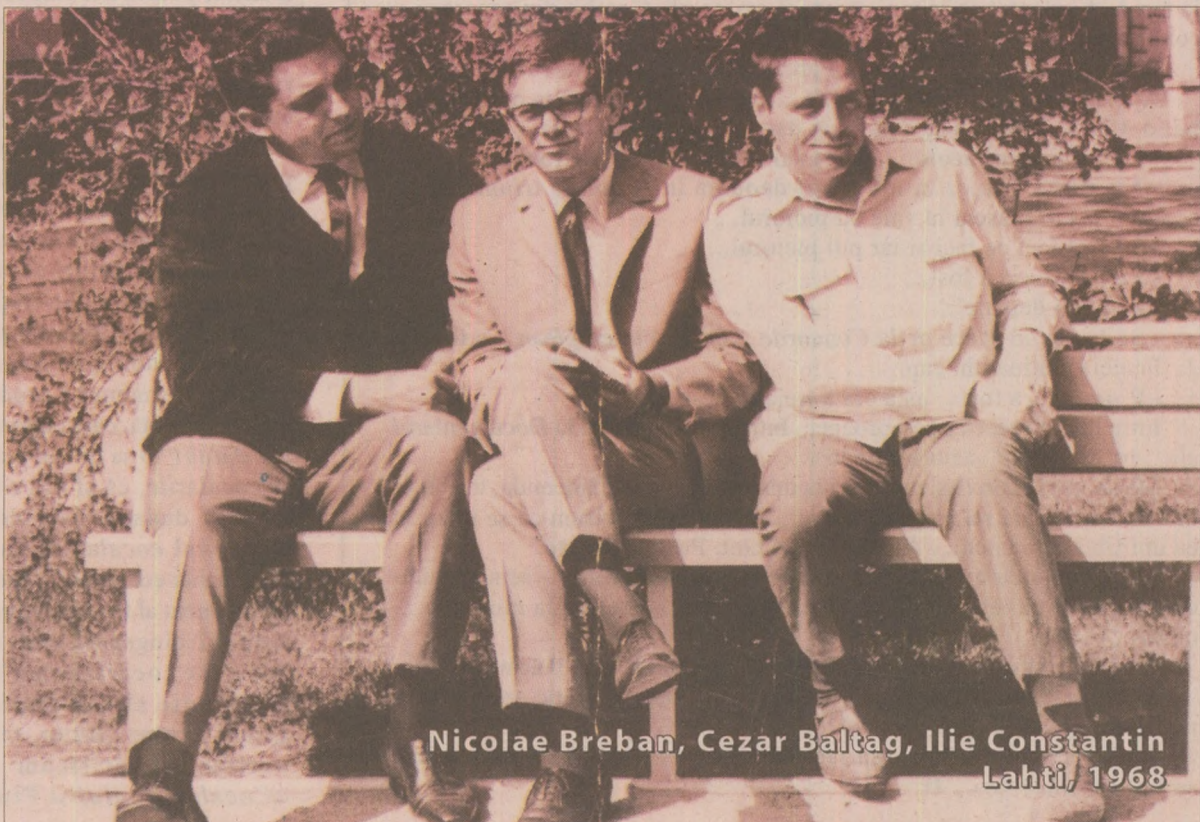
Nu era vorba de o subterană de lux, ci de un loc de muncă decent. Luxuosul imobil ocupa câteva numere de pe avenue Montaigne (8-16). Dând spre rue Jean Goujon, paralelă cu marea avenue, cabina mea se afla la primul subsol, de unde lumina zilei mai pătrundea într-o câțiva, pieziș. Am lucrat acolo din martie 1974 până în septembrie 1982, opt ani și jumătate, bucurându-mă de mari răgazuri de lecturi și scrieri...

Ajung la „gardienii carpato-danubieni”; *le Syndic*, domnul care conducea societatea imobiliară, îmi arăta o mare încredere; el m-a întrebat dacă, în etnia mea, cunoșteam persoane ce și-ar fi dorit un post asemănător. Așa am reușit să-i plasez (nu în parking, ci la cele trei porți spre avenue Montaigne – la care nu m-am lăcomit, locul din „subteran” fiindu-mi mai pe plac) pe importantul poet Ben Corlaci și încă vreo doi. Schimbam conversații în românește, dar vocabula „cenaclu” este excesivă, strict pentru imaginația cititorului. Ceea ce nu înseamnă că personalitățile în cauză nu ar fi fost la înălțimea vreunui cerc literar, dimpotrivă. Mai târziu, au mai trecut vremelnice pe la porți Bujor Nedelcovici și Virgil Tănase.

– Un cenaclu (adevărat) frecventat de românii din Paris era cel al lui Leonid Mămăligă. Care era atmosfera din timpul întrunirilor literare din casa acestuia, de la Neuilly sur Seine?

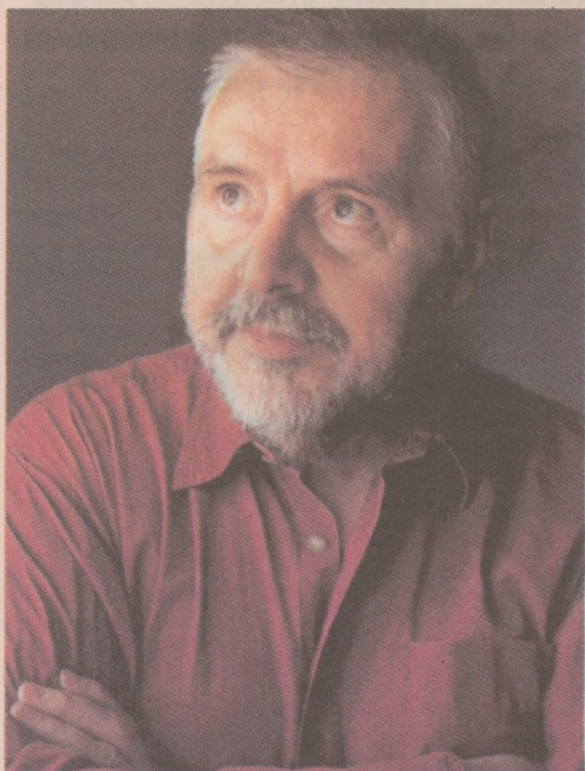
– Aveți dreptate, era vorba de un adevărat cenaclu! Susținut de o singură persoană (mai înlesnită economic decât noi ceilalți), al cărei nume literar se cuvine amintit: *L.M. Arcade*, cercul literar cu pricina se reunea de vreo patru-cinci ori pe an. Ședințele, foarte lungi, erau întrerupte de o gustare, binevenită pentru participanții sosind din împrejurimile Parisului și de mai departe. Poetul-far al cenaclului (care sosea din Germania renană) era Horia Stamatu. Încă în aprilie 1974, am citit și eu acolo vreo douăzeci de poeme. Vechiul exil a manifestat o curiozitate moderată la adresa noului venit; cineva și-a manifestat mulțumirea că foloseam cuvântul *sufflet*...

Unii mi-au reproșat, câțiva ani mai târziu, lipsa de patriotism, căci trecusem la scrierea în limba franceză. Prin 1984, la una din ședințele de cenaclu în limba franceză, s-a citit acolo primul capitol din *La chute vers le zénith*, sala fiind plină pe jumătate de Francezi. Am avut bucuria să-l văd ridicându-se pe Alexandru Vona, care nu numai că a apreciat textul meu, dar s-a și mirat de „complicitatea” dintre limba franceză cu un autor venit în Franța la vârsta de 35 de ani! Și mai entuziast, gazda cenaclului, domnul Arcade, a proclamat că „de la Ionesco și Cioran încoace” nici un alt scriitor român nu va fi beneficiat

Nicolae Breban, Cezar Baltag, Ilie Constantin
Lahti, 1968

de un stil atât de francez... Fie-mi rușine că vorbesc tot despre mine, dar am o scuză: e vorba de interviul pe care mi-l luați mie, iar eu ca și mulți alții îmi aduc aminte mai ales de momente unde contam în atenția celorlalți!

– I-ați cunoscut pe Nichita Stănescu și pe Cezar Baltag. Povestiți măcar o întâmplare – de neuitat – pe care ați trăit-o alături de cei doi scriitori.

– Dacă i-am cunoscut? Dar ei rămân frații mei poeți, cu care am inaugurat în toamna anului 1960, la debuturile noastre, colecția „Luceafărul” de la ESPLA și cu ea – generația șaizecistă!

Una dintre cele mai frumoase amintiri din viața mea literară este venirea, într-o zi, a unei părți din generația noastră în vizită la noi acasă. Era prin 1959 sau 1960... Locuiam într-o casuță de pământ în cartierul Apărătorii Patriei, cu mama și sora mea. Și iată-i pe splendidii mei prieteni literari umplând una din cele două odăi: Nichita Stănescu pe care îl aseuiam unui prinț scandinav, Cezar Baltag, Matei Călinescu, Grigore Hagiu, Nicolae Velea și un tânăr care încă își amăna voluntar debutul – Nicolae Breban!

Erau unul mai frumos decât altul și fermecători cu mama și sora mea, plini de atenții. O cină simplă: două rațe, sacrificate dimineata, pe varză calită, și mult vin alb. Toți o fereceau pe mama mea cu respectuoasa lor curtenie și cu amicitia ce-o arătau fiului ei. În cei trei-patru ani cât a mai trăit, mama mi-a adus în câteva rânduri aminte de faimoasa noastră cină. Cu Cezar Baltag (născut și el, ca mine, în 1939; Nichita Stănescu avea șase ani mai mult) eram foarte apropiat. Ajunge să spun că el mi-a botezat-o pe fiica mai mică din prima mea căsnicie!

– Dintr-o curiozitate tipică... literară (motivată de faptul că nu demult am finalizat o lucrare despre opera bănuțesciană) vă întreb: Cum era Ștefan Bănuțescu? Ați debutat editorial în același an: dumneavoastră cu Vântul cutreieră apele, el – cu reportajele din Drum în câmpie. Ați fost colegi la revista Luceafărul...

– Ștefan Bănuțescu rămâne în viața mea una din prezențele nobile, neconținut binevoitoare. Ca om, era o ființă „zăvorâtă” (cum ar fi spus Matei Caragiale), fără ostilitate, pe care nu am încercat niciodată s-o forțez la dialog. Născut în 1926 (precum alt mare autor al generației șaizeci, Leonid Dimov), el a debutat odată cu noi, în septembrie 1960. L-am admirat încă de la Drum în câmpie, celălalt prozator al promoției fiind Nicolae Velea, cu volumul Poarta.

Nu se cuvine să abuzăm de dedicațiile primite pe o carte sau alta, dar îmi e drag s-o citez pe cea mie acordată de Ștefan Bănuțescu pe o reeditare din 1979 a nuvelor din Iarna bărbatilor. În acel octombrie 1980, scriitorul a călătorit în Franța, m-a căutat la telefon și ne-am întâlnit în faimoasa cafenea „La Rotonde”. Nici cu acea ocazie el nu s-a arătat mai locvace, dar eu simțeam iradierea prețurii și simpatiei pe care mi le arăta, tot părănd închis în ermetismul său. Iată dedicația: „Pentru Ilie Constantin, bucuria revederii cu anii nemaipomeniți de prietenie și înțelegere scriitoricească – care ne leagă pentru totdeauna, acei 1968-1970, doi ani cât un car cu daruri scumpe.” Întrebarea despre colaborarea noastră la revista

Luceafărul e ușor devansată de dedicația citată. Destul de sucitului meu destin m-a făcut să accept un loc de redactor la ditamai ziarul Partidului, Scânteia, în martie 1962. Ce altceva puteam face, la ieșirea din facultate? Să mă duc la țară ca profesor de limba română, cu specializarea mea ca italianist? La secția de emisiuni în limba italiană a postului de radio București m-a speriat aspectul de simplă propagandă tradusă și m-am retras după două săptămâni. La revista Viața studențească, unde postulam alături de Marin Sorescu, situația era mai bună, dar nu m-am angajat (nici Marin, cred).

Oameni rezonabili mi-au semnalat că ziarul Scânteia era pe cale de a deveni „frecventabil” odată cu intrarea în partid a maestrului G. Călinescu. I-am ascultat, dar, trei ani mai târziu, tocmai când organul suprem se umaniza, mi-a cășunat să plec la Cinematografie, unde am lucrat vreo doi ani la secția de scenarii. În primăvara lui 1967, mai mulți dintre noi am fost dați afară, conform unei decizii „de sus”. Am rezistat acasă câteva luni, traducând și scriind, apoi poetul Emil Giurgiuca m-a angajat la revista de pedagogie pe care o conducea, Colocvii, cu sediul într-o frumoasă casă din Cotroceni.

Întâmplarea făcea ca amicul Ștefan Bănuțescu să aibă o colaborare lunară la acea publicație. Ne-am văzut acolo, în primăvara lui 1968, și l-am rugat să mă accepte în redacția revistei Luceafărul, al cărei redactor-șef devenise cu puțin timp în urmă. Fără nici o ezitare, el și-a dat acordul. Dar pot oare spune că eram „colegi”? Educația mea cu baze țărănești transmise prin părinți mă ajuta să lucrez, fără invidie sau spirit de competiție nelalocul lui, sub direcția unui coleg de debut, posedând experiența necesară.

Arhetipal

**Arhetipal se reface flintă
fostul trup extins și risipit prin lume.
Se restrânge într-un grăunte-suflet
care va fi, și va continua să fie,
relansat în univers, pierdut,
reluat prin duh de-a lungul unei
eternități cu lacune.**

(dintr-un volum în lucru)

– Ați scris poezie, proză, critică literară și eseu, ați tradus, dar mi-ați mărturisit că ipostaza poetică reprezintă adevărata dvs. vocație. De ce?

– Am apucat să rostesc aceasta în urechea dumneavoastră telefonică? Sigur că o voi fi făcut. În fapt, toți criticii care s-au exprimat asupra prestațiilor mele literare (cu excepția unora pe care îi dezolează faptul simplu că există!) au pus în frunte poezia mea. E vorba, dacă nu-mi fac iluzii, de un dar, un har sau cum să-l mai numesc, cu care nu-mi permit nici o „familiaritate”, ba chiar îl privesc cu o sfială vecină cu teama... Nu pretind că mă așez fluierând la masa de scris atunci când traduc sau scriu eseuri, dar am o atitudine mai destinsă, mai relativistă. În schimb, nu aș putea fi în largul meu cu poezia. Ea nu-mi cere nici un efort special, de militar trecut prin istovitoare instrucții. Ea mi se dăruie sau nu.

– Ce loc credeți că ocupă creația dumneavoastră poetică în contextul liricii șaizeciste?

– De ce mă restrângeți la generația mea? În momente de exaltare, îmi spun că sunt egalul celor mai buni, de-a lungul și de-a latul poeziei române!

– Și totuși – următorul volum, în curs de apariție, semnat de dumneavoastră nu va fi unul de versuri. Vă rog să spuneți câte ceva despre această viitoare carte intitulată Sub semnul eseului.

– Va apărea oare această carte? Încep să-mi pun întrebări, nu din cauza editorului, distins profesor universitar. Dar nici el nu poate face minuni contra situației actuale a editurii românești, neomenește lipsită de mijloace financiare, de când Ministerul Culturii și-a revelat incapacitatea de a mai acorda subvenții. Cartea mea cuprinde eseuri felurite: Chateaubriand, Dostoievski, Prosper Mérimée, Balzac, André Gide și alții, dar și comentarii despre autori români.

– Mă obsedează o întrebare căreia nu i-am găsit locul decât aici, spre finalul interviului. M-au impresionat paginile din Familia scrisă în care descriați supliciile

învățării limbii franceze – nu pentru a comunica în viața de zi cu zi, ci pentru a scrie literatură în limba franceză. În acea perioadă, domnule Ilie Constantin, în ce limbă obișnuiați să vă rugați? Dar acum?

– Doamnă Ioana Revnic, în viața mea intelectuală nu a fost nicidecum vorba de vreun supliciu lingvistic – e dreptul dumneavoastră să-l găsiți prin paginile mele publice. Mă voi fi exprimat excesiv de patetic, însă nu a fost așa. Crisparea mea dureroasă privea doar pronunțarea limbii franceze, care depinde – cum m-a învățat scumpul meu prieten Alain Paruit – de anatomia umană. Pentru cei care plonjează total în limba franceză, un obstacol trebuie luat în seamă, cel al urechii lor: dacă nu au făcut acest salt înainte de vârsta limită (15 ani), nici un efort nu mai poate ajuta: vor putea stăpâni în voie limba, dar nu și rostirea ei. În ce mă privește, am stăpânit peste toate așteptările limbii franceze, fără a-i putea rosti cum se cuvine declarația mea de dragoste...

Mă întrebați în ce limbă obișnuiesc să mă rog, atunci și acum. Soția mea a profitat de vizita de sfîntire a locuinței noastre pentru a-i aduce în bibliotecă pe cei doi preoți. Admirabile persoane, pe care cred că le-am câștigat printr-o declarație preliminară: „Nu sunt un intelectual ateu, ci un om care se teme de Dumnezeu!” Cum să întrebi pe cineva dacă se roagă (și se mai roagă) în vreo limbă sau alta? În direcția Divinității (căci nu aș putea spune în fața ei), nici nu știu dacă mă rog sau dacă doar îi spun, cu umilință, una și alta despre mine și așteptările mele. Folosesc oare cuvinte în vreo limbă sau alta sau mă încredințez pe de-a întregul gândului?

– „Viața mea e o fereastră/ zăbreliată des cu limite./ Iar dincolo de ea/ stă ascunsă Fiara-Infinit” – scriați într-un poem din volumul Bunavestire (1968). „Viața mea e o sală de muzeu/ cu pereții goi” – adăugați într-o poezie dintr-o carte publicată în limba franceză: L'Ailleurs (Înaltăpartele – 1983). „Propria mea viață nu-i decât/ cocioaba unui calic” – notați în Mulțimea-singurătate (din Rivage antérieur – 1986). Deși datează din perioade biografice fundamentale diferite, aceste trei definiții lirice seamănă foarte mult. Sunt foarte curioasă cu ce ați completa acum, pe loc, enunțul „Mi-e viața...”

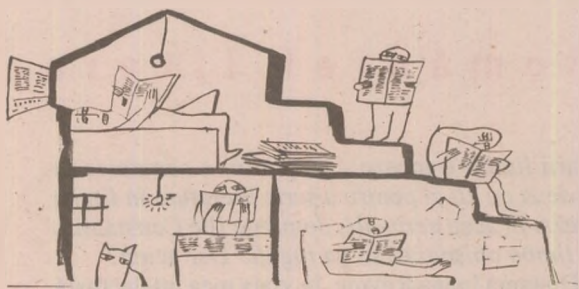
– Probabil că nu aș mai formula așa. La 70 de ani, nu mai dai astfel de considerații despre existența ce ți-a fost acordată de Divinitate. Viziunea e mai împăcată prin comparație cu aceea pe care o aveam cu două decenii mai înainte. Mă stăpânește un fel de uimire că mi-a fost dat să trăiesc mai mult decât părinții mei, fiindcă în neamul nostru longevitatea a fost rară. În zilele noastre, ea pare a fi mai în puterile celor născuți după noi. Oricum, nu e firesc să contăm pe bunăvoința eventualelor înnoiri biologice; eu rămân supus voinței divine, fără a mă crede un „ales” al ei, ci un simplu om stocastique, o unitate în incommensurabilă statistică dumnezeiască. Toate aceste reflecții, departe de a mă întrista, mă ajută să trăiesc. Vedeți ce ușor ajungem la tonul apodictic?

Interviu realizat de
Ioana REVNIC

Cu Gabriela Mellinescu – 1963

„Personal, resping posibilitatea teoriei conspirației, care spune că OZN-urile vin din viitor, iar guvernul știe acest lucru, dar îl ascunde. Nu prea sunt dovezi privind tănuirea.”
Stephen Hawking

INTR-O NOAPTE, deasupra Barintownului apăruse un obiect luminos cum nu mai văzuse nimeni niciodată. Timp de aproape zece minute rămăsese nemișcat, sau o pornise cu o viteză amețitoare spre marginea orașului, se reîntorsese la fel de rapid, urcase la o înălțime la care de-abia se zărea, coborîse, mersese în zig-zag, în linie dreaptă, în cercuri concentrice, desenase pătrate, romburi și dreptunghiuri cu traiectoria lui, apoi se înălțase pe o verticală perfectă și dispăruse ca și cum nici n-ar fi fost. Înainte de a se face nevăzut, trimisese o rază de culoare albastră, ca un semn de răma bun consolator. Nici un moment nu se auzise vreun zgomot de motoare.

Mii de locuitori ai orașului, aflați pe străzi sau chemați din case, din restaurante, ieșiți de la cinematografe, asistaseră la evoluția ciudatului obiect. Unii îl fotografiaseră sau îl filmaseră. Dar nici aparatele de fotografiat și nici camerele de luat vederi performante ale jurnaliștilor nu reușiseră să-i capteze imaginea. Iar pe radarul aeroportului nu apăruseră decât avioanele care decolau sau aterizau.

În noaptea aceea mulți rămăseseră afară, sperând ca enigmaticul vehicul să se întoarcă. Nu mai revenise. Iar a doua zi ziarele, radiourile, televiziunile se ocupaseră cu insistență de ceea ce aparate stranie. Știrea făcu repede ocolul lumii. Mai mulți experți în OZN-uri se deplasară în oraș, punând întrebări în dreapta și-n stânga, confruntând martori, analizându-le răspunsurile, comparându-le cu altele din cazuri similare. Dacă nu cumva avusesse loc un fenomen de hipnoză colectivă, în Barintown se manifestase cel mai remarcabil eveniment din istoria ufologiei. Adepților teoriei conform căreia civilizații extraterestre ne-au vizitat în trecut, și ne vizitează și în prezent, le venise din nou apa la moară. Cluburile formate din indivizi care susțineau că fuseseră răpiți și omuleți verzi îi supuseseră la diverse experimente, sau le implantaseră cipuri pentru a putea fi supravegheați, sau doar le oferiseră o croazieră în spațiu, cunoscând o intensificare semnificativă a activității lor.

În prim-plan se mai afla o știre. În noaptea respectivă fuseseră uciși doi tineri. Căzută ar fi trecut neobservat dacă unul dintre ei n-ar fi fost băiatul doctorului Bert Smithon, un medic celebru nu numai în Barintown, mare specialist în chirurgie, invitat deseori și în Europa pentru a opera pacienți a căror viață atârna de un fir de păr. Printre cei care apelaseră la serviciile lui se număra și multimiliardarul Adam Clerk.

Paul Smithon nu împlinise 25 de ani. În noaptea în care pe cer se ivise acel obiect nemaivăzut, se afla cu prietena sa Myrthie într-un bar de la marginea orașului, unde o formație de negri extraordinar de talentați atrăgea clienți din toate straturile sociale. Paul era la al doilea pahar cu bere, Myrthie încă nu-l terminase pe primul, când în local s-a stămit rumoare. Cineva venise de-afară, anunțând cu un glas întretăiat de emoție că, deasupra orașului, se întâmplă ceva neobișnuit. Cu toții s-au bulucit spre ieșire, unii profitând de haosul creat pentru a nu-și achita consumația, spre disperarea barmanului și a chelnerilor care deja calculau câți bani le vor trebui pentru a acoperi paguba.

După ce și-au plătit berile, Paul și Myrthie au ieșit și ei în stradă. S-au uitat în văzduh, dar n-au zărit nimic neobișnuit – obiectul – dacă era vorba de un obiect –, tocmai se înălțase la o înălțime de unde părea o stea oarecare. Dar exact când să-și spună că întreaga teavură fusese opera unui glumeț pus pe farse, obiectul a reapărut, evoluând pe trasee incredibile. Toți stăteau cu privirile ațintite în sus, arătau cu mâna și comentau galăgios.

Ca să vadă mai bine, fiul chirurgului și prietena lui – de fapt, logodnica, nunta fiind deja programată – s-au tras mai deoparte. În curând, au început să exclame și ei, siderați de spectacolul la care asistau. N-au băgat de seamă apropierea a trei indivizi mătăhăloși care le aruncaseră priviri furie încă din local, în timp ce consumaseră whisky din belșug. Aceștia i-au împins într-un gang – degeaba au tipat, în gălăgia provocată de către mulțimea isterizată nu i-a auzit nimeni. Pe Paul l-au înjunghiat imediat ce au ajuns în întunericul care le oferea protecție. A murit pe loc. Pe Myrthie au violat-o toți trei, chiar în gang, după ce i-au vârat o batistă în gură. Apoi au înjunghiat-o și pe ea.

Le-au luat ceasurile, câteva sute de dolari și bijuteriile pe care le purta fata. Enervați pentru că n-au găsit asupra lor cărțile de credit, i-au izbit cu picioarele în cap, în burta, unde au nimerit. S-au dus câteva străzi mai încolo și s-au pus pe băut într-un alt bar, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

Inspectorul Joseph Pyron dormea buștean când se întâmplau toate astea. Habar n-avea de întâmplarea minunată pe care o trăise orașul. De dubla omucidere află pe la ora patru dimineața, când telefonul îl trezi dintr-un somn fără vise. De fapt, soția lui auzi sunetul strident și cu greu reuși să-l determine să răspundă. Dispercerul de la secția de poliție unde era inspector îl informă că pe strada Queensy îl așteaptă două cadavre.

La locul faptei era forțata dintotdeauna în astfel de locuri. Medicul legist își făcuse deja observațiile preliminare, fotografal

George Arion

Vizită de pe o altă planetă

pozase cadavrele din mai multe unghiuri. Pyron se uimi de mulțimea de gură-cască, ținută la distanță de o bandă galbenă care demarca scena crimei.

– Ce mama mă-sii e cu ăștia?

Chiar și când nu era enervat, inspectorul își presăra zisele cu injurături. Câteva colege îi atrăseseră atenția, în tinerețe, să nu mai fie așa de slobod la gură, dar le pusese iute la punct, trimițându-le fără să se sinchisească la origini. Acum însă nu mai îndrăzneau nimeni să-i facă observații.

Cel care îl lămură fu chiar colegul care îl adusese cu mașina. Între timp îi trecuse supărarea. Pyron îl ascultă cu o jumătate de ureche, privind la cele două cadavre pline de sânge.

– Rahat! Să le-o trag la toți aia care umblă cu farfurii zburătoare. Și la toți aia care cred în existența lor. Hai! La treabă! Știe vreun sifilitic cine sunt ăștia doi?

Era un sifilitic care știa și îi spusese numele descoperite pe permisele de conducere ale tinerilor. Auzind rostindu-se numele băiatului, fața i se schimonosi.

Nu cu mulți ani în urmă, Bert Smithon îi salvase viața, operându-l de un cancer la colon. Îi purta de atunci un respect deosebit.

– Cine i-a descoperit?

– Eu.

Un ins livid la față – sau poate părea așa în lumina zorilor care se iveau – se apropie mândru de el. Mirosul de băutură îi întoarse inspectorului stomacul pe dos.

– Stai mai departe! N-am la mine masca de gaze.

Insul se îndepărta puțin, dezamăgit de modul în care fusese întâmpinat de către marele șef. Crezuse că după descoperirea lui și telefonul dat la 911 i se va asigura o clipă de glorie. Dar polițistul ăsta ciufut nu părea să-i aprecieze fapta.

– Am fost în bar până când cineva a zis că se vede ceva pe sus. Am ieșit cu toții ca la cutremur. Pe urmă unii s-au întors ca să mai bea ceva și să-și dea cu presupusul despre bâzâgania aia din cer. Nu-i lucru curat.

– Nu mă interesează bâzâganiile din cer.

Din ce în ce mai pleostit, individul cu fața lividă – nu era așa din pricina zorilor, băutura era de vină –, rosti cuvintele următoare de parcă le-ar fi împroscat dintr-o mitralieră.

– Pe la patru furiă ceva am roit-o. Aveam o presiune mare de la bere. Am intrat în gangul ăsta, pen'că e ferit. Așa am dat peste ăștia doi. Țepeni ca niște scânduri.

Pyron se cutremură. Dacă tipul s-ar fi aburit mai mult, și-ar fi slobozit udul pe trupurile fără viață.

– Am dat în marșarier, am intrat din nou în bar și am sunat la poliție. De-abia după aia m-am ușurat.

Spunând asta, se uită falnic în jur, așteptând parcă felicitări pentru că spiritul său civic triumfase asupra unor nevoi fiziologice presante.

Dar Pyron nu părea să fie impresionat.

– Ai văzut pe cineva prin preajmă?

Medicului legist i se făcu milă de individ și interveni.

– La ora aia ăștia doi dăduseră demult ortul popii. Bag mâna în foc.

Inspectorul se cutremură. Nu reușise să se obișnuiască nici după aproape treizeci de ani de poliție cu tratamentul aplicat morților. Un bețiv care era gata-gata să-și facă nevoile pe două cadavre, un medic legist care vorbea ca despre niște „ăștia” în legătură cu doi tineri care cu o zi înainte răseseră, se iubiseră, își făcuseră poate planuri de viitor, niște cheflii privind hulpavi jur-împrejur, ca să aibă apoi ce să povestească la nevastă, la plozi, cu lux de amănunte, evident, și cu înfloritură... Mai lipseau hienele de ziariști în goana lor după senzational. Ba nu, își făcuseră și ei apariția, aferați, înarmați cu aparate de filmat, cu aparate de fotografiat, cu pixuri și blocnotesuri.

– Luați-i o declarație scrisă!

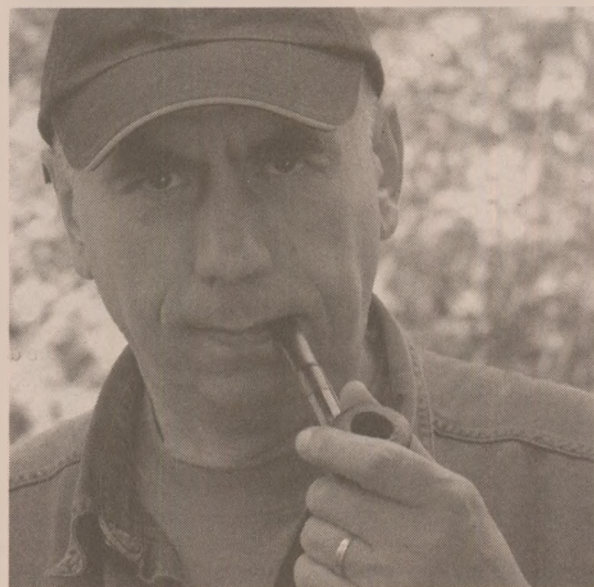
Apoi aruncă o privire jur-împrejur. Văzu montate la înălțime, pe două clădiri, camere de supraveghere. Mai erau probabil și altele, dar nu le dibui.

– Vreau înregistrările de la toate camerele de supraveghere din zonă!

– S-au luat deja.

De el se apropiară mai mulți ziariști. Se feri din calea lor și se urcă în mașină. Nu îndrăzni să-i înjure decât în gând. Dar se potoli repede.

Mii de locuitori ai orașului, aflați pe străzi sau chemați din case, din restaurante, ieșiți de la cinematografe, asistaseră la evoluția ciudatului obiect.

Trebuia să redevină calm, având ceva al naibii de greu de făcut.

*

Pe Bert Smithon îl aștepta o zi obositoare. Împreună cu echipa sa trebuia să opereze un pacient care se zbătea între viață și moarte.

Se trezi, ca de obicei, la ora șase. Dormise bine, mai mult de șapte ore, fără să mai fie chinuit de visele în care îi apărea soția lui, pe care nu o putuse salva de un cancer instalat la plămâni. Chiar dacă trecuseră de atunci doi ani, încă nu se obișnuise să se trezească singur, în patul larg, unde uneori îi căuta trupul prin somn. Casa în care locuia era uriașă pentru un om singur – de la un timp, Paul dormea la logodnica lui, mai erau doar câteva zile până la nunta lor. Faimosul chirurg nu renunța la locuința asta cu trei dormitoare, cu un salon vast, cu o bibliotecă unde se strânseseră câteva mii de volume, doar din comoditate. Lipită chiar de casa lui se înălța propria-i clinică, utilată cu aparatură cea mai modernă. Miliardarul Clerk avusese și el o contribuție însemnată la înzestrarea ei. O simplă ușă și din ambianța plăcută doctorul pătrundea într-un univers al suferințelor pe care se simțea dator să le aline. Clinica nu putea adăposti decât cel mult zece bolnavi. Aici opera cazuri fără speranță pentru alții. De obicei, izbutea să-și readucă pe linia de plutire pacienții. Eșecurile îl marcau pentru multă vreme, reproșându-și că nu a atins perfecțiunea.

Tocmai își terminase micul dejun și își băuse cafeaua, când auzi soneria de la intrare. Se uită la ceas – cine putea fi atât de matinal? Deschise ușa curios. În prag se afla polițistul Joseph Pyron, pradă unor vizibile frământări.

– Joseph! Ce s-a întâmplat? Ți-e rău?

Polițistul se muta de pe un picior pe altul. Nu i se uita în ochi. Ochii de o culoare nedefinită ai unui bărbat mic de statură – nu avea mai mult de un metru șazezici înălțime, și un cap care părea și mai uriaș pe un trup atât de scund și de firav.

– Domnule doctor... Domnule Smithon...

De câte ori fusese mesagerul unor vești triste? De fiecare dată când anunțase mame, sau tați, că băiatul, sau fata lor fuseseră omorâți, sau soți că nevestele lor fuseseră violate și ucise, fusese cumplit. Acum parcă era mai cumplit ca niciodată.

– Domnule doctor... Îmi pare rău... Băiatul dumneavoastră a fost ucis.

– Ce spui?

– A fost omorâtă și fata care era cu el.

Chipul doctorului parcă împietrise. În câteva cuvinte Pyron îi istorisi tot ce se știa până în clipa aceea. Marele chirurg se uita la el de parcă i-ar fi vorbit într-o limbă necunoscută. Polițistul nu mai știa nici ce să mai zică, nici ce să mai facă.

– Ar trebui să veniți la morgă... Pentru identificare.

Doctorul încuviință dând din cap și intră în casă. Reuși să ajungă până la o canapea unde se prăbuși ca secerat. Mai bine de o oră rămase cu capul în mâini. Când se ridică, nu mai arăta ca un om de 60 de ani. Îmbătrânise fulgerător.

Totuși, se îndreptă de spate și o pomi cu pași înceți spre ușa care dădea în clinică.

*

Polițistii avură noroc. În două dintre casetele de la camerele de supraveghere se zăreau trei bărbați care îi împingeau pe Paul și Myrthie în gang. Apoi, ieșeau de acolo, numărând niște bani și încheindu-se la pantaloni. În secvențele astea li se vedeau și fețele. Rădeau batjocoritor.

Cei trei mai fuseseră clienți ai poliției. Ivo Branici, Li Ming, Sile Bunea – un sârb, un chinez și un țigan din România – comiseseră câteva jafuri mărunte pentru care suferiseră condamnări de câțiva ani. Niciodată însă nu făptuiseră omoruri. Dacă nu cumva scăpaseră ștergându-și urmele cu abilitate.

Au fost căutați în tot orașul. Nimeni nu știa unde sunt. Parcă îi înghițise pământul. Filtrele organizate, raziile și perchezițiile prin case deocheate n-au dus la nici un rezultat. Au fost dați în urmărire

Au trecut câteva luni. Despre globul acela strălucitor care apăruse deasupra orașului se vorbea tot mai puțin.

generală. Nici FBI-ul n-a avut mai mult succes. În schimb, s-a pornit o campanie furibundă împotriva străinilor care profită de ospitalitatea Americii și își bat joc de ea..

Au trecut câteva luni. Despre globul acela strălucitor care apăruse deasupra orașului se vorbea tot mai puțin. Fusesse probabil un balon meteorologic scăpat liber într-o clipă de neatenție. Sau un nou avion secret despre care e bine să nu deschizi gura.

Nici despre moartea cumplită a celor doi tineri nu se mai amintea decât rareori. Între timp alte crime acaparaseră atenția unor locuitori tot mai înspăimântați de proliferarea violenței pe toate meridianele. Un analist desluse în asta semnele unui apropiat război, care să potolească setea de sânge a unora și să descătușeze energiile negative acumulate la nivel planetar. Un sămbure de adevăr o fi fost în spusele lui. Nici Măcelarul nu fusese prins și-și continua opera sângeroasă.

Joseph Pyron devenise și mai ursuz. Începuse să înjure și acasă, spre disperarea doamnei Pyron care uneori își astupa urechile ca să nu-l mai audă. Se enerva dintr-un fleac – dacă nu-și găsea pantofii în locul unde îi lăsase, dacă apa nu curgea destul de caldă la robinet, dacă băiatul care îi aducea *Barintown News* întârzia din cine știe ce motiv. Un potop de sudălmii se revărsa atunci din gura lui ca un torent din munte.

Într-o zi își luase inima în dinți și sunase la ușa lui Bert Smithon. Nu-i răspunsese nimeni. Draperiile de la ferestre erau trase. Casa părea pustie. Auzise că doctorul închisese clinica și renunțase la toți colaboratorii pe care îi avea. Nu mai răspundea nici la invitațiile de a opera prin alte părți. Rareori putea fi zărit prin oraș. De fapt, mergea o dată pe săptămână doar până la un supermarket de unde se aprovizionă cu de-ale gurii. Îl și văzuse de câteva ori, împingând un cărucior încărcat până la refuz, dar nu îndrăznise să se apropie de el. Un omuleț abătut, abia târându-și picioarele.

Pyron se întorsese acasă abătut. Totuși răsuflase ușurat pentru că nu vorbise cu doctorul. La urma-urmei, ce să-i spună? Că o zbârcise cu o anchetă pe care și-ar fi dorit s-o rezolve cum nu și-a dorit niciodată în alte ocazii? Să încerce să-l consoleze fiindcă i-a scăpat pe criminali printre degete? Cum mai puteai găsi cuvinte de mângâiere pentru cineva care își pierduse și fiul, și viitoarea noră, care era însărcinată în luna a treia?

*

De fapt, chirurgul fusese acasă în ziua aceea. Când auzise soneria de la intrare dăduse puțin la o parte draperia de la una dintre ferestre și îl zărise pe Pyron. Lăsase imediat draperia la loc. Se dusesse înapoi în bucătărie unde într-o tigaie sfârâia niște carne. Potrivise încă o dată focul, mai adăugase niște condimente și mai așteptase câteva minute. Când cămăciorii și chifteluțele arătară apetisant, îi luase de pe foc și îi pusese cu o paletă în niște farfurii dintr-un serviciu scump. Apoi spălase fără grabă tigaia, o ștersese cu un servet și o pusese într-un dulap.

Cu farfuriile în mâini se îndreptase spre ușa care dădea în clinică. Făcuse o adevărată echilibristică pentru ca să nu scape farfuriile în timp ce deschidea și închidea ușa în urma lui. Pe coridor nu era nimeni. Mai deschisese o ușă și ajunsese într-un hol luminat anemic. Lăsase farfuriile pe o masuță și pătrunsese într-un cabinet în care lumina zilei se strecura cu greu prin niște transperante metalice. Îmbrăcase un halat verde, iar pe cap își pusese o bonetă care îi făcea capul și mai mare.

În cabinet era un fișet cu două uși tip jaluze. Lăsase una dintre jaluzele să cadă, permițându-i accesul la sertare. Dintr-unul scosese o fișă medicală pe care o cercetase cu luare-aminte. După un timp, o pusese la loc și ridicase jaluzeaua. Mai aruncase o privire jur-împrejur, ca și cum ar fi vrut să se asigure că nu uitase nimic din ce-și propusese să rezolve, și ieșise pe coridor. Luase una dintre farfurii, făcuse câțiva pași până ajunsese în dreptul unei rezerve, trăsese aer în piept, și intrase.

Pacientul stătea în pat acoperit cu un cearșaf până la gât. Din capul bandajat i se vedeau doar ochii care urmăreau imaginile de la televizor unde rula un film science-fiction, cu farfurii zburătoare, cu omuleți verzi care invadau Pământul. Nu-l auzise pe doctor intrând. Ochii lui îi înregistraseră sosirea de-abia după ce acesta se aplecă asupra lui.

– Cum ne simțim astăzi? Avem poftă de mâncare? Trebuie să avem, pentru că ne așteaptă o operație grea. Gata cu perfuziile, trecem la bucate alese.

Îi arătase farfuria al cărei conținut se cam răcise. Ochii bolnavului sclipisea pofcios. Pe ecran tocmai izbucnise un război intergalactic.

Bucățile de carne fuseseră tăiate mărunt. Doctorul se așezase pe marginea patului și începuse să-și hrănească pacientul. Lua cu o furculiță câte o bucată pe care i-o introducea cu delicatețe în gură. Bolnavul începuse să mestece cu poftă, înghițind cu opinteli din pricina poziției incomode. Bert Smithon îi potrivea mai bine perna de sub cap.

– Așa, așa... Scuză-mă, nu mi-am dat seama că nu stai bine. Ce-ți plac mai mult: cămăciorii sau chifteluțele? Nu te obose să-mi răspunzi – mestecă bine.

Glasul îi era blând, de parcă ar fi vorbit unui copil aflat în suferință.

După ce îl hrănise îl ștersese cu grija la gură cu un șervețel.

Îi dăduse să bea și apă dintr-un pahar aflat pe noptieră. Bolnavul scoase un geamăt înfundat. Doctorul îl privise cu o falsă severitate.

– Pentru astăzi ajunge. Nu se poate dintr-odată atâta mâncare gătită.

Controlase monitorul de la capătul patului care înregistra temperatura, tensiunea și pulsul pacientului.

– Tensiunea 13 cu 7, puls 70, temperatura 36 cu 6... Mai să fie! După ce ieșim de-aici putem ajunge cosmonauți...

Dar pacientul nu-l mai auzise. Pleoapele i se închiseseră, coborând într-un somn adânc. Pe ecranul televizorului nu se mai vedeau decât niște dungi negre.

Doctorul derulase caseta video și o pusese de la început. Ecranul se umpluse de culori ireale, cu imagini care înfățișau explozii stelare, nașteri de galaxii, ciocniri de aștri. Se uitase ca vrăjit la ele preț de câteva clipe.

– Frumos! Foarte frumos!, exclamase el.

Îndreptase o cută a cearșafului, luase farfuria și ieșise închizând ușa cu grijă. Lăsase farfuria goală pe masuță, luase o alta plină, și se îndreptase spre ușa rezervei învecinate.

*

Pyron mai avea doar câteva săptămâni până să iasă la pensie. De câteva ori încercase să facă un bilanț a tot ceea ce trăise ca polițist, dar, de fiecare dată, amânase să-l ducă până la capăt, lăsându-l pentru zilele în care nu avea să mai aibă nimic de făcut. Era convocat tot mai rar în cazuri grele, care l-ar fi solicitat peste măsură. O nouă generație de polițiști își făcuse apariția în secție. Dorința lor de afirmare nu scăpa nimănui.

De aceea se uimi peste măsură când șeful îl chemă într-o dimineață la el în birou. După expresia feței lui își dădu seama că se întâmplase ceva grav.

– S-a primit un telefon ciudat. Un anonim ne-a semnalat că într-un depozit de pe strada Burd se află – citez – „trei cadavre vii”. Am trimis acolo un echipaj ca să verifice. Au găsit acolo – șeful începuse să se bălbăie, nemaigăsindu-și cuvintele – ceva înspăimântător. Dar mai bine nu-ți mai spun nimic. Du-te la fața locului. E un caz pe care nu-l pot lăsa pe mâna mucoșilor care ne-au invadat și care de-abia așteaptă să ne luăm valesa și să ne ocupe posturile.

La fața locului cei câțiva polițiști care ajunseseră primii acolo aruncau în jur priviri rătăcite. Pyron se apropiase de cercul pe care îl formaseră.

– Ce-avem aici?

Nu-i răspuseră, dar îi făcură loc ca să privească mai bine.

Mai întâi criminalistul crezu că pe cartioanele întinse pe jos zac cadavrele a trei copii înfășați în scutece. Dar privind mai bine le zări chipurile – erau ale unor oameni în toată firea.

– Niște pitici?, întrebă el din nou. Cine dracu a putut avea ceva cu niște pitici?

Medicul legist rupse tăcerea apăsătoare.

– Nu-s pitici. Și nu sunt morți.

– Nu-s pitici și nu sunt morți, repetase inspectorul. Atunci ce sunt?

– Niște rămășițe umane.

Pyron se aplecă peste trupurile înfășurate în cârpe, ca niște mumii. Le scrutase cu atenție trăsăturile feței. Nu se distingeau nimic după care să-i recunoști – nasurile și urechile tăiate, fețele jupuite.

– Ce li s-a întâmplat?

Medicul legist îi arătă o pungă transparentă așezată lângă cei trei. O pungă cu oase, de pe care carnea fusese îndepărtată. Erau de o albeață strălucitoare în ambianța aceea plină de praf. Tibii, femururi, humerusuri, falange...

– Rahat!, zise Pyron cu dezgust.

Cu toții arătau oripilați. Cineva se duse să verze într-un colț.

– Și zici că mai sunt încă în viață?

– Sunt doar puternic sedați. Trebuie transportați de urgență la spital. S-ar putea să scape cu viață. Din moment ce aici nu e nici un cadavru, povestea nu e de competența mea.

– O fi Măcelarul?, întrebă unul.

Nu-i răspunsese nimeni.

În săptămânile următoare poliția oferă din belșug informații mass-mediei averse de senzational. Într-adevăr, celor trei li se amputaseră cu multă finețe brațele și picioarele. Rănile le erau perfect cicatrizate. Li se tăiaseră și organele genitale. Pe trup mai aveau și alte cicatrice vindecate. O adevărată operă de artă. Au fost investigați și la RMN. Medicii au descoperit că le lipseau bucăți din colon, din ficat, câte un rinichi, apendicele și splina. Iar mințile le erau complet rătăcite. Nu te puteai înțelege cu ei. Bolboroseau – și dinții le fuseseră extrași – despre omuleți verzi, despre răpiri și experimente pe oameni în nave care cutreierau prin cosmos cu iuteala gândului.

*

Joseph Pyron ieșise la pensie. Pusese mâna pe Măcelar – ultimul lui triumf. Un dement. Nici nu mai știa numărul celor pe care îi ucisese. Avocați isteți îl scăpaseră pe ucigaș de pedeapsa cu moartea. Criminalul care îngrozise orașul avea să-și petreacă tot restul vieții într-un ospiciu, sub o supraveghere strictă. Fă-

cuse o mărturisire completă și despre mutilarea celor trei inși găsiți în depozitul de pe strada Burd. Răsese cu lacrimi evocând cum le împuținase trupurile cu dexteritatea unui chirurg. Porecla pe care i-o pusese jurnaliștii îl enervase la culme. De aceea dorise să demonstreze că poate mânui și cu finețe instrumentele tăioase.

Fostul polițist își găsisse o nouă ocupație – creștea porumbei voiajori. Petrecea ore întregi în larma lor. Pe aceștia nu-i înjura niciodată. Chiar dacă, uneori, i se găinau pe haine.

Pe Bert Smithon îl mai întâlnise de câteva ori. Tot la supermarket. Evitase să-i vorbească. Omulețul cu capul imens îmbătrânise și de-abia își împingea căruciorul cu cumpărături.

Dar într-o zi se hotărî să-i sune din nou la ușă. De data asta îi deschise imediat, de parcă l-ar fi așteptat. Purta un halat vișiu. Nu mai avea aproape deloc păr pe cap. Și devenise și mai mic, de statură.

Îl invită în salon. Îl servi cu o cafea și desfăcu și o sticlă de whisky vechi de 12 ani. Se uitară unul la altul, așezați în fotolii, cu o masuță între ei.

– Îmi aduci vreo veste?

Pyron nu-i răspunsese. Sorbi o înghițitură din licoarea tare și scumpă, luă și o gură de cafea. Tăcerea deveni tot mai apăsătoare.

Deodată, fără nici o legătură cu întrebarea care i se pusese cu mult timp înainte, polițistul începu să vorbească. Nu i se uita în ochi.

– Dacă aș fi trăit o nenorocire ca a dumneavoastră, aș fi pus mâna pe criminali, plăind în stânga și-n dreapta, ca să-mi fie aduși pe tavă. Mi-aș fi folosit toate relațiile. Aș fi apelat și la lumea interlopă. Aș fi pus la bătaie mulți bani. Iar dacă mi i-ar fi adus cineva, nu i-aș fi omorât. I-aș fi supus însă la niște chinuri îngrozitoare. În fiecare zi aș fi tăiat câte o felie din ei. Pe fiecare l-aș fi hrănit cu bucăți din trupurile celorlalți, având grija să rămână în viață. La sfârșit le-aș fi spus ce-au mâncat și le-aș fi dat drumul.

Mai bău un strop de cafea.

– Din păcate, nimeni nu i-a găsit. M-aș fi mulțumit să-i văd măcar prăjindu-se pe scaunul electric. Aș fi asistat cu plăcere la execuție. Cred că și dumneavoastră v-ăr fi adus o alinare privind-i cum se zbat în clipele acelea.

Chirurgul îl aruncă o privire goală și nu zise nimic. Întinse doar mâna după pahar. Polițistul continuă să vorbească pe un ton obosit.

– Multe mi-a fost dat să vad în meseria mea. O meserie păcătoasă, care uneori te duce la disperare. Ai de-a face cu prea mult sânge, cu prea multe cadavre, și cu prea multe mistere de descălcit. Uneori dai chix – am lăsat în urmă dosare nerezolvate, care se adaugă la alte zeci și sute, moștenite de la cei de dina-intea mea. Ucigașii în serie sunt cel mai greu de înțeles. Deseori e imposibil de explicat ce îi apucă de ucid persoane pe care nici măcar nu le cunosc. Medicina încă nu poate să le descifreze comportamentul. Cei mai ciudați sunt cei care își atribuie și omorârea unor persoane cărora nu ei le-au făcut felul. Probabil mărturisesc și crimele altora, despre care au aflat din ziare sau de la televizor, din dorința de a-și spori palmaresul. E o competiție și între ucigașii în serie.

Tăcu o vreme, urmărind zborul unui fluture care intrase pe fereastra deschisă. De-abia după ce îl văzu ieșind din încăpere își reluă vorba.

– Am ieșit la pensie. Cresc porumbei voiajori. Albi, maronii, pestriți... Universul lor e altfel decât al nostru. Are reguli mai limpezi și mai conforme cu natura în care am apărut. E drept, și ei se mai încaieră pe niște grăunțe sau când sunt la împerechere. Dar sunt atât de frumoși și de prietenoși cu cei care le vor binele... Datorită lor am legat multe cunoștințe. Columbofilii fac parte dintr-un club select. Îmi pare rău că nu m-am ocupat de zburătoarele astea încă din tinerețe. Îmi pare rău și că am fost polițist.

Timp de o oră îi povesti despre obiceiurile acestor pasări deosebite – cum se dragostesc, cum depun ouă și le clocesc, cum îi învață pe pui să zboare, cum se apără de ulii hrăpăreți, la ce înalțimi se ridică și ce viteze ating, cum poartă corespondența dintr-un loc în altul, cât de utili au fost pe vremuri, când veștile circulau mai greu.

– Multe batalii s-au câștigat cu ajutorul lor. Scriai de ce trupe ai nevoie sau unde e inamicul, atașai cu un inel mesajul la piciorușul unui porumbel, îi dădeai drumul, și el zbura la destinația dorită. Cei de acolo citeau bilețul și luau măsurile corespunzătoare.

Doctorul îl asculta ca purtat în alte sfere.

Aproape goliseră sticla când Pyron se ridică luându-și rămas bun. În prag se întoarse și zise în doi peri:

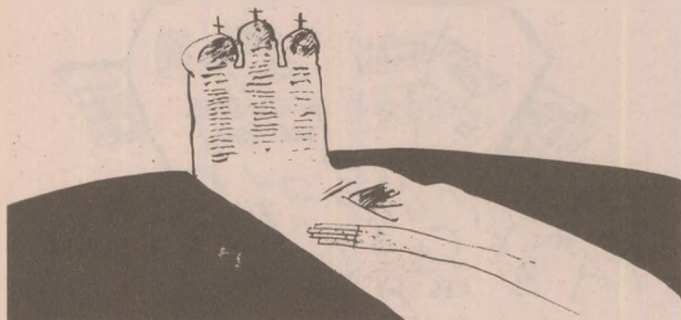
– Nu mai faceți multe cumpărături. Înainte, căruciorul pe care îl împingeai era plin.

Doctorul se uită la el cu aceeași privire lipsită de viață.

Pyron urcă în mașină fără să aștepte vreo altă reacție din partea celui lalt și se îndreptă agale spre casă, unde îl așteptau porumbeii ca să le dea de mâncare. În anii pe care îi mai trăi, nici un obiect misterios nu mai plană deasupra orașului.

(Povestire din ciclul *Pe urmele lui Stephen Hawking*)

istorie culturală

România literară nr.42 din 24 octombrie 2009 mi-a găzduit un articol despre urmele lăuate de Matila C. Ghyka și familia sa în Irlanda, țara de baștină a soției lui. Au urmat alte două articole, semnate de profesorii Virgil Nemoianu și Solomon Marcus, având drept subiect personalitatea aceluiași estetician și

diplomat, despre care pare că totuși nu s-a pronunțat încă un diagnostic clar. De curând am privit, cu încântare, un film documentar pe postul internațional francofon TV5, despre Parthenon, în care „numarul de aur”, cheia de înțelegere a esteticii arhitectonice a acestuia, era considerat drept obsolet, fără a se oferi o alternativă convingătoare. Teoriile estetic-numerologice ale lui Matila C. Ghyka, care ar trebui să fie examinate în primul rând de către matematicieni, sunt privite astăzi în Occident, din păcate, drept depășite și inadecvate. Întrebarea pe care mi-o pun este dacă nu cumva această optică e marcată pur și simplu de marginalizarea – și chiar excluderea – țării de origine a literatului, din familia europeană – și chiar internațională – de națiuni, ca urmare a diferitelor împărțiri ale lumii în sfere de influență. Nu este oare Matila C. Ghyka victima apartenenței sale la identitatea românească, după cum au fost – și sunt încă – numeroase alte personalități originare din partea carpato-danubiană a Europei? Din păcate, ierarhiile culturale de valori, fie și pe plan internațional, se vădesc puternic dependente de conjuncturile politice, de regimurile din respectivele țări, de raporturile de forță dintre puteri, de interese comerciale-economice, politice și poate chiar militare, nereușind să se încadreze, cel mai adesea, într-un spațiu olimpic al culturii.

Cum, un român putea să configureze o teorie estetică a regulilor frumuseții, chiar dacă este vorba mai degrabă de continuarea unor tradiții pitagoreice și renaștiste? Acest lucru ar putea părea inacceptabil unor persoane/foruri/asociații de peste hotare – dacă nu cumva și din interiorul lor. Prioritatea lui Matila C. Ghyka în domeniu – chiar și relativă – trebuie demolată prin ocultare, și-au zis unii probabil. Ceea ce explică așternerea unui val de umbră din ce în ce mai pronunțat asupra operii acestui estetician, mănuior talentat al condeiului, care în ciuda unei anumite frivolități, specifice poate mediilor în care și-a dus viața, merită considerație și atenție.

Exprim și pe această cale mulțumirile mele doamnei Catalina Macovei, șefa secției de stampe de la Biblioteca Academiei Române, care ca urmare a „iscodirii” mele în legătură cu imagini legate de familia Ghyka, mi-a semnalat și mi-a pus la dispoziție, cu multă bunăvoință și amabilitate, un album de desene și caricaturi păstrat acolo ce pare – cu foarte mare grad de probabilitate – necunoscut de către istoriografia românească de artă sau de către alte discipline potențial sensibile la astfel de mărturii. Curiozitatea mea plecase de la figura unui pictor cu totul căzut în uitare, pe nume Alexandru I. Ghyka¹, poreclit „Rapineau”, fratele puțin cunoscut al prelatului catolic Vladimir Ghyka și al diplomatului Dimitrie Ghyka. Albumul respectiv conține câteva desene semnate de Alexandru I. Ghyka, dar majoritatea covârșitoare sunt datorate vărului său primar, Grigore Ghika (1867 – 1940), beneficiar și el al unei porecle pitorești: „Tête de mort”...

Este vorba, așadar, de unchiul lui Matila C. Ghyka – nepotul său de soră, adoptat de el –, personaj aristocratic cosmopolit, cu totul căzut în uitare în zilele noastre, dar a cărui amintire e încă vie în mediile bucureștene ale numeroaselor sale rude. „Istoria orală” îi reține îndelungată legătură cu mult mai tânără Maria Mavrocordat născută Florescu, o doamnă din vechea societate boierească, care – nonagenară – a trăit până spre sfârșitul anilor 80. Principele Grigore Ghika² – al cărui prenume îl face atât de ușor de confundat cu numeroși săi tizi – fusese căsătorit cu Margareta născută Cretzianu, fiica colonelului Victor Cretzianu și a soției sale Elisa născută Olănescu, având, la rândul său, o fiică, Margareta-Zoe, decedată la o vârstă fragedă. Victor Cretzianu – fiul agăi Zamfirache Cretzianu și al Mariei născută Samurcaș – era frate cu poetul George Cretzianu, tatăl diplomatului cu același nume, ministru plenipotențiar al României în Statele Unite, la sfârșitul anilor '20.

Pe unchiul care i-a dat numele princiar, viitorul

Princelele Grigore Ghika era așadar unicul fiu al beizadelei Constantin (1826 – 1874), întâiul fiu al ultimului domn al Moldovei, Grigore Alexandru Ghyka (1849 – 1856).

Precizări la biografia lui Matila C. Ghyka

estetician și diplomat l-a cunoscut abia cu prilejul unei călătorii, cu scop școlar, făcute în Franța: „Acest unchi tânăr, vesel, frumos, elegant, pentru care banii nu contau (în timpul șederilor sale la Paris avea ceea ce pe atunci se chema «o trăsura a cercului» cu ziua și locuia la hotel *Scribe*: Ritz, Claridge, etc. nu existau încă) mi se părea unchiul ideal. De altminteri, îmi amintea, și ca fizic și după reputația de duelist de care aflasem, de eroul unui roman de Paul Féval, intitulat tocmai *L'Oncle Louis*, care se petrecea la Paris în timpul monarhiei din Iulie și pe care Henri, Gabriel și cu mine îl apreciaserăm mult. Le-am povestit chiar în seara de după dejunul de la *Voisin*, în timpul unui drum lung cu omnibusul școlii, sosirea neașteptată a acestui «unchi Louis», aproape calchiat după original. [Unchiul Grigore a petrecut aproape o săptămână la Paris; își făcuse o plăcere să fie văzut de prietenii lui din cerc cu o tânără femeie, frumoasă și elegantă, pe care nimeni n-o cunoștea și care-i intriga grozav.] În anul acela ne-am dus să petrecem vacanța de Paști la Marsilia, la acest unchi regăsit; avea o casă aranjată luxos, cu grajduri, cai, trăsuri și a fost încântat și acolo să-i intrige pe marseiezi ieșind cu doamna «necunoscută»³. Era, așadar, un *homme à femmes* acest personaj franco-român care i-a atras atenția la un moment dat și jurnalistului francez Jean Chalon. Spre deosebire de Matila C. Ghyka, care-l considera „frumos”, ziaristul de la „Le Figaro” reproducea în biografia sa consacrată lui Liane de Pougy – curtezană pariziană căsătorită cu George Ghika, fiul diplomatului Grigore I. Ghika (din ramura zisă „Brigadier”, un tiz al personajului nostru), ministru plenipotențiar la Paris – aprecierile făcute de aceasta în jurnalul ei: „Prințul Grigore Ghika, soția și căinele său, erau acolo [la hotelul Majestic din Paris, în anul 1914] în același timp cu noi, ceea ce crea confuzii în vizite și în primirea corespondenței. El este un mare senior, urât, caricatural, dar de alură nobilă. Manierele sale față de mine au fost perfecte (...) și aproape afectuoase. Ea, Marguerite, corpolentă, burgheză, își strângea enormul său cioc și își întorcea cu dispreț capul când mă vedea”⁴.

De această doamnă e legată o legendă – probabil adevărată – consemnată de prietenul ei din copilărie Constantin Argetoianu, în amintirile sale, amintiri ce

trebuie desigur consultate cu prudență și verificate la fiecare pas. „Se zice, și pare că e așa, că al doilea fiu al lui Mihail, Ionel⁵ – calicul pe care mai târziu l-a cunoscut tot Bucureștiul – era în realitate fiul lui Crețeanu (asemănarea lui cu Gioni Crețeanu, fostul ministru plenipotențiar e izbitoare). Dini Mihail a fost convins până la moarte de această filiațiune extraconjugală; totuși cât a trăit n-a făcut nici o deosebire – și nici în testamentul lui – între cei doi fii ai săi”⁶. Constantin Argetoianu menționa de altfel și pe personajul care face obiectul rândurilor de față: „... pe colonelul Crețeanu [comandantul cavaleriei din Craiova] însă mi-l reamintesc foarte bine, fiindcă venea mai des pe la noi și fiindcă era tatăl Margheritei Crețeanu (mai târziu soția lui Grigore Ghika, «le têtard»), pentru care, deși copil mic, aveam un «febb»⁷ [sic].

Din spusele vechilor bucureșteni știu că Grigore Ghika a locuit într-o somptuoasă casă – în picioare și astăzi – de la colțul străzilor Nicolae Golescu și George Enescu (fostă strada Alexandru Lahovary). Clădirea amintește de somptuozitatea caselor proprietarilor funciari din Craiova. În vecinătate se afla casa fostă a industriașului Herdan și cea fostă a generalului Dumitru Iliescu, șef al Marelui Stat Major în vremea Primului Război Mondial – pe strada George Enescu –, casele Titu Maiorescu – demolată – și Yarka – astăzi sediul Asociației Scriitorilor din București și al revistei „Viața Românească” –, pe strada Nicolae Golescu. Impregnată puternic de atmosfera „belle époque”, casa fostă a lui Grigore Ghika – în care azi locuiesc mai multe familii – are o cupolă ce amintește de cea a Observatorului Astronomic de pe Bulevardul Lascăr Catargi.

Principele Grigore Ghika era așadar unicul fiu al beizadelei Constantin (1826 – 1874)⁸, întâiul fiu al ultimului domn al Moldovei, Grigore Alexandru Ghyka (1849 – 1856)⁹. Mama sa, Zoe născută Plagino (pronunțat de obicei „Plaino”), scobora dintr-o cunoscută familie fanariotă, înrudită cu Ghikuleștii și în generații anterioare. De la numele acestei familii a rămas toponimul „Plainești”, localitate din sudul Moldovei în care, după cum se știe, a văzut lumina zilei Duiliu Zamfirescu. Bunicul voievodal, care își sfârșise zilele prin sinucidere în Franța, îi conferea nepotului o aură particulară. De altfel, a și

Silueta lui Grigore C. Ghyka (desenată de vărul său primar Alexandru I. Ghyka)

Leon Ghyka-Dumbrăveni (unchiul lui Matila C. Ghyka) (desenat de Grigore C. Ghyka)

**a mulți dintre membrii
aristocrației, Grigore Ghika
a fost participant sau
martor la dueluri.**

existat probabil un anumit proiect dinastic – mai mult sau mai puțin mărturisit – al Ghiculeștilor¹⁰, ca de altfel și al altor familii domnești din Principate, ale căror aspirații spre tron fuseseră blocate de aducerea principelui Carol.

Ca mulți dintre membrii aristocrației, Grigore Ghika a fost participant sau martor la dueluri: s-a numărat, de pildă, în perioada Primului Război Mondial, printre martorii unui duel între Petre Gh. Ciorăneanu, directorul ziarului „Politica” și Grigore Filipescu, fiul omului politic conservator Nicolae Filipescu. În acea lume din primele decenii ale secolului XX, duelul era la mare modă, persistența sa vădind continuitatea unor mentalități și cutume venite de demult.

Grigore Ghika nu i-a dat numele de familie doar nepotului său de soră, născut Costiescu. De la rude ale sale din aceeași ramură a Ghiculeștilor moldoveni știu că Grigore Ghika a mai adoptat și pe criticul de artă și publicistul Jacques Wertheimer, căsătorit cu Georgeta, nepoată de fiică a pictorului Gheorghe Tattarescu și soră a pictoriței Micaela Eleutheriade. Jacques Wertheimer-Ghika – cum s-a numit după adopțiune –, autor al unui studiu despre bunicul soției sale¹¹, a și locuit, împreună cu ea, în casa pictorului – devenită muzeu memorial – de pe strada Domnița Anastasia.

Albumul de la Biblioteca Academiei Române dezvăluie un talent de desenator și caricaturist necunoscut. Cu excepția unei frumoase siluete în negru, înfățișându-l pe Grigore Ghika, realizată de vărul său primar Alexandru I. Ghyka¹², celelalte desene îl au ca autor pe Grigore Ghika. *High-life*-ul bucureștean de la 1900 se perindă în acest album, în care chipurile contemporanilor – majoritatea rude ale desenatorului – sunt adeseori șarjate. Caricaturile nu sunt însă malițioase, ci mai degrabă amuzante. Naivitatea liniilor dezvăluie poate faptul că autorul lor nu era un profesionist al desenului și al picturii. Sunt, totuși, fără îndoială, expresive, reușind să surprindă individualitatea personajului. Cele 42 de imagini aproape că reconfigurează societatea aristocratică a epocii, cu un umor și o detașare pe care numai o inteligență deosebită putea să le manifeste. Bântuie un ușor aer caragialesc la acest scoborător de domn pe care blazonul nu l-a încruntat și nu l-a încrâncenat, ci i-a oferit parcă mai multă libertate în a-și observa semenii.

Figurile din familia Ghika pe care le-a desenat sunt: Alexandru I. Ghyka (*Rapineau*), în patru desene; Jeannot D. Ghika, nepot de fiu al scriitorului Ion Ghica și diplomatul Nicolae Ghica, fiul scriitorului; Dimitrie Ghika-Comanești¹³, faimosul vânător și explorator în Somalia. Jeannot și unchiul său Nicolae Ghica sunt domni foarte mustăcioși, cu păr negru, semănând mult la fizic cu Ion Ghica. De altfel și autorul desenelor – se vede din silueta neagră care îl înfățișează¹⁴ (vezi ilustrația) – este un personaj cu aer mediteranean, porecla sa putând fi citită foarte bine, printr-un joc de cuvinte și de înțelesuri, ca „*tête de Maure*”. Înruddit pe linie feminină cu autorul desenelor, un alt purtător al numelui princiar – fără a fi însă descendent din arborele ghiculesc – este Leon Ghyka-Dumbrăveni (vezi ilustrația),

proprietarul moșiei și al conacului de la Dumbrăveni (jud. Botoșani), unde lucrase, peste o jumătate de secol înainte, căminarul Gheorghe Eminovici, tatăl lui Mihai Eminescu. Preocupat de chestiunea rurală, și-a consacrat acestui subiect teza de licență, susținută la Facultatea de Drept din București chiar în perioada marii răscoale țărănești din 1907.

Alte personaje portretizate în fuga condeiului, dar cu haz și bun spirit de observație: Marie Alice Catargi; Gheorghe Grigore Cantacuzino zis „Nababul”; Grigore Olănescu; I. Câmpineanu-Cantemir, nepotul boierului patriot Ion Câmpineanu; Barbu Catargi¹⁵, un domn distins, cu mâinile la spate, ginere al Nababului și viitor vicepreședinte al Jockey-Clubului Român; un Pisoski, reprezentat în două desene¹⁶; contele Ferdinand de Montesquiou-Fézensac (1870 – 1920)¹⁷, nepot de fiică al lui Gheorghe Bibescu. Vâr cu poetul simbolist Robert de Montesquiou-Fézensac, personajul desenat de Grigore Ghika în 1901 este îmbrăcat „la patru ace”: cu mustața, fără barbă, în frac, cu lavalieră și cu floare la butonieră. Intr-unul dintre desene pufaie pitoresc din țigară.

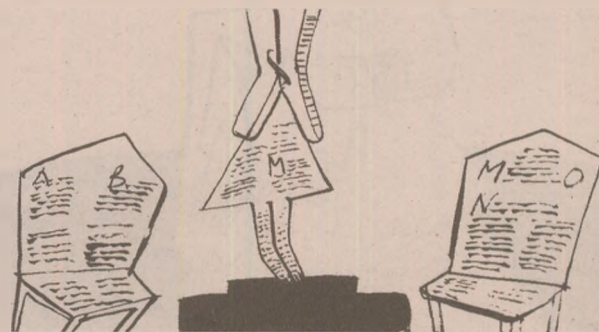
Unele desene sunt așternute la temperatura politică internațională a momentului sau a epocii: războiul ruso-japonez din 1904 – 1905 se oglindește în imaginea unui mujic rus și a unui militar japonez, lângă care se poate citi: „*Quand il y en a pour un, il n'y en a pas toujours pour deux*”. Un alt desen având antetul „Hotel Capșa București / Telegrama” reprezintă pe un domn fără pălărie, fără mustață și fără barbă, ținând un steag pe care stă scris: „*Deutschland über Alles* !” În spatele lui se poate citi: „*Vive la Germanie !! Es braust ein Ruf wie Donnerhall, wie Schwertgeklirr und Wogenprall, zum Rhein, zum Rhein, zum deutschen Rhein* !” Deși nedatat, se poate presupune, având în vedere că un desen alăturat este datat 1904, că și cel cu referire la politica germană, a fost realizat cu aproape un deceniu înaintea izbucnirii Primului Război Mondial.

Rămâne totuși un dram de îndoială: este oare acest album de desene total necunoscut? Cu mare probabilitate, da. În orice caz el poate readuce în atmosfera zilelor noastre, atât de diferită de cea a primelor decenii ale secolului XX, figura unui senior de altădată, legat de biografia lui Matila Ghyka. Asupra acestuia din urmă și asupra operei sale merită încă a se stărui.

Mihai Sorin RĂDULESCU

¹ Despre el, vezi Mihai Sorin Rădulescu, *Pictorul Albert Besnard și prietenii săi din familia Ghika*. în „Hrisovul”, X – XI (serie nouă), 2005, p.327.

² Deși urmașii domnitorului Grigore Alexandru Ghyka (1849 – 1856) și-au scris în general patronimicul cu „y”, „*Tête de mort*” – care era „*l'aîné*” al acestei ramuri – își trecea numele pe cărțile de vizită (dintre care dețin și eu două exemplare) sub forma „Grigore Ghika”, formă pe care o mențin și eu în articolul de față. Trebuie precizat că, după cum se vede și pe semnăturile sale de pe desenele din album, a ezitat între scrierea

istorie culturală

cu „i” și cea cu „y”.

³ Matila Ghyka, *Curcubeie*, vol. I *Popasuri ale tinereții mele*. Prefață de Patrick Leigh Fermor, traducere de Georgeta Filitti, București, Editura Curtea Veche, 2003, p.57.

⁴ Apud Jean Chalon, *Liane de Pougy courtisane, princesse et sainte*. Paris, Flammarion, 1994, p.181 (traducere de mine).

⁵ Mai cunoscut ca Jean Mihail. El a moștenit impunătorul palat construit de Constantin (zis Dini) N. Mihail în centrul Craiovei, astăzi sediul Muzeului de Artă, construit după planurile arhitectului Paul Gottereau.

⁶ Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine amintiri din vremea celor de ieri*. vol. I partea I, ediție și postfață de Stelian Neagoe, București, Editura Humanitas, 1991, pp.54-55.

⁷ *Ibidem*, p.53.

⁸ Anii săi de viață provin dintr-un arbore genealogic inedit al Ghiculeștilor moldoveni, realizat de Ferdinand Bartsch și de Radu E. Ghika.

⁹ Despre această ramură a Ghiculeștilor moldoveni, am mai scris în câteva rânduri: Mihai Sorin Rădulescu, *Memorie și strămoși*. București, Editura Albatros, 2002, pp.61-65; idem, *Cu gândul la lumea de altădată*. București, Editura Albatros, 2005, pp.191-196.

¹⁰ Idem, *Jurnalul unui irlandez contemporan*. în „Viața Românească”, nr.11/2008, pp.86-90.

¹¹ Jacques Wertheimer-Ghika, *Gheorghe M. Tattarescu. Un pictor român și veacul său*. București, 1958.

¹² Repetarea numelui „Alexandru” în această ramură a Ghiculeștilor, ca și în altele, se pretează la posibile confuzii: Alexandru I. Ghyka din contextul de față este o altă persoană decât nepotul său de văr primar, Alexandru Ghyka, fost șef al Direcției Poliției și Siguranței din Ministerul de Interne, în vremea guvernării legionare. Prenumele „Alexandru” provenea de la tatăl domnitorului Grigore Alexandru Ghyka.

¹³ Acesta apare în două desene, într-unul dintre ele purtând o pușcă în diagonală. Legenda desenului este „*Chasseur de Comanești* !”

¹⁴ Desenul – conținând iscălitura autorului – este realizat de vărul pictor, Alexandru I. Ghyka (zis Rapineau), fiind făcut pe un plic timbrat care are două ștampile poștale, datate „13 oct.902”.

¹⁵ Este înfățișat într-un desen împreună cu diplomatul Nicolae I. Ghica, având data 1901. Cei doi sunt numiți „*les deux beaux-frères*”.

¹⁶ Identificarea acestuia nu este încă definitivă. Într-un desen e reprezentat un domn cu pălărie – rostind cuvintele „Am greșit !!!” – îngenunchiat în fața altuia care ține în sus un bici, în spatele acestuia un alt domn mai înalt având un pistol, iar în spatele acestuia se află un alt domn cu mustață și cu o sabie în mână. Sub desen autorul său a notat: „Afacerea Pisoski”. Într-un alt desen, având ștampila poștei „13 oct.902”, pot fi văzuți „Pisoski et Léon Ghyka / par Gr.C. Ghyka/ 1902”.

¹⁷ Despre acest personaj, vezi Ghislain de Diesbach, *Printesa Bibescu 1886 – 1973. Ultima orhidee*. traducere și note de Const. Popescu, București, Editura Vivaldi, 1998, pp.154-157.

calendar

16.03.1883 - s-a născut Carol Ardeleanu (m. 1949)
16.03.1897 - s-a născut Margareta Sterian (m. 1991)
16.03.1913 - s-a născut Radu Brateș (m. 1973)
16.03.1933 - s-a născut Ion Bodunescu
16.03.1935 - s-a născut Serafim Saka
16.03.1936 - s-a născut Bujor Nedelcovici
16.03.1938 - s-a născut Andrei Șerban Velescu
16.03.1986 - a murit Alexandru -Traian Rally (n. 1897)
16.03.2003 - a murit Haralambie Grănescu (n. 1926)

17.03.1819 - s-a născut Alecu Russo (m. 1859)
17.03.1883 - s-a născut Urmuz (m. 1923)
17.03.1913 - s-a născut Alec Duma (m. 1980)
17.03.1924 - s-a născut Alexandru Ivănescu
17.03.1924 - s-a născut Pavel Starostin
17.03.1929 - s-a născut Micaela Slăvescu
17.03.1939 - s-a născut Mihai Ungheanu (m. 2009)
17.03.1944 - s-a născut Paul Cornel Chitic (m. 2007)
17.03.1946 - s-a născut Alexandru Deal
17.03.1948 - s-a născut Virginia Mușat
17.03.1964 - a murit Al. O. Teodoreanu (n. 1894)
17.03.1979 - a murit Emil Vora (n. 1906)
17.03.1980 - a murit Traian Lăzărescu (n. 1904)
17.03.1994 - a murit Liviu Călin (n. 1930)

17.03.2003 - a murit Adina-Elena Arsenescu (n.1918)
17.03.2005 - a murit Adrian Marino (n. 1921)

18.03.1823 - s-a născut C.D. Aricescu (m. 1886)
18.03.1896 - s-a născut Alexandru Colorian (m. 1971)
18.03.1909 - s-a născut Barbu Brezianu (m. 2007)
18.03.1910 - s-a născut Ioana Postelnicu (m. 2004)
18.03.1917 - s-a născut Mircea I. Ionescu-Quintus
18.03.1921 - s-a născut Valeriu Anania
18.03.1926 - s-a născut Romul Munteanu
18.03.1936 - s-a născut Paul Sân-Petru
18.03.1942 - s-a născut Eugen Dorcescu
18.03.1973 - a murit Demostene Botez (n. 1893)
18.03.1994 - a murit Petre Pascu (n. 1909)
19.03.1865 - a murit Nicolae Filimon (n. 1819)
19.03.1895 - s-a născut Ion Barbu (m. 1961)
19.03.1918 - s-a născut George Ciorănescu (m. 1993)
19.03.1919 - s-a născut Iuri Pavliș
19.03.1927 - s-a născut Alecu Popovici (m. 1997)
19.03.1945 - s-a născut Viorel Grecu
19.03.1951 - s-a născut Carolina Ilica
19.03.1977 - a murit Petre Dragu (n. 1932)
19.03.1979 - a murit Al. Dima (n. 1905)

20.03.1830 - s-a născut Anastasie Marian Marienescu (m. 1915)
20.03.1872 - s-a născut Ioan (Iancu) Botez (m. 1947)
20.03.1886 - s-a născut George Topârceanu (m. 1937)
20.03.1898 - s-a născut Tr. Ionescu-Nișcov (m. 1989)

20.03.1929 - s-a născut Gina Argintescu-Amza
20.03.1943 - s-a născut Marius Robescu (m. 1985)
20.03.1951 - a murit Artur Gorovei (n. 1864)

21.03.1849 - s-a născut D. Ollănescu-Ascanio (m. 1908)
21.03.1893 - s-a născut Al. Popescu-Negură (m. 1954)
21.03.1913 - s-a născut Emil Zegreanu (m. 1987)
21.03.1915 - s-a născut Călin Gruia (m. 1989)
21.03.1930 - s-a născut Tiberiu Utan (m. 1994)
21.03.1929 - s-a născut Ioan Cherecheș
21.03.1952 - s-a născut Ioan Moldovan
21.03.1975 - a murit Constantin Fântâneru (n. 1907)
21.03.1986 - a murit Horia Panaitescu (n. 1921)
21.03.2000 - a murit Mircea Zăciu (n. 1928)
21.03.2003 - a murit Ion Boroda (n. 1938)

22.03.1868 - s-a născut Mihail Dragomirescu (m. 1942)
22.03.1888 - s-a născut D. Iov (m. 1959)
22.03.1903 - s-a născut Virgil Gheorghiu (m. 1977)
22.03.1905 - s-a născut Romulus Dianu (m. 1975)
22.03.1914 - s-a născut Ovid Caledoni (m. 1974)
22.03.1921 - s-a născut Cornelia Pillat (m. 2005)
22.03.1933 - s-a născut Ioan Victor Pica (m. 2004)
22.03.1938 - s-a născut Anaïs Nersesian
22.03.1950 - s-a născut Nicolae Stelea
22.03.1954 - s-a născut Gabriel Chifu
22.03.1999 - a murit Valeriu Cristea (n. 1937)

a r t e

Marina Constantinescu

CRONICA DRAMATICĂ

„voi înota cu delfinii, voi amăgi pinguinii, mă voi lupta cu rechinii și voi adormi. Nu vei ghici...cît de mult aş putea dormi. Voi locui în incinta florilor, voi inventa legea culorilor, voi avea greutatea norilor căci voi dormi. Și nu voi ști... peste cîte mii de zile și de nopți mă voi trezi.“

UNĂ frumos, nu? Este ca șoapta dorințelor de taine, senzuale și învăluitoare, ca muzica unui vis, acolo unde puterea este miraculoasă pentru că te poate purta pe tărîmul dorințelor și putînelor. Sună frumos nu doar acest fragment. Și nu doar pentru că este *Furtuna*. Și nu doar pentru că este Shakespeare. Sună frumos pentru că regizorul spectacolului, Cristi Juncu, a făcut, mai înainte de toate, un lucru remarcabil, care duce totul, de la bun început, într-o zonă proaspătă, poetică și, mai ales, ludică: a tradus, din nou, piesa. Nu a folosit nici una dintre variantele existente. Limba are altă dinamică, alt ritm, cuvintele își găsesc sinonime vii, actuale, cu rezonanță imediată. Sînt trezite cîmpuri semantice care, prin încărcătura lor, construiesc alte drumuri prin poveste, revelă pasaje altădată ascunse de praf. La nivelul traducerilor este una dintre problemele fundamentale în ceea ce privește un spectacol Shakespeare. Sînt cîțiva regizori importanți de la noi, și mă gîndesc repede la Vlad Mugur, la Silviu Purcărete, la Alexandru Tocilescu, la Alexandru Darie, care au simțit că vraja unei puneri în scenă după o piesă a acestui mare poet și dramaturg, om de teatru pînă în vîrfurile firului de păr, are o cheie: felul în care se pune în pagină textul în limba română. Operele mari ale lui Shakespeare sau Cehov nu au fost reinterpretate la acest nivel. E o discuție întreagă, complicată, dar, din cîte știu, Emil Boroghina a reușit un proiect în acest sens, obținînd finanțare pentru traducerea actuală a integralei Shakespeare.

Poate și datorită inspirației cu care Cristi Juncu a lucrat traducerea pentru spectacolul său cu *Furtuna* – știind, probabil, și ce accente dorește să pună, ce zone ale textului dorește să fie luminate într-un anumit fel, ce nivel îl interesează mai tare – montarea sa de la Teatrul „Toma Caragiu” din Ploiești are o atmosferă specială. Stăm pe scenă, lîngă actori, împreună cu personajele lor, populăm aceeași insulă magică. O perspectivă stranie și una ludică. În asta mi se pare că stă forța acestei puneri în scenă. Pe de o parte, tot planul cu Ariel – un fel de androgin în alb sau negru, cu lumină și întuneric, demonic și fidel, un băiat de cartier sau o apariție senzuală, care dă tîrcoale personajelor și face jocurile. Ada Simionică acoperă toate nuanțele acestui Ariel, mi se pare o distribuie surprinzătoare, care o provoacă pe adevărat să-și arate valențe dramatice și interpretative noi sau, în orice caz, extrem de puțin exploatate. Mi se pare că acest Ariel, bizar, taciturn, ușor pervers, ține în mînă miza ideii regizorale. Al doilea plan, formidabil, parcă de sine stătător este cel muzical. Compoziția originală a Adei Milea aduce un tip aparte de umor, de ironie, un soi de complicitate a duhurilor care nu au nimic înspăimîntător sau amenințător. Intervențiile lor sînt ca o poantă, ca o evadare în alt fel

Teatrul „Toma Caragiu” din Ploiești: *Furtuna* de William Shakespeare. Regia și traducerea: Cristi Juncu. Muzica originală: Ada Milea. Scenografia: Cosmin Ardeleanu. Interpretarea la pian: Ioana Marinescu. Distribuția: Ioan Coman, Ada Simionică, Andi Vasluiuanu, Florentina Năstase, Ionuț Vișan, Tudor Smoleanu, Bogdan Farcaș, Mihai Coadă, Niculae Urs, Ilie Gălea, Dragoș Cămpăan, Roxana Ivanciu, Cristina Moldoveanu, Mihaela Popa.

perspectivă stranie și una ludică. În asta mi se pare că stă forța acestei puneri în scenă.

Voi zbura cu albinele...

Tudor Smoleanu (Stephano), Bogdan Farcaș (Trinculo), Andi Vasluiuanu (Caliban). Foto: Maria Stefanescu

de fantastic, unul pașnic, domestic, naiv, ca un basm pentru copii. Copii ceva mai marișori...Ariel cîntă, duhurile cîntă, cîntatul devine contaminant, se întinde pe insulă și se vîră în fiecare colțisor, în fiecare personaj. Soluția aceasta, spectaculoasă și foarte rafinată, aluzivă și ambiguă, este o călătorie fabuloasă în visceralitatea și, în același timp, în poezia lui Shakespeare. Ludicul straniu din compozițiile Adei Milea merge mînă în mînă cu accentele pe care regizorul le pune mai ales pe Ariel și, într-un fel, pe spațiu gîndit de scenograful Cosmin Ardeleanu, un spațiu selenar, ciudat, pe muchie între ficțiune și realitate, așa cum este construit, de fapt, întreg spectacolul. Nu știu exact din ce motiv, sau știu, dar amîn să o spun, *Furtuna* lui Cristi Juncu m-a făcut să rămîn cu gîndul la dimensiunea pe care o are toată structura muzicală creată de Ada Milea, un mare artist, la performanța actoricească extraordinară a lui Tudor Smoleanu în Stephano – de o rigoare fantastică într-un ocean spumos de umor, fără să-i alunece nici o secundă piciorul în apele succesului, facil, la public – un actor solid într-un rol care îi vine mînușă, un personaj pe care îl iubește și căruia i se dăruiește cu experiența lui, cu deschidere pe care a avut-o mereu, la Ariel-ul interiorizat-complice al Adei Simionică, o actriță care se maturizează cu acest rol, la tot planul ludic – poate cel mai izbutit – plin de detalii subtile, de un joc rafinat cu cuvîntul și imaginea, la cele trei duhuri, trei actrițe care, prin tot ce fac, devin de prim plan, Roxana Ivanciu, Cristina Moldoveanu, Mihaela Popa, la pianul suspendat deasupra sălii unde ar fi trebuit să stea spectatorii, un instrument solitar, care ne ține mințile pe insula lui Shakespeare, acolo unde poți avea greutatea norilor, poți locui în incinta florilor și poți inventa legea culorilor. Arena unde se dispută bătălia pentru dreptul la insulă, arenă plină cu nisip de început sau de sfîrșit de lume, frămîntat de lupte, de pași doriți sau nepoțiți este centrul spectacolului. Și totul este dispus circular în jurul acestei construcții, gradele pentru public, închizînd perfect armonia poveștii, nelăsînd să zboare misterul și implicînd spectatorul în tainele insulei. Idee minunată a lui Cosmin Ardeleanu. Ca și aceea pentru Caliban, care pleacă de la traducere unde Trinculo îi spune „testoasă”. Caliban poartă carapacea unei testoase,

adăpost misterios, care îl izolează sau nu, după bunul plac, de nebunia de pe insulă. Scena cu Stephano, Caliban și Trinculo(bun Bogdan Farcaș) este antologică! Jocul cu numărul de picioare sau de capete care se ivesc de sub carapacea lui Caliban, joc pus în relație cu starea bahică în continuă creștere a lui Stephano are un haz nebun și o interpretare actoricească minunată: Tudor Smoleanu, Andi Vasluiuanu și Bogdan Farcaș.

Două abțineri, însă, cu privire la scenografie. Cred că planul al doilea – cel de budoar, de bucătărie – încarcă inutil spațiul, nu-l găsesc deloc, deloc eficient. Pe urmă, soluția cu pijama pentru costume nu cred că este în spiritul montării în nici un fel, iar orice explicație aş putea să înșirui nu ar fi decît o forțare.

Din păcate, scenele tari, grele, dramatice, precum și cele trei personaje – Prospero, Ferdinand, Miranda – nu mi se par izbutite. Ioan Coman, unul dintre cei mai importanți actori ai trupei, nu găsește drumul spre Prospero. Regizorul nu îl ajută să iasă din rostirea monocordă, monotună, care afectează, cel puțin, debutul spectacolului, dar și monologul celebru. În trena lui intră și Florentina Năstase-Miranda, potrivită ca desen, dar care, iarăși, nu reușește nimic mai mult. Tînărul Ionuț Vișan în Ferdinand este prea departe de tot ce se întîmplă. De Shakespeare, de rostirea lui, de personajul său, încurcînd-o vizibil, în relația directă, pe Florentina Năstase. La o anumită uniformitate îl condamnă regizorul și pe Caliban. Sînt convinsă că Andi Vasluiuanu, interpretul său, un actor cu foarte multe disponibilități, atent cu aparițiile sale scenice, preocupat de fiecare rol, ar fi marșat pe complexitatea personajului, pe nuanțele rostirii, ale vocii sale, ale felului în care se mișcă. Lucrurile nu sînt duse decît pînă la jumătatea drumului și regret în special pentru doi actori: Ioan Coman și Andi Vasluiuanu, pentru Prospero și Caliban.

Furtuna lui Juncu de la Teatrul „Toma Caragiu” din Ploiești este una impregnată de o poezie năstrușnică, de un aer straniu, de soluții consistente, de un spectacol „muzical” profund, de cîteva performanțe actoricești, de idei solide care relansează ispita de a vizita insula din visul lui Shakespeare. Sau al fiecăruia dintre noi. ■

Actuala realizare scenică se distinge prin bun gust, coerență, construcție amplă, se distinge printr-o stăpânire magistrală a orchestrei și a vocilor, a echipei de soliști.

ÎN MOD CERT, drumurile europene ale lui Enescu, ale creației sale, nu puteau evita Italia. Atât înainte cât și după cel de-al Doilea Război Mondial. Iar traseele dăinuie în semn de pioasă amintire în memoria celor vârstnici și își fac loc în conștiința celor tineri.

Cu totul recent, în a doua jumătate a lunii martie, Accademia di Romania de la Roma – important centru al culturii noastre implantat în inima latinității – a găzduit conferința de presă destinată promoției evenimentelor Festivalului enescian.

Ediția din toamna acestui an a Festivalului și Concursului Internațional „George Enescu” se dorește a fi una specială. Poate nu atât prin conținut – deși anume îmbunătățiri au fost operate –, cât în ce privește vizibilitatea națională și internațională. Asemenea evenimente privind promovarea imaginii Festivalului sunt organizate în vremea din urmă de agenția „Artexim”, organism al Ministerului Culturii, în colaborare cu Institutul Cultural Român; au loc în importante centre europene de cultură, la Paris, la Londra, Viena, Berlin, Bruxelles, de asemenea peste ocean, la New York.

Sunt invitați și participă ziariști, oameni din presa scrisă și vorbită, oameni de cultură. Au fost de față reprezentanți ai unor importante rețele naționale de radio și de televiziune, urcă pe scenă, cu acest prilej, tineri artiști performeri, laureați ai edițiilor anterioare ale competiției.

La Roma, la Accademia di Romania, am avut bucuria și onoarea de a susține o asemenea conferință de presă în compania acestei fermecătoare personalități a vieții muzicale a Italiei care este compozitorul, pianistul și muzicologul Roman Vlad, el însuși originar din România, cu ani în urmă președinte de onoare al uneia dintre edițiile recente ale Festivalului enescian.

Manifestă un adevărat cult pentru Enescu. Cu patru ani în urmă, în ianuarie 2005, în Sardinia, la „Teatro Lirico di Cagliari”, cu prilejul premierei italiene a operei enesciene *Oedipe*, în fața unui select public de jurnaliști, de critici de artă, de abonați, maestrul Roman Vlad a susținut un veritabil spectacol, un adevărat „one man show” dedicat acestei capodopere lirice a secolului trecut; a cântat la pian, a vocalizat, a evocat momentele-cheie ale lucrării; a fost seducător în pasiunea sa atât de manifest etalată față de personalitatea lui George Enescu. Recent, la sfârșit de februarie, tot aici, la Accademia di Romania, a fost sărbătorit cu prilejul împlinirii venerabilei vârste de 90 de ani! De această dată cu doar câteva zile în urmă, în același lăcaș de cultură, nonagenarul maestru a evocat cu vădită emoție câteva dintre legăturile muzicale italiene ale lui George Enescu, în mod cu totul special relația de prietenie cu marele compozitor Alfredo Casella, mai tânăr cu doi ani decât Enescu. În semn de prietenie, de reciprocă considerație profesională, primele simfonii și le-au dedicat unul altuia!

Întâlnirea prilejuită de promoția evenimentelor ediției din acest an a Festivalului enescian s-a încheiat cu un recital susținut de doi tineri muzicieni, de violonista Anna Țifu, artist de origine româno-italiană, și pianistul Giulio Biddau, amândoi originari din Sud, din Cagliari. Un program pretențios, muzică de George Enescu – prima parte a celebrei Sonate în fa minor, apoi pagini datorate lui Maurice Ravel, Cesar Franck, lui Robert Schumann, au electrizat literalmente asistența; au fost răsplățiți cu aplauze prelungite, cu insistente solicitări de revenire pe podiumul de concert. Să nu uităm, Anna Țifu a fost laureată cu distincție supremă a ultimei ediții, cea din anul 2007, a Concursului enescian. Cu doi ani mai înainte, în ianuarie 2005, Anna și-a făcut debutul în compania Filarmonicii bucureștene prezentând în compania maestrului Sergiu Comissiona, *Concertul pentru vioară și orchestră* de Jan Sibelius; a fost ultima apariție în concert, la București, a acestui minunat maestru al baghetei, plecat mult prea devreme dintre noi pe drumul fără de întoarcere. Pasionată și, în același timp, pasionantă în felul în care comunică, în felul în care se implică în actul muzical artistic, Anna dezvoltă o sonoritate violonistică cultivată, susținută de un temperament artistic pregnant. Programarea acestui fermecător tânăr artist în programele viitoarei ediții a Festivalului, constituie o firească obligație a organizatorilor.

Nu pot să nu evoc în acest context, cu anume nostalgie,

Enescu omagiat la Roma... și nu numai!

Accademia di Romania

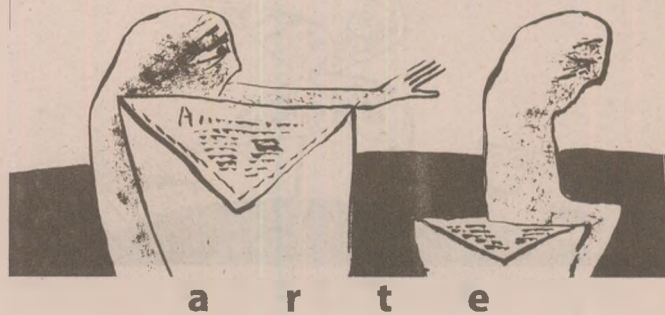

Compozitorul Roman Vlad

Violonista Anna Țifu

activitatea curentă, în mare parte consistentă și diversă pe care o susțin aici, la Roma, Accademia di Romania și Institutul Cultural Român. Cu o zi înaintea conferinței de presă a avut loc vernisajul Expoziției artistului plastic Cornelia Mirescu – pot fi văzute pânze ce etalează o explozie de sentiment și de culoare; cu o zi după a avut loc un concert prilejuit de lansarea unei ediții discografice a *Invențiunilor pentru clavecin* de Johann Sebastian Bach, prima de acest fel realizată de un muzician originar din România, anume de clavecinista Cipriana Smărăndescu, tânăr artist stabilit în vremea din urmă la Roma, fondator și membru al Ansamblului de muzică barocă „Aliusmodum” condus de Andrea Riderelli. Sunt programate cu consecvență creații muzicale românești ce aparțin unor epoci dintre cele mai diferite, din Barocul transilvănean și până în zilele noastre, pagini semnate de Ion Căianu, dar și de Constantin Silvestri, George Enescu, Dinu Lipatti, lucrări plasate în marele circuit al valorilor europene, alături de creații majore ale repertoriului universal, creații aparținând lui Claudio

Monteverdi, lui Arnold Schoenberg sau Richard Strauss. Astăzi, în continuare – și nu de azi, nu de ieri – Accademia di Romania îi găzduiește pe studenții bursieri; i-am întâlnit aici pe muzicologul Alexandra Șolea – parcurge cursuri de perfecționare la Accademia de Muzică Santa Cecilia, pe economistul Horia Popovici – își continuă studiile la Academia de Studii Economice; așa cum, cu mai bine de jumătate de secol în urmă, în perioada interbelică, spre exemplu, înaintași ai familiei mele, profesorul și arheologul Grigore Avakian, filologii Sanduht Popescu și Marcela Bogdan, și-au continuat studiile la Roma pentru a reveni ulterior, la începutul anilor '40, la București. Și astăzi, în interior, pe frontispiciul scării de onoare, este menționat faptul că edificiul a fost construit din bani publici, de către Banca Națională a României, după planurile marelui arhitect Petre Antonescu; este, probabil, cel mai impunător edificiu al domniei sale, construcție ce se încadrează în mod cu totul excepțional arhitecturii romane a epocii, de asemenea locului de pe Vale Giulia, în imediata apropiere a Muzeului Etrusc, în afara zidurilor vechi ale cetății.

Ce se poate vedea, ce se poate asculta în această perioadă la Roma? Destule. Deși Capitala Italiei nu oferă prea multe evenimente spectaculoase, percutante, evenimente pe care, însă, le poți întâlni cu sporită frecvență, la Paris, la Londra, la Berlin și chiar la Viena, spre exemplu.

Două sunt actualmente marile instituții de cultură muzicală ale Cetății Eterne. Mă refer la Accademia Nazionale di Santa Cecilia; la început de martie celebra orchestră a fost condusă de nu mai puțin celebrul Valery Gergiev; peste numai două săptămâni același colectiv orchestral a evoluat sub bagheta octogenarului Georges Prêtre. Tot aici a concertat Camerata Salzburg condusă de Leonidas Kavakos, iar minunatul pianist András Schiff a susținut un recital integral dedicat creației mozartiene. Publicul bucureștean este familiarizat cu acești muzicieni aflați actualmente pe primul nivel al circulației internaționale a valorilor.

Cealaltă importantă instituție muzicală romană este Opera.

Este un teatru cu repertoriu de stagione. În luna martie cele două premiere au fost *Regele gol*, un libret prelucrat după câteva povestiri cu anume tâlc, de Hans Christian Andersen, o comandă a operei române din păcate superficial tratată atât de compozitorul Luca Lombardi, cât și de regizorul Dmitry Bertman; sămburele de înțelepciune al povestirilor originale nu a penetrat la nivelul producției scenice.

Marele eveniment al vieții muzicale actuale de la Roma se dovedește a fi noua montare a operei *Ifigenia în Aulida* aparținând compozitorului clasic vienez Christoph Willibald Gluck, unul dintre marii reformatori ai teatrului muzical în mijlocul de secol XVIII. Trebuie recunoscut, în realizarea acestei producții s-au întâlnit două puternice personalități ale teatrului muzical actual, dirijorul Riccardo Muti și regizorul, scenograful, creatorul de costume Yannis Kokkos. Rezultatul a fost realmente fabulos sub raportul creației scenice; dar și muzicale. Războiul troian, evenimentele tragice pe fundalul cărora se desfășoară marea dramă a Ifigeniei, sunt observate pomindu-se de la textul teatrului francez clasic de secol XVII, sunt filtrate în atmosfera Rococo-ului, a stilului galant al secolului următor, și prelucrate într-o viziune actuală, clarificatoare, cea care reduce drama la esențele ei. Costumul însuși devine obiect al decorului, acesta din urmă fiind redus la elementele unei arhitecturi scenice grandioase care găzduiește acțiunea, scenele de mare sugestie ale acestora fiind inspirate din decorația vaselor; siluetele negre ale personajelor par desprinse de pe fundalul roșu al ceramicii antice. Muti știe să potențeze aspectul dramatic accentuând simfonismul evoluției orchestrale fără a copleși elementele de vocalitate. La peste o jumătate de secol după montarea precedentă, actuala realizare scenică se distinge prin bun gust, coerență, construcție amplă, se distinge printr-o stăpânire magistrală a orchestrei și a vocilor, a echipei de soliști. Pe bună dreptate a fost evitată includerea vedetelor scenei lirice actuale. În adevăr, viața muzicală a Romei găzduiește evenimente ce se ridică la nivelul circulației celei mari a valorilor.

Dumitru AVAKIAN

Angelo Mitchievici

CRONICA FILMULUI

Antonio, Elena, Barcelona

WOODY ALLEN este unul dintre regizorii-fluturi care nu vizitează numai o singură floare, și cunosc o serie de metamorfoze unde urâtenia larvei, filmele caricaturale unde apare ca personaj urmărit de complexe oedipiene expandate burlesc la care se adaugă sosul introspecțiilor intelectualiste se transformă în frumusețea policromă a aripilor de fluturi cu toată grația și energia ascunsă în fragilitate. Filmele de început ale regizorului fac parte din prima categorie a burlescului freudist, Woody Allen jucându-se magistral cu teoriile și punând în scenă un personaj unic, infatigabilul, analiticul Woody Allen cu ochelarii săi imenși de fată bătrână, de o urâtenie scilpitoare ca și inteligența. Un pasaj în cariera sa îl constituie filme ca *Match Point* (2005), dar mai ales *Cassandra's Dream* (2007) unde (auto)ironia din peliculele anterioare ia locul unui râs mai scrâșnit, cel al farsei tragice dacă n-ar fi și acolo un maestru al combinațiilor care să încurce ițele și să scoată la suprafață vidul interior al personajelor. Cu o altă serie de filme, precum *Melinda and Melinda* (2004), regizorul plonjează în psihologia unor personaje sofisticate fără ironia spumoasă, ditirambică a primelor pelicule și fără să împingă deznodământul spre abruptul tragediei. Este ca și cum Woody Allen ar încerca să recupereze o zonă mediană, un echilibru cu armoniile și cacofoniile lui fără însă a distruge totul pe final fie prin tragic, fie prin pantagruelicul, nimicitorul hohot de râs. Din acest punct de vedere, povestea din *Vicky Cristina Barcelona* poate părea una ușoară dacă nu ușuratică, frivolă pentru cei lipsiți de umor, spusă de un Narator (Chrisopher Evan Welch) cu o voce temperată, care știe să se distanțeze și care poate fi un alter-ego perfect al regizorului, tonul vag-ironic sună ca o veche și șoptită melodie woodyalleniană. Două tinere americane, una blondă, Cristina (Scarlett Johansson), prezentată concis ca o fată care știe prea bine ce nu vrea, nu și ceea ce-și dorește, și Vicky (Rebecca Hall), o brunetă conformistă, calculată

Vicky Cristina Barcelona (2008). Regia: Woody Allen. În rolurile principale: Scarlett Johansson, Penelope Cruz, Javier Bardem. Gen: Comedie, Drama, Romantic. Durata: 97 de minute. Premiera în România: 03.04.2009. Produs de: Mediapro. Distribuit în România de: Independenta film.

și promptă ca un ceas deșteptător, logodită cu un tânăr inșpid cu scrupule aproape victoriene, Doug (Chris Messina), decid să-și petreacă vacanța în decorul romantic al Barcelonei la Judy Nash (Patricia Clarkson), mătușa lui Vicky. Marea de flori viu colorate, *Sagrada Familia* a lui Gaudi cu efervescența nebună a arhitectului de sensibilitate suprarealistă, soarele fierbinte al Catalaniei deschid apetitul Cristinei pentru aventură. Ocazia se ivește aproape numaidecât, amantul latin picând la țanc cu toată recuzita seducătorului care-și trage seva din moștenirea lăsată de Don Juan culturii europene cu care se ciocnește tradiția puritană a americanului cu proiecte serioase de viitor. Juan Antonio Gonzalo (Javier Bardem) are tot ce-i trebuie, este artist, poartă cu sine aura unui scandal pasional – Maria Elena (Penelope Cruz) fosta soție ar fi vrut să-l înjunghie –, și o cămașă roșie de scos din minți taurii și nu se încurcă în ocolișuri inutile invitându-le pe cele două tinere la o partidă de sex la Orvieto unde urmează să le ducă cu avionul. Cristina acceptă dubla invitație, dar din cauza unei banale indispoziții ratează startul amoros de care se bucură în mod neașteptat Vicky, mesmerizată de decorul de flăcări nocturne, de cântăreții de flamenco, care mai scapă câteva acorduri din *Concierto de Aranjuez*, de pictura lui Antonio, undeva între Pollock și Miro, cu tușe largi de culoare pe pânză ca niște marcaje bizare, reflectând firea contorsionată de toreador a hidalgoului al cărui tată este poet, și peste toate umbra misterioasă a Mariei Elena, focoasa catalană care-și scrie cu sânge gelozia. Tot acest talmeș-balmeș erotizat are ceva facil de marfă de pe taraba cu suveniruri spaniole, puțin Gaudi, puțină *pasion espanola*, mai mult vin, (Xeres?) și machismul febricitat al pictorului care năucește cele două găște, una bovarică, cealaltă cu rețeta respectabilității în poșetă. În cele din urmă, Cristina rămâne cu Antonio, iar apariția Mariei Elena conduce nu la un război civil printre gardenii și guașe, ci la un *ménage à trois* în beneficiul artei, unde Cristina își descoperă talentul fotografic și o nouă senzualitate care include și un mic episod lesbian servit în sosul acrilic al luminescențelor stacojii ale camerei obscure. În paralel este urmărit cuplul tradițional alcătuit din Vicky, aceasta tânjind după încă o noapte a iguanei cu Antonio, și Doug căruia i se refuză orice sare și piper pentru a scoate și mai bine în evidență stofa electrizant-libidinală a amantului latin care se oferă artei și celor două femei devenite nedespărțite. Undeva filmul se rupe când vacanța Cristinei și a lui Vicky trebuie să

încheind pe un ton voit de lejeritate, de escală frivolă într-o țară exotica, Naratorul lasă să se întrevadă cruzimea experienței turistice care lasă loc unei resemnări prăfoase sau unei căutări fără sfârșit.

ia sfârșit și experiența își consumă potențialul de noutate, aici naratorul readucând personajul pe panta unui intelectualism unde se practică autoscopia și meditația, în timp ce Vicky cade în plasa conformismului erotic părănd destinată unui mariaj corect din punct de vedere social pe care-l regăsește cu crizele vârstei a treia la cuplul format de Judy și soțul ei Mark. Vicky face totuși pasul spre aventură pe muchie de cuțit, dar găsește acolo tensiunea insuportabilă dintre Maria Elena și Antonio cu o scenă hilară în care descărcarea unui revolver are ceva din presiunea psihologică a exploziei pe care o face un dop de șampanie. Ceea ce curge nu este nici lacrimă, nici sânge, ci cuvinte, într-un flux nebun, declarații pasionale, amor de *mis amores* etc. ceea ce o descurajează pe fata cuminte studiind identitatea catalană ca pe alfabetul chirilic. Din păcate, această pasiune *latino* pare livrată la a doua mână, după un Baedeker, iar dacă vrei să-ți faci o idee, mai bine vezi filmele lui Almodovar, *Matador* (1968), *Came Tremula* (1997) sau *That Obscure Object of Desire* (1977) al lui Luis Buñuel. Altcuiva atrage însă în filmul lui Woody Allen; tonul calm, ușor compasional al poveștii ascunde dubla poveste a unui eșec. Un eșec pe măsura celui al tânărului din *Turnul de abanos* al lui Fowles care realizează că nu înseamnă nimic pe lângă arta pictorului cu *cojones*, grotesc ca un satir, dar plin de viață explodând în afara oricărei convenții sau reguli de bună purtare în imprecizia amestecată cu salivă și limfă a celui care-și deschide venele să picteze cu sânge precum suprarealistul Oscar Dominguez. Cele câteva ceasuri magice smulse hazardului vor fi cele mai frumoase pentru Vicky care îl va compara pentru tot restul vieții pe soțul sclifosit și plin de el cu pictorul, bărbatul de rasă, vulcanic, cu o sălbăticie de mascl nedismulat, și de fiecare dată soțul va ieși și sfonat, mediocru din comparație. În ce o privește pe Cristina, ea s-ar putea să mai aibă o șansă, însă căutarea a ceva nou, nu promite un sfârșit și nici fericirea. Într-un fel, ea este cea mai câștigată din această experiență pentru că își definește măcar o posibilitate de explorare. Încheind pe un ton voit de lejeritate, de escală frivolă într-o țară exotica, Naratorul lasă să se întrevadă cruzimea experienței turistice care lasă loc unei resemnări prăfoase sau unei căutări fără sfârșit. Și aici avem sarcasmul lui Woody Allen trecut prin nenumărate filtre pentru a deveni din otravă sirop de tuse, pentru că *pharmakonul* poveștii își relevă nu atât caracterul de medicament care vindecă bovarismul Cristinei și seriozitatea excesivă a lui Vicky, cât cel de otravă care dizolvă ignoranța benignă și protectoare fără a mai pune nimic în loc, decât o cruzime lentă. În acest fel cred că filmul lui Woody Allen se poate salva de la comedia vacanțieră cu americani seduși și abandonați de farmecele de tărfa regală a Europei și de la pasionalismul de telenovelă dusă la bibliotecă. Poate că această ciocnire a celor două lumi stă în spatele experienței erotice a celor două tinere femei, experiență care întinde degetul spre arhitectura eclectică a lui Gaudi, fără nicio noimă pentru spiritul bine temperat, structurat, chivernisit american așa cum se poate el vedea în zgârie-norii care sprijină cerul să nu cadă. ■

Transparențele atmosferei, ritmurile cromatice și jocurile densităților i-au oferit artistului un spațiu vast și exclusiv pentru exercitarea visului în plină realitate.

Pavel Șușară

CRONICA PLASTICĂ

Mircea Bochiș

Ca structură psihologică, Bochiș este un romantic târziu care beneficiază deopotrivă de subtilitățile simbolismului și de risipa energetică a expresionismului, dar într-o variantă oarecum sceptică, ușor temperată prin luciditate și supraveghere cerebrală. Coborât, pe de o parte, din memoria peisagismului complex al Școlii de la Baia Mare, în care se revarsă cam toate tendințele europene ale timpului, și, pe de altă parte, dintr-o filozofie abstractă a peisajului citadin și a fabulației propriu-zise, dintr-o continuă utopie a acestora, Bochiș reușește, finalmente, un lucru surprinzător: el subminează ideea de peisaj natural și de spațiu public, adică anihilează reperul exterior și invalidează reflexul. Cu alte cuvinte, el scoate modelul din relația clasică **observație-prelucrare-transpunere** și mută frontul de lucru din afară în interior. Imagistica lui Bochiș este o creație eminentamente mentală, un produs pur al ficțiunii și al reveriei. Spre deosebire de cea clasică – o formă de celebrare a lumii „obiective“ – , iconografia sa este, de fapt, o antiiconografie, o fugă din real, un substitut livresc și o proiecție ideală. Asemenea unui copil care, prin fabulația jocului, evadează cu adevărat din contingent, Mircea Bochiș, prin fabulația din spațiul luxuriant al imaginației, își construiește un alt areal, o grădină fantasmatică, o faună voluptuoasă și un vis paradisiac.

Florin Ciubotaru

Imaginarul lui Florin Ciubotaru are, la scara percepției umane, logica interioară a unei cosmogonii și dinamica strictă a unui univers în expansiune. Dintr-un nucleu dur, dintr-o materie primă ce stochează în sine, laolaltă, energii primare și nenumărate forme în stare germinativă, se desprind, încetul cu încetul, reperele unei realități aproape tactile. Amestec de luciditate și de senzualism, de calcul rece și de erupții prin supraîncălzire, de austeritate geometrică și de revărsări panteiste, arta lui Ciubotaru are toate datele unei viziuni de arhitect, dar și pe acelea ale unei confesiuni existențiale profunde și prelungi. Construcția cromatică, oricât ar părea ea de spontană, se sprijină întotdeauna pe memoria unei rigori analitice, după cum semnul plastic, desenul, modulul definit ca atare, ies din hieratica axiomei grafice, explodează în structuri irepresibile și forțează, pînă la anulare, limitele pînzei. Există în această dorință de organizare și de acoperite a suprafețelor mari, a spațiilor din tablou și de dincolo de ramele sale, o puternică tentație a posesiunii, a supunerii simbolice a realului, a codificării lumi vizibile în totalitatea ei, dar și o spaimă profundă de vid, un disconfort ontic în fața golului, a celui gol prin care nu răzbate nimic în afara foșnetului mătăsos al aripilor morții. Între convenție și viață, între privirea ludică și interogația gravă, între rigoare și libertate, între construcție și disoluție, pictura lui Florin Ciubotaru este un factor unificator. Un vas comunicant care echilibrează tensiunile. O punte!

Ion Grigorescu

Adică Grigorescu Ion, așa cum îi place artistului să-și spună, sfiindu-se ca un recrut la vizita medicală în fața deii de a fi persoană publică, oferă tot ceea ce este mai interesant într-un continuu spectacol al scindării. Pe de o parte, narativ și iconolog, el îl caută pe Dumnezeu cu o obstinație și cu o umilință aproape de masochism,

Artiști în epură

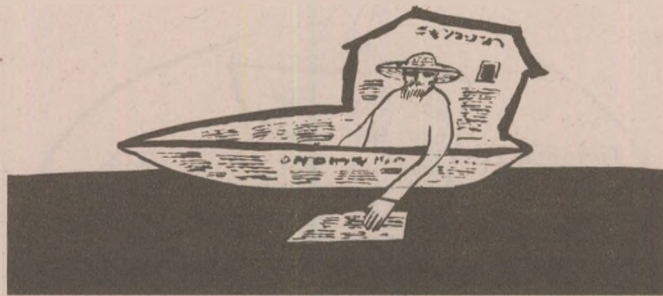
iar, pe de altă parte, își exihbă permanent fascinația pentru amorf și coruptibil, pentru materia precară și pentru miasmele cămii intrate ireversibil în fermentație. Citatul din Biblie, invocația cristică și transparența icoanei, ambalate în note de jurnal și în felurite cogitații colorate moral și metafizic, se împreună cu trupul nud din fotografii, costeliv pînă la ascetism, al artistului însuși. Sau, mai exact, imponderabilul organ al credinței și al devoțiunii este contrapunctat prompt de organul celălalt, evident ponderabil, care se smulge din ceața peliculei alb-negru și se odihnește molcom pe coapsă ori pe unde apucă. Schizoidia unei asemenea viziuni este doar aparentă. Ion Grigorescu, nițel narcisiac, nițel voluntarist în propozițiile plastice, încearcă să concilieze celestul și derizoriul, spiritul și carnea, atemporalul și efemerul în categoria unică a Creației. Corpul însuși, în nuditatea-i mai degrabă fertilă pentru sămînța păcatului, este recuperat ca arhitectură sacră și ca reflex al lui Dumnezeu, după cum sexul nu mai este privit, conform rețetelor curente, dojenitor și cu ipocrizii puritane, ci cu toată considerația care i se cuvine, ba chiar ca posibil subiect al unor efuziuni lirice foarte apropiate de pathosul reținut al rugăciunii.

Sasha Meret

Nu este nici pe departe un artist comercial și nici un pictor retinian. Lumea sa, cea lăuntrică și cea exterioară în aceeași măsură, este una necontingentă, transparentă, ambiguă și fundamental nonfigurativă. Semnele plastice pe care ea se sprijină, lesne de înscris într-un repertoriu formal destul de exact, au exclusiv o funcție de reprezentare simbolică și nu trimit explicit către nimic material, din afară, obiectiv. Oscilînd între memorie și aspirație, între visul recuperator și cel proiectiv, Sasha Meret este mai curînd un artist de factură spiritualistă, în general, și unul religios în particular. Nefiind doar o convenție grafică sau o modalitate obișnuită de comunicare, nonfigurativismul său este, în consecință, o formă subtilă de meditație filozofică, de angajare morală și de afirmare a credinței. În mod absolut, artistul glosează pe tema (spirituală și nu livrescă) a sacralității textului, a identificării transcendentei cu semnul grafic, în timp ce din perspectiva geografiei culturale el ar putea fi plasat la intersecția civilizației hebraice cu lumea imaginii arabe și cu proiecțiile grafice, în special cu acelea din categoria miniaturii, ale creștinismului de factură orientală.

Georgeta Năpăruș

Chiar dacă succesiunea registrelor pe verticală și ritmica elementelor pe orizontală par a constitui suportul unei lecturi narative, în fapt pictura Georgetei Năpăruș este tot ce poate fi mai îndepărtat de epica exterioară sau de orice altă formă de retorism. Pentru că, în ciuda asocierii lor în același plan, formele sale nu comunică între ele altfel decît plastic. Deși apropiate, ele trăiesc autonom, deși juxtapuse, ele sfîrșesc prin a fi solitare. Tabloul devine, astfel, o imagine extinsă a lumii și o metaforă dezvoltată a realității înseși. Dar a unei realități care a ieșit din amorf și trăiește deplin experiența maximei diversități într-o exemplară unitate. Într-un anume fel, pictorița preia, la altă scară, mai puțin mecanică și, în consecință, mai puțin previzibilă, visul totalizator al lui Arcimboldo. Numai că portretul iese acum din particular, din rigoarea lui antropomorfă, și se extinde pînă la aparenta disoluție. Însă strategia percepției rămîne, oarecum, neschimbată. Ochiul trăiește în aceeași fluctuație,

a r t e

Geta Naparus - Compoziție

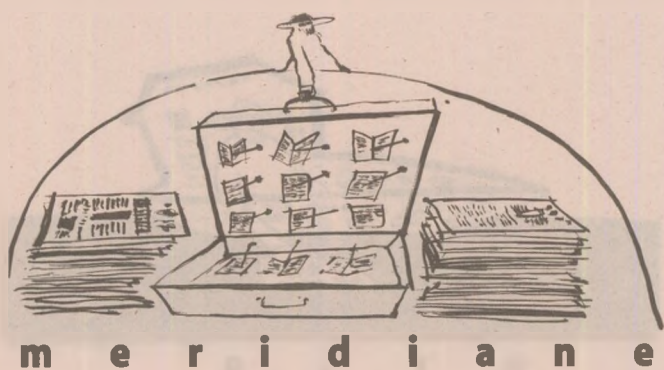
Ion Popescu Negreni - Natură statică

în aceeași abisală indecizie, constrîns permanent să alerge între **parte** și **întreg**. Între un **întreg** infinit ca forță de proliferare, ce trece dincolo de constrîngerile fizice ale pînzei, și o **parte** ea însăși mărturie a întregului prin bogăția sugestiilor coagulate pe un spațiu determinat. Asemenea lui Arcimboldo, Georgeta Năpăruș creează metonimii plastice și redefineste noțiunile în câmpul imaginărilor. Eposul ei, atît de confortabil și de generos la prima vedere, este, în profunzimea lui, o încercare patetică de a salva pluridimensionalitatea unei lumi subminate implacabil de ignoranță și amenințate permanent de uitare.

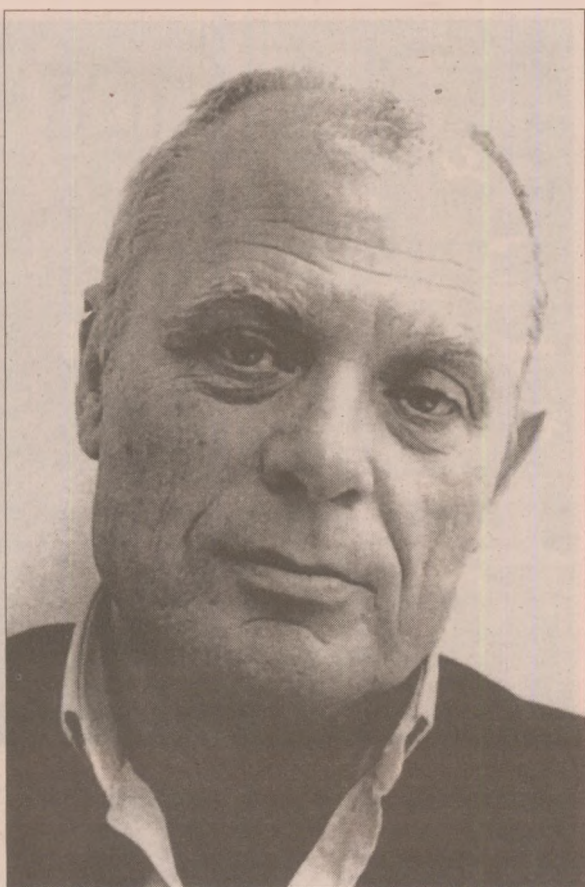
Ion Popescu-Negreni

A fost unul dintre ultimii artiști cu educație interbelică din pictura noastră de astăzi care, în ciuda faimei și a respectului de care s-a bucurat, nu a făcut școală. Izolat în peisajul actual, adică fără elevi și fără urmași artistici direcți, el a știut să-și transforme singurătatea în singularitate. De altfel, accentele atît de personale din pictura sa nici nu puteau fi preluate, iar elementele exterioare, cele care alimentează, de cele mai multe ori, ucenicțiile, nici nu prea există. Rafinamentul cromatic și extrema delicatețe a compozițiilor, lirismul difuz și vibrațiile imponderabile însoțesc fiecare imagine, indiferent dacă ea este portret, peisaj ori natură statică. Însă cea care ilustrează deplin calitățile atît de particulare ale acestei picturi este peisagistica. Transparențele atmosferei, ritmurile cromatice și jocurile densităților i-au oferit artistului un spațiu vast și exclusiv pentru exercitarea visului în plină realitate și pentru disoluția lumii reale într-un univers armonios, suav și incantatoriu. ■

meridiane

ANTÓNIO Lobo Antunes, romancierul care a înnoit radical modul de a scrie romane, nu numai în Portugalia sa de baștină ci și în numeroasele țări în care a fost tradus, laureat, printre alte multe premii și distincții, al Premiului „Ovidius” la Festivalul Zile și Nopti de Literatură de la Neptun (2003), va primi titlul de Doctor honoris causa al Universității Ovidius din Constanța în luna mai a.c. Ceremonia, care trebuia să aibă loc anul trecut, a fost amânată din motive de sănătate.

Printre nenumăratele povești ce se întrepătrund, precum părțile unui op polifonic cu variațiuni, în *Ordinea naturală a lucrurilor*, roman a cărui traducere românească va apărea în curând la Humanitas Fiction, se află și această poveste de dragoste – fără viitor nici happy end – dintre un bărbat matur și insignifiant, împovărat de multe traume familiale, și o tânără abia ieșită din adolescență, și ea marcată de o boală incurabilă. Ca întotdeauna, lirismul debordant se împletește cu ironia, uneori chiar cu sarcasmul, menite când a-i pune surdina, când a-l reliefa, în proza acestui autor care a aplicat o pecete inconfundabilă asupra literaturii universale din ultimii treizeci de ani.

PÂNĂ la șase ani, Iolanda, n-am cunoscut familia mamei mele nici mireasma castanilor pe care o aducea din Buraca vântul de septembrie, cu oile și iezii ce se cățarau pe Calçada în direcția cimitirului părăsit, însoțiți în clinchet de zurgălăi de un bătrân cu basc și de vocile morților. Chiar și astăzi, dragostea mea, întins în pat așteptând ca Valiumul să-și facă efectul, mi se întâmplă la fel ca în seriile de vară când mă culcam, căutând răcoarea, într-un cartier de morminte năruite: simt cum un ornament de cavou îmi strivește piciorul, aud iarba de pe morminte în cearșaf, văd serafimii și Cristii de ipsos care mă amenință cu mâinile sparte; o femeie cu pălărie planta verde și năpărinte rădăcinile chiparoșilor; talângile iezilor zângăneau în capela fără icoane, redusă la trei pereți calcinați și la un fragment de altar cu fețișoară de masă scufundat în plante agățătoare; iar eu urmăream cum înainta noaptea lespede după lespede, coagulând binecuvântările sfinților în pete de întuneric.

Dar ieri, de exemplu, îmbrățișându-ți corpul în timp ce așteptam ca bunăvoința medicamentului să mă salveze de tresăririle memoriei, mi-a venit în gând un asfințit de demult, din cincizeci sau cincizeci și unu, cu răzoarele din grădina proaspăt udate, domnul Fernando, în maiou,

Avanpremieră editorială

António Lobo Antunes

Dulci miresme, blânzi morți

făcând gimnastică pe balcon, și o rostogolire de mâțe în curtea de lângă bucătărie, cu mine cocoțat pe zid adulmecând adierile din Monsanto și auzind caii monarhiștilor înfrânți care coborau muntele (cum mi-a povestit dona Anita, domnișoară pe vremea aceea) în drum spre celulele penitenciarului.

Nu înțeleg de ce, scumpo, nu te-ai interesat niciodată de copilăria mea: de câte ori vorbesc de mine ridici din umeri, gura ți se strâmbă, pleoapele ți se alungesc a dispreț, riduri batjocoritoare ți se ivesc de sub bretonul blond, așa că tac în cele din urmă, rușinat, așezând paharele, farfuriile și tacâmurile pe masa de prânz, în timp ce mătușa ta tușește în cămară și taică-tău butonează televizorul în căutarea stridențelor telenovelei. Și totuși, Iolanda, de îndată ce adormi, fața ta boțită în pernă își regăsește nevinovăția de la creșa de odinioară, așa cum te-am văzut, pentru prima dată, în patiseria de la colțul liceului, când degetele tale pătate de cerneală și caietele tale de școală m-au emoționat de o bucurie fără noimă, de îndată ce adormi și o albeață de ulm cu păsări ne traversează odaia, perorez fără să râzi de mine, fac conversație, plutind deasupra ta, cu palmele tale inerte și coapsele tale fără apărare, iar casa unde am locuit înainte de a sta cu familia mamei mele apare din noapte, ivită printr-un defect al oglinzii sau din sertarul comodei în care rufăria noastră se amestecă laolaltă cu cuiburi de molii și clante de aramă, de când în urmă cu câteva luni mi-ai poruncit Vîno iar eu m-am și prezentat, cu umbrela și două valize uzate, în acest mic apartament din Quinta do Jacinto, în Alcântara, ca să explic că da, că sunt cu treizeci și unu de ani mai în vârstă decât tine dar slujba la stat, domnule Oliveira, nu e deloc de lepădat, evident că voi plăti lumina, chiria și notele de la macelărie.

Dragostea mea, ascultă. Poate că m-ai înțelege în somnul tău, poate că trupul tău s-ar debarasa de orice ironie la adresa mea și m-ar iubi, poate că pleoapele tale, acum blânde, ar tresări dacă îți voi spune ce mult mi-ar plăcea să mă atingi și să mă lași să te ating, poate că ai sprijini de mine smocul de peri de pe pântecul tău, iar genunchii ți s-ar deschide încet peste o umedă, netedă, fragedă moliciune de grotă care-mi încătușează dorința cu o fermitate de fildeş. Dar de astă vară mă ignori, îndrăgostită de un coleg de an cu acnee iritată și tulle ce abia se ivesc, care ne vizitează sub pretextul unor nelămuriri la geografie sau la matematică și îmi strânge falangele, până ce oasele-mi pocnesc, salutându-mă cu atâta cruzime. Redus la o vagă rubedenie cu vestă, cravată și păr rar și cărunt, incapabil să stau în cap, incapabil să citesc fără ochelari, incapabil să alerg douăzeci de metri din cauza ezitărilor inimii, incapabil, în definitiv, să concurez cu puștiul acela plin de coșuri, mai înalt decât mine, fără burtă, fără chelie, fără proteză, ai cărui optsprezece ani mă înving, aștept noaptea, într-o nemiscare de tarantulă, când corpul tău, condimentat cu uleiul și oțetul pastei de dinți și cu parfumul ieftin, se adună ca să se acomodeze cu saltea, când cadența pieptului tău devine misterioasă ca a vapoarelor, când buzele tale, transformate în pâlnie datorită bosumflării somnului, expiră un sărut care nu mi-e destinat, aștept noaptea, măsurând densitatea întunericului în funcție de insomnia tatălui tău și de bronșita mătușii tale de cealaltă parte a peretelui, și îmi reiau povestea de la episodul unde o lăsasem, reîntorcându-mă, Iolanda, la casa unde am locuit înainte să cunosc familia mamei mele, cu ale sale șase mii de coridoare, ale sale șase mii de ascunzișuri, ale sale șase mii de cotloane, casa,

Talângile iezilor zângăneau în capela fără icoane, redusă la trei pereți calcinați și la un fragment de altar cu fețișoară de masă scufundat în plante agățătoare.

casa, casa, Dumnezeu, înconjurată de pescăruși pe faleză și de vapoarele oceanului, de porți bătute de vânt și perdele în zdrențe, cu firma Hotel Central în semicerc pe fațadă și cei trei agenți ai poliției secrete, mereu în negru, cu brațul ridicat pentru salut nazist, care-și beau, în micuța sală, orzul de dimineață.

Și atunci îmi amintesc de echinocțiile care abăteau din drum codobaturile așezate pe vitrina cu cristaluri de ornamentele balustradei și de toropeala sinuzitelor, de furtuna măturând piațeta din fața pensiunii, cu un anticar în întuneric și vitrine cu evantaie spaniole și niște Buddha reparați, atunci îmi amintesc de garajul mecanicului albinos care repara automobile vara, târându-se spre măruntaiele motoarelor. Bufnițele, Iolanda, se striveau de ferăstruica de la cămaruța mea, lipită de camera bucătăresei cu o tinetă-latră lângă pat și refluxul veșnic fierbând sub capacul cu sită, iar oaspeții din hotel eram noi doi plus nașa mea și cei trei agenți ai poliției secrete, deși, când venea luna iulie, se curăța plaja de rămășițe, venea o căldură amară să potolească valurile, și imediat bucătăreasa și bătrânica se succedau în vestibul, cu tricotajul în poală, făcându-și iluzii că dintr-un taxi miraculos avea să debarce un grup de americance rebegite, învinse de angoasa pinilor și de arcurile tapiseriei.

Dacă mă gândesc, dragostea mea, la târgușorul cu câteva cabane prăpădite, fără proprietar, unde păianjenii își țeseau păsărea, în echilibru pe răpe și tipătul păsărilor, și îl compar cu acest apartament din Alcântara lângă trecerea de nivel a trenului și vapoarele de pe Tejo care ne ating fețele de pernă încununate cu delfini, picioarele mele caută, fără să-mi dau seama, concavitatea genunchilor tăi, și-mi comprim pieptul lângă spatele tău implorând o protecție care mă umilește fiindcă mi se pare ridicol ca un bărbat de patruzeci și nouă de ani să caute sprijin la o fețișcană de optsprezece ce visează arhangheli cu motorizate îmbrăcați în bluzoane de piele, accelerând, ca să o salveze de bătrânelul inofensiv care sunt eu, zăpăcit de timiditate și de surprindere. Și totuși, Iolanda, să nu crezi că viața mea într-un satuc din regiunea Ericeira unde eucaliptii picurau lacrimile unei mahniri fără leac nu era agreabilă: ba da, era agreabilă. Când sciatica nu o chinuia, descarnând-o de suferință pe saltea, bucătăreasa juca cu mine cărți în camera cu bazinele stricate, în timp ce agenții poliției secrete făceau să tremure podeaua peste capetele noastre, imaginând torturi și închisori. În unele dimineți de toamnă marea și vântul se domoleau și se putea distinge o limbă de nisip rapid populată de corturi, coșuri cu mâncare, piramide de papuci și familii în halat. Mimoze răsăreau din stânci iar în cabane pluteau lămpile locatarilor de odinioară, până ce un autocar aduna vilegiaturisti care mergeau hurducându-se spre Lisabona, în timp ce valurile înghițeau plaja, cerul se întuneca de nori de furtună cu creste de pescăruși tipând peste stânci, coroanele copacilor eliberau stoluri de cintezoși demenți, iar nașa mea, fără să-i pese de furtună, își lua croșeta și visa la americance extravagante, gătite cu sandale și pălării de panama ca pentru o expediție la tropice.

Un tren a sfâșiat noaptea perpendicular cu felinarele de pe Avenida de Ceuta și paralel cu fluviul mărginit de magazii, de pontoane, de macarale, de scripeți, de containere și de camioane, așteptând mijirea aurorei și muncitorii care mergeau către Tejo, greu de distins în ezitarea soarelui.

Trenul, dragostea mea, s-a deplasat spre Estoril și Cascais (de aici de unde locuim disting în depărtare târguri care strâng între degete albatroși și pacheboturi)

Poate că refluxul o fi descoperit vreo deschizătură printre stânci, poate că o lumină strâmbă o fi însuflețit salciile pletoase și ghivecele cu magnolii.

iar acest etaj întâi al nostru din Quinta do Jacinto a vibrat ca și cum un vârtej de biele l-ar fi spintecat dintr-o lovitură, zgudind pe rafturi urșii de lut și elefanții de sticlă, paiațele de cârpe și un Wagner cromat, și făcând să cadă, de pe comodă pe jos, cutiuța emailată în care îți ții inelele, brațările și cerceii din argint fals oferite de mine de Crăciun, dacă-mi rămân ceva bani din subsidiul de la stat. Trenul s-a deplasat spre Estoril în timp ce zornăiau clopote și becuri se aprindeau și se stingeau, a răvășit clădirile din Alcântara și tu te-ai răsucit în somn, fără să te trezești, până ce te-ai întors spre mine cu un geamăt de copil. Gleznele ți s-au lipit de ale mele, și fără a înceta să vorbească gura mea s-a apropiat, șireată, pe furis, cu grijă, de gura ta: îți mirosea răsufierea, îți mirosea părul, îți mirosea gâtul, îți mirosea cutele taliei, cutele pântecului, și era gata să-ți mângâie pubisul, să simtă din ce țesătură ești făcută, când mâța, speriată de frenezia bucuriei mele, a sărit de pe cuvertură încurcându-se într-o lampă al cărei abajur s-a desprins luminând o secundă mobilele din odaie. Și imediat coatele tale s-au agitat, corpul s-a îndepărtat răsucind soldurile și umerii care s-au desprins din bretele, și am rămas singur salivând a paguba, legănat de vagoanele care galopau spre canalele de scurgere, spre plaje și vaporeșele de Linie, legănat, dragostea mea, de valurile fluviului, strângând în mâini, într-o atitudine de rugăciune, absența unei fese.

În pensiunea unde am locuit, scumpo, înainte de a cunoaște familia mamei mele, nu existau pisici: era prea umed, prea mult vânt, prea cenușiu totul, iar în cutricica din spate, cu întunericul ei, cu țâșnirile ei de stuf și cucuvelele ei mânioase, valurile care plecau și veneau se loveau în odăi cu un mic vârtej de spumă. Încât pisicile, cu toate eforturile bucătăresei de a le seduce cu străchini de tipari, dispăreau printre eucaliptii alamați de dezordinea mării și cadavrele de marinari agățați de fragmente de cârmă, care ne fixau din dulapuri dintre cutiile de palării.

Nu existau pisici dar posedam un corb cu aripile ascuțite și mers legănat de mus, care lansa avize de latitudini agenților poliției secrete, agitați în spaima vreunei manevre greșite care să arunce hotelul în stânci, săpând un romb cam aiurea pe sub ieșindurile balcoanelor. Încă de dimineață corbul schiopăta pe puntea de comandă a parterului, verificând exactitatea rutei și inexistența unor cuirasate inamice, și el a fost cel care a strigat

—Toată lumea pe babord, pregătiți bărcile în clipa când, inspectând cabina din vestibul, a dat peste nașa mea culcată cu fața în jos, ținându-și strâns croșeta.

Sigur că am auzit urletul comandantului, Iolanda, dar înăuntrul visului meu ca și cum aș fi făcut parte dintr-o poveste în care un cârd de nimfe mă urmărea pe aleile din curte (zeițele dolofane, rozalii, în tunică, din micile oleografii de pe coridor, înălțându-se într-o pădure și într-un părau), și chiar când bucătăreasa a venit să mă cheme la culcare, vocea ei, asemănătoare la început cu pârâitul ciștilor, a întârziat până să devină reală cu ajutorul unor metamorfoze pe care trunchiul meu părea să le însoțească, alungindu-se și micșorându-se în scrâșnet de vertebre.

Sigur e că în timp ce coboram scara, deranjat de pescărușii care zăboveau pe ferestrele deschise, am auzit corbul întrebând, disperat,

— Ce-i cu vestele de salvare, până scurtă?, și imediat după aceea am dat peste agenții poliției secrete care erau în ședință, luând note, hotărâți să împuste vântul sau să aresteze norii conform instrucțiunilor pe care le primeau de la nimeni în afara de murmurul copacilor sau trosnetul meselor.

Mi-amintesc, cu precizia amintirilor din copilărie, de coroanele pinilor dincolo de casele din piață, de caprifoiul și de eucaliptii care ne împiedicau să vedem șoseaua, și de Jeepul Gărzii la intrarea în pensiune, cu un soldat cu pușcă fumând în interior. În vestibul caporalul, care înainte de nașterea mea îi făcuse curte bucătăresei, și un al doilea soldat pe care nu-l cunoșteam, amândoi cu jambiere și cartușiere dar cu bereta în mână, o cercetau pe nașa mea dar fără să îndrăznească să o atingă, rugându-se ca telefonul cu manivelă să funcționeze în ideea de a convoca medicul din Mafra care când mi-era lumea mai dragă mă strângea de bărbie și vindeca anginele cu o feroce pensulă de badijonare. Albinosul își făcea rondul prin ploaie, intrigat, înălțând la cer genele lui de

purcel de lapte, iar medicul, Iolanda, a sosit imediat după masa de prânz, adulmecând nenorociri, în impermeabil de cauciuc și cizme de pescar de *bacalhau*, împodobit cu un stol de papagali de mare care piuiau printre alge. Corbul, mai potolit în ciuda pinilor care zbârnăiau pe malul opus valurilor, s-a deșurubat pe scara de la etajul întâi mormăind calcule de vernier. Caporalul a arătat spre nașa mea cu degetul mic, iar doctorul, cu sprânceana competentă, s-a lăsat pe vine ca s-o examineze, poruncind

— Tușiți și extrăgând din gabardină un stetoscop ale cărui tuburi nu se terminau niciodată, îndoite și reîndoite în buzunarul infinit.

— Întrucât nu tușește e posibil să fie moartă, a dedus el cu o voce ca de după o draperie, pe măsură ce furtuna îi risipea silabele la fel cum sufla frunzele salcâmului din curte, redus la o anatomie de coaste fracturate de apă, de vânt și de porumbei care i se răstigneau pe ramuri. Bucătăreasa își scărpină pleoapa cu colțul șorțului, caporalul a luat poziție de drepti în semn de respect. Soldatul, aplatizat lângă perete, își holba spre defunctă dantura falsă: el și cu mine cred că eram singurii din pensiune care nu văzuserăm niciodată un cadavru, iar al doilea pe care am avut ocazia să-l văd, după mulți ani, a fost al unui acar ce s-a îmbrățișat cu trenul în care călătoream în interes de serviciu, cu un coleg, pe linia deviată spre Beira Baixa. Mi-amintesc, dragostea mea, de acel sinucigaș pe pietrișul dintre traverse și că m-am minunat de fața sa intactă și de pacea și decența trăsăturilor sale: cred că din ziua aceea nu m-am mai temut de gripe.

Mă scol din pat, ridic un picuț storurile și luminile din Alcântara se prelungesc până la docuri și la Tejo-ul presărat cu bărci, în căutarea de pește prin spumă. În acest moment al nopții, echidistant de apus și de aurora, nu e trafic prin piațetă iar semafoarele trec de la roșu la verde comandând umbre. Ceața de martie transfigurează clădirile, impregnându-le cu o măreție pe care nu o au în timpul zilei, și dacă mă gândesc la asta, Iolanda, muțenia camerei mă sperie însuflându-mi temeri pe care le înțeleg prost, asemănătoare fricii cu care l-am auzit pe medicul din Mafra, punând la loc stetoscopul imens, lămurind neîncrederea caporalului:

— E simplu, amice, dacă nu mă ascultă înseamnă că a mierlit-o, cum nu sunt urme de gloanțe să fie anunțat abatele din Ericeira și gata.

Astfel că, dragostea mea, în aceeași seară sau în cealaltă sau în cealaltă (de la patruzeci de ani am început să am probleme cu rinichii și cu datele), în timp ce o vijelie ca de sfârșit de lume se prăvălea peste târg iar ploaia făcea să se năruie o bucată din gard, mi-au săpat o cărare în păr, mi-au legat o cravată neagră și

m-au transportat la biserică în Jeepul Gărzii, de-a lungul unui traseu de coșmar în care fulgerele înălțau cedri și nuci, păsări migratoare suspinau pe suvițe de nuiele, câini terorizați de tunete, cu mari guri păroase, alergau chelălăind pe poteci și prin bălți de noroi. Case de emigranți se iveau rotindu-se și se afundau în pământ. Nu m-am mai întors la Ericeira, dar cum, în Portugalia, cu excepția mea care îmbătrânesc, totul stagnează și este suspendat în timp, bănuiesc că nu s-a schimbat nimic de atunci: Alcântara, de exemplu, va dăinui o mie de ani așa cum o văd acum, la trei de dimineată la ceasul meu de mână: un cartier cu ateliere și garaje care se înmulțesc pe maidane, și dezordinea revărsării cu asprimea și rezonanța sa de tunel, înaintând pe catran până pe pragul ușii.

Și la fel cum aici, în Alcântara, în acest moment din noapte, în timp ce tu, taică-tău și mătușa ta dormiți în acele prăpădite paturi de săraci, la fel cum aici, Iolanda, îmi vine în minte gustul neplăcut al obiectelor din sală și arhipelagurile de umezeală de pe perete, tot așa, în timp ce aștept alt tren care să se rostogolească spre Estoril ori spre Cais do Sodré, mi-amintesc de valurile de doliu de la biserică pe o culme cu tufișuri și meri care se împotriveau vântului de nord, de panourile cu sfinți din capela mortuară, și de o crăpătură dintre cărămizi pe unde intra marea de iarnă și se zăreau coșurile din Ericeira aruncându-se tumultuoase în apă. Vedeam un Iisus de aramă atâmat de cruce ca o picătură de marginea robinetului, resturi de veșminte ale sfinților căzând de pe ornamentele cioplite, o mierlă care se odihnea de ploaie pe o grindă, agenții poliției secrete pe o bancheta uzată, și un paracliser clipind spre noi din ochii lui de tucan. Pesemne că, acum când nu mai locuiește nimeni în pensiune, zeci de taxiuri or fi venind de la Sintra cu farurile aprinse în dezordinea pinilor, ca să reverse în hotel grupuri de americance centenare care tremură de frig, în rochii decoltate, sub o temperatură polară. Camerele se inundă de valize și cufere, un noroi fetid pulsează în bideuri, bastoane se împiedică, în jos și în sus, pe scări, sar zăvoare cu un scheunat de rugină, cineva o fi reparat rezervorul din pivniță care lucra într-o toropeală duodenală, lovituri energice de ciocan or fi distrus etajul superior, iar corbul, pe care îl deranja zgomotul, o fi cărâind cuvinte de ocară nautice pe gresia din bucătărie. Poate că refluxul o fi descoperit vreo deschizătură printre stânci, poate că o lumină strâmbă o fi însuflețit salciile pletoase și ghivecele cu magnolii, poate că or fi existând vapoare la orizont, petroliere, corvete, corăbii alunecând spre Strada Opt din Quinta do Jacinto. Așezat pe un mic tron schiop, fără să înțeleg ce se petrecea în jur pentru că până la opt ani lumea mă cruțase de misterele ei, nici n-am observat o doamnă care la sfârșitul zilei avea să mă ia cu ea după ce mi-a împachetat hainele, cu ajutorul bucătăresei, într-un sac marinăresc furat din gunoiul din pivniță.

Cobor storul în timp ce trenul se apropie și panourile publicitare, merișorul, felinarele și luminile de pe fluviu încep să vibreze iar odaia se subțiază peste întunecimile lipsite de speranță, ajung la pat, cu picioare prudente, ca să nu mă lovesc de vreun colț de mobilă, și culcându-mă lângă tine spătarul își schimbă poziția, salteaua se înmoaie iar corpul tău suspină în gângurit de cedru. E momentul, Iolanda, când îmi permit să spun că te iubesc, când îndrăznesc să mângâi arcuirea unui umăr, când îmi întind gura cu scopul de a simți pe vârful limbii gustul de pană al părului tău. Tableta de Valium mi-a vestejit gesturile și mi-a aburit ideile fără să-mi paralizaze memoria, este aprilie și mă aplec peste tine în patiseria unde te-am întâlnit pentru prima oară, cu două colege numai râsete și gângureli, mestecând pastile de gumă în fața unor înghețate de căpșuni, și am întrebat dacă nu te deranjează să mă așez la masa ta cu ceaiul de lămâie al gripaților. Și am rămas acolo o oră, tulburat și anxios, în timp ce voi vă arătați una alteia fotografii cu artiști, discutați despre curtezani și lacuri de unghii, și protestați contra tezei la filosofie din ajun, foarte interesate de un bărbat brunet, cu bucle, mustață și pantofi ascuțiți, care își sorbea cafeaua la bar răsfoind un jurnal sportiv.

Traducere și prezentare de
Micaela GHIȚESCU

m e r i d i a n e

Sonetul

Să cauți forme noi, mereu, în artă
I-o datorie sfântă, ți s-a zis.
Dar poți și să te miști ca noi, precis,
Pas după pas, după decisa soartă.

Constrângerii iubire i se poartă
Când duhurile casei cresc năvalnic și-s
Dezlănțuite-oricât de nepermis;
Dar ea-mplinește opera, nemoartă.

Astfel și eu aş vrea-n artistice sonete
Cu grai strădalnic mândru să aleg,
Ce-i nobil în simțiri dând la iveală;

Dar nu prea știu lucrarea pe-ndelete.
Prea mi-a fost drag cioplitu-n lemn întreg,
Și-acum e de lipit și de migală.

*

Natură și-artă par să se dezbine
Dar grabnic iar se regăsesc și iar;
Conflictul lor îmi pare în zadar,
Și ambele m-atrag la fel spre sine.

Doar truda sinceră-i ce se cuvine!
Și-abia când ore-n măsurat pătrar
De artă ne-au legat cu harnic har,
Natura poate-n-inimi să-nlumine.

La fel, cu orice altă creațiune.
Zadarnic spirite fără căpastru
Tânjesc spre culmea de-mpliniri, curată.

Cine vrea fapte mari, să se adune.
Abia-n constrângere-l vezi pe maestru
Și libertatea doar prin legi ni-e dată.

Nemesis

Când molimi băntuie mulțimi, e bine
Prevăzător să fugi din calea lor.
Și eu adesea m-am ferit, șovăitor,
Iar influențe nu s-au prins de mine.

Deși Amor belșug mi-a fost să-ncline,
n-am vrut să mă ocup de el adeseori.
La fel, cu lăcrămații n-am dat zor
Chiar prinse-n patru versuri sau terține.

Acum însă, înfumuratul pedepsit e,
De parcă-l mână torțe-șerpi, Erinii,
Din deal în vale, din uscat spre mare.

Aud cum genii hohotesc, cumplite,
Dar mă despart de cugetul luminii
Jar de sonete, de amor ardoare.

Cântec coptic

Mergi! Și-n seamă ia ce-ți spun,
Folosește-ți anii juni,
Fii mai grabnic înțelept:
Pe-al norocului cântar
Rar stau talgerele drept;
Trebuie să urci și iar
Să cobori; câștigi, domnești –
Sau să pierzi și să slujești,
Sau să suferi, sau cu fală,
Sau ciocan, sau nicovală.

Din Epigrame venețiene¹⁾

Veneția 1790

4. Încă-i Italia cum am lăsat-o. Pulberi pe drumuri;
Încă e strâns cu ușa străinul, orice ar face.
Cinstea germană zadarnic o cauți chiar și-n cotloane,
Viață și țesere, însă nu ordine, bună purtare.
Fiecare își vede numai de sine, ne-ncrezător, vanitos,
Capii cetății la rândul-le numai de sine își vād.

Johann Wolfgang Goethe Arte poetice

Mândră e țara; dar pe Faustina n-o s-o mai aflu.
Nu mai e asta Italia ce cu durere-am lăsat.

8. Asemui gondola cu leagănu-n blânda-i clătire,
Căsuța deasupra îmi pare un mare sicriu.
Da, chiar așa! Între leagăn și criptă plutim clatinându-ne,
Făr' să ne pese, pe-al vieții Mare Canal.

14. Cu nicovala compar astă țară, ciocan domnitoru-i
Iară poporul e tabla care la mijloc se-ndoaie.
O, vai de tablă! Când cad lovituri la-ntâmplare
Și nu nimeresc și cazanul în veci n-o fi gata.

35. Puțin e o viață de om, dar cu miile pot
Să tot bârfească-acel om, ce și cum a făcut.
Mai puțin e încă poemul; dar și el, mii desfata
Și sunt mii care-l muștră. Deci trăiește, scrie-nainte!

46. Meserie voioasă e scrisul, dar cam scumpă îmi
pare;
Pe măsură ce cartea tot crește, țechinii tot scad.

54. Vremuri nebune-am trăit și nu m-am ferit
niciodată
Să mă port nebunește, tocmai cum vremea cerea.

92. „Cum trăiești?“ „Doar trăiesc! Și de-ar fi anii sute
Într-o viață de om, pe mâine ca azi mi-aș dori“.

Din Xenii (Goethe și Schiller²⁾)

● Haideti, deschideți din cufere. N-aveți ceva
contrabandă?
Împotriva bisericii, statului? Bunuri franceze,
cumva?

Goethe, pictură de Heinrich Christoph Kolbe,
1826

● Cufere n-avem. Doar buzunare avem la noi, două,
Care, se știe, grele nu sunt defel la poeți.

● Oare în mare luată devine-omenirea mai bună?
Cred, căci luată în mic, privind nu se vede nimic.

● E născut doar poetul, întreb? Nu mai puțin
filozoful.
Orice-adevăr pân' la urmă e doar construit și
văzut.

● Unu – auzim după altul vorbind, nu unul cu altul,
O convorbire poți face din monologuri la rând?

● Desăvârșit întru totu-i poemul acesta, limbajul,
ideea,
Ritmul; un lucru doar îi lipsește, că nu e poem.

● Poți să diseci anatomic limbajul, dar numai
cadavru-i;
Spiritul, viața n-atinge cuțitul cel grosolan.

Recenzentul

Sosi un oaspete-ntr-o seară,
Ce nu mi-a fost defel povară;
Stăteam ca de-obicei la cină;
El s-a-ndopat și-n burta plină
Cărabani tot ce-am păstrat.
Apoi, de bin' ce săturat,
Il duse dracu-n alte case,
Să comenteze ce cinase:
«N-a fost destul piper în supă,
Nefriptă carnea, prost vinu-n cupă!»
Pieptene-l dracul de dement!
Omorâți câinele! I-un recenzent!

Răsplata lumii

Ce publicului i-ai rostit
N-a fost la toți pe plac, cinstit.
Un lucru însă nu uita:
Calul de dar
Nu se caută la măsă,
Iar cine împarte un coș cu mere
Nu se gândește neapărat
Dacă-i vreunul de vierme mușcat.

Traduceri și note de Grete TARTLER

¹ Calătoria lui Goethe la Veneția a avut loc în martie 1790, când a plecat din Jena pentru a o însoți spre casă pe ducesa Ana Amalia. Este a doua călătorie în Italia și, într-o epistolă către ducele Carl August, Goethe recunoaște că „petalele primei admirații și curiozități au căzut“. Italia e acum mai puțin un ideal romantic pentru poetul deja preocupat de scrierile științifice pe care abia aștepta să le reia la întoarcere. Epigramele, scrise după modelul Martial, concis și cu spirit de observație, au fost finalizate după întoarcerea la Weimar, în iulie 1790, când îl pe anunță ducele Carl August că a încheiat un „libellus epigrammatum“. Lumina tiparului au văzut-o prin intermediul lui Schiller în 1796, într-un almanah al anului, fără să poarte numele autorului.

² Singurul gen literar în care s-au întâlnit spiritele atât de diferite ale lui Goethe și Schiller este cel epigramatic, aflat sub dominația modelului antic latin, în speță, a lui Martial și a culegerii sale de epigrame intitulată „Xenia“ (cuvânt grecesc desemnând micile daruri pe care gazda le oferea musafirilor după ospăț). Desigur, atât Martial, cât și cei doi poeți germani folosesc cuvântul în sens ironic. Propunerea scrierii unor distihuri înțepătoare la adresa revistelor literare i-a fost făcută de Goethe lui Schiller în decembrie 1795. Schiller a completat ideea, sugerând ca luarea peste picior să includă toți inamicii literari, dar și defecte generale precum mediocritatea, găunoșenia etc. Cum însă în acea perioadă ambii poeți erau preocupați, fiecare, de alte scrieri importante, multe epigrame n-au mai avut nimic polemic sau critic, referindu-se pur și simplu la artă, știință, viață și politică.

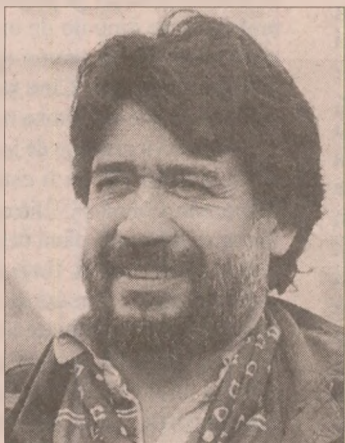

O iubire a lui Castro

● Pentru a serba în felul lui a 50-a aniversare a revoluției cubaneze de anul trecut, romancierul Eduardo Manet a ales să povestească o iubire clandestină din 1958 a lui Fidel Castro, cu o copilă burgheză. Abandonându-și viața fericită în Camaguey, eroina anonimă din romanul *Amanta comandantului Castro* se implică în mișcarea împotriva dictatorului Batista și se alătură luptătorilor din Sierra Madre conduși de Fidel, pentru care face o pasiune romantică, scurt timp împărtășită. Tinăra idealistă e constrinsă apoi să accepte că „singura și veritabilă soție a Comandantului e Revoluția” și să asiste la metamorfoza iubitului ei acoperit de glorie într-un dictator crud. După o fază depresivă, tinăra părăsește Cuba, călătorește în Occident și se stabilește în cele din urmă în Suedia, unde se mărită cu un om de știință și devine psihanalistă. De departe urmărește ce se petrece în țara natală. Exaltarile și apoi dezamăgirile eroinei sînt ale lui Eduardo Manet însuși, fost tovarăș de drum al revoluționarilor și bun prieten în tinerețe cu Raul Castro, nevoit să se exileze în Franța din cauza diferendelor ideologice cu „El lider maximo”.

Biografie și literatură

● Cel mai cunoscut prozator chilian contemporan, Luis Sepúlveda, împlinește anul acesta 60 de ani și de 16 locuiește în Spania. A avut o tinerețe aventuroasă în care vocația literaturii s-a conjugat cu pasiunea pentru călătorii și militantismul: a străbătut lumea, din selva amazoniană în deșertul Sahara și din Patagonia în marile capitale europene, a cunoscut – ca opozant – închisorile dictatorului Pinochet dar și libertatea imensităților acvatice pe navele organizației Greenpeace. Cariera literară și-a început-o cu poeme la 17 ani, la 20 a publicat prima carte de povestiri, dar numele i-a devenit celebru abia la 40 de ani, cînd *Bătrînul care citea romane de dragoste* – o poveste plină de suspense din jungla amazoniană - a făcut înconjurul lumii, mai ales după ce romanul a fost ecranizat de Jean-Jacques Annaud, cu Richard Dreyfuss în rolul principal. Au urmat alte romane (relativ scurte, 150-200 de pagini fiecare), traduse în multe țări (inclusiv la noi, în colecția „Biblioteca Polirom”) și distinse cu premii literare prestigioase în lumea hispanică. Pe lângă romane, a publicat și volume de povestiri (unele apărute inițial în ziarul spaniol „El País”), și ele cu subiecte „trăite”, adică inspirate din anii lui de guerilleros și din multele peripeții prin America latină, Africa și Europa. Viața lui Lucho, cum îl numesc prietenii, e un inepuizabil izvor de subiecte ce-i alimentează fertila imaginație. Fantasic, nostalgic, comic și truculent, cu o artă de povestăș ce stîmtește empatia cititorului, Luis Sepúlveda este, la 60 de ani, în plină forță literară.

God save the books

● O comoară națională: așa e considerat dramaturgul, scenaristul și prozatorul Alan Bennett în Marea Britanie. La fel de cunoscut ca Regina, în plus homosexual declarat și mai puțin conservator, scriitorul septuagenar, fiu rafinat al unui măcelar din Leeds, este răsfațatul elitei literare londoneze dar și al clasei de mijloc, în primul rînd pentru umorul lui. Se știe că umorul englezesc e un bun căutat și la export. Tradus recent în Franța, romanul lui Alan Bennett *Regina cititoarelor* a făcut deliciul criticilor, „L'Express” numindu-l „o bijuterie de virtuozitate și ironie subțire, cu bătaie lungă”. Totul, în micul roman, pomește de la ciinii Majestații Sale care, scoși de stăpîna la plimbare, se duc să-și facă nevoile într-o curte de la Windsor unde staționa un bibliobuz. Pentru a risipi jena, regina împrumută o carte, deși nu are hobby-ul lecturii. Dacă tot a luat-o, simțul datoriei o face să o citească, apoi o schimbă cu alta și așa ajunge să devoreze romane de Anita Brookner, Ian McEwan, Virginia Woolf și alții, ceea ce destabilizează serios rutina palatului și a călătoriilor oficiale. Ba chiar, semn de slăbiciune sau bătrînețe, din ce în ce mai umană, Majestatea Sa începe să facă mărturisiri și e decisă să-și scrie memoriile în maniera lui Proust. Prin această satiră simpatcă, Bennett vorbește cu umor și eleganță *british* despre puterea și virtuțile lecturii.

Commonwealth Writer's Prize – Best First Book

● Pe data de 11 martie, s-au anunțat câștigătorii regionali ai Commonwealth Writer's Prize pe anul 2009. La categoria debut – Best First Book Award – premiul pentru Europa și Asia de Sud a revenit scriitorului de origine pakistaneză Mohammed Hanif pentru romanul *A Case of Exploding Mangoes*, a cărui traducere este în curs de apariție la Editura LEDA, din Grupul Editorial Corint.

Volumul, nominalizat deopotrivă la Man Booker Prize 2008 și finalist în cursa pentru Guardian First Book Award 2008, relatează – într-un ritm sincopat și cu un umor negru ce amintește de celebrul *Catch-22* al lui Joseph Heller – istoria prăbușirii misterioase a faimosului aparat de zbor Hercules C 130, avîndu-l la bord pe dictatorul pakistanez Zia Ul Haq.

Mohammed Hanif s-a născut în 1965, în Okara, Pakistan. La vârsta de 16 ani s-a înscris la Academia Forțelor Aeriene Pakistaneze, dar realizând că de fapt prefera să-și petreacă timpul în bibliotecă și nu la antrenamente, a părăsit Forțele Aeriene pentru a se dedica jurnalismului. A lucrat pentru o serie de publicații precum *Newsline*, *India Today*, *The Washington Post*, *The New York Times* și *Counter Punch*. A scris piese de teatru pentru BBC și pentru scenă. Hanif a absolvit cursurile de Creative Writing de la University of East Anglia. În prezent locuiește la Londra și este șeful secției în limba urdu a BBC.

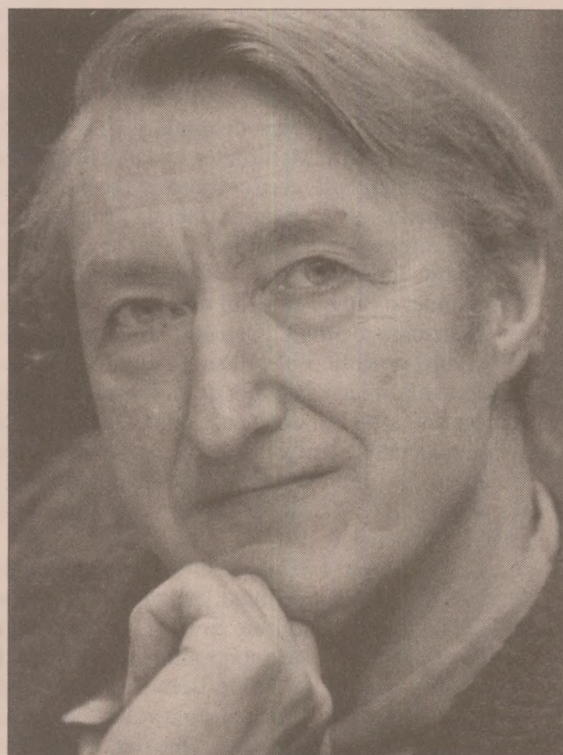
Gentleman sau gangster?

● De la apariția lui în 1980, romanul *Gentlemen* semnat de un necunoscut în vîrstă de 25 de ani, Klas Östergren, a devenit un fenomen editorial, o carte-cult, racordată la „aerul timpului” și vîndind o virtuozitate surprinzătoare pentru vîrsta autorului. Romanul vertiginos și contradictoriu, cu piste false și un farmec straniu era un portret vibrant al tineretului suedez din anii 1960-'70 și un elogiu al prieteniei. Naratorul, care are același nume cu autorul și e scriitor, se împrietenește cu un dandy, pianist, boxer și dezerter, Henry, al cărui frate, Leo, poet supradotat și alcoolice, se lansează într-o investigație privind complicitatea industriașilor suedezi cu naștii. Klas și Henry se cred ei înșiși urmăriți și persecutați de cei pe care i-a denunțat Leo și de urmașii lor, romancierul lasînd finalul ambiguu și cititorul nelămurit dacă e vorba de paranoia sau de o reală primejdie. Deși cartea lui a avut un imens succes și a fost tradusă și reeditată (în Suedia, în anii '80, cititorii își botezau copiii Klas, Henry

și Leo!), Östergren n-a mai scris, timp de un sfert de secol: „Credeam că scrisesem o tragedie, dar romanul meu a fost perceput ca o comedie. Cînd editorul mi-a cerut o continuare, am refuzat. Oamenii citiseră o altă carte decît cea pe care o concepusem eu. Pățisem ca ucenicul vrăjitor, romanul îmi scăpase de sub control.” După ce a împlinit 45 de ani, s-a simțit „un alt scriitor, mai complex, mai inteligent. Căci experiența de viață e esențială.” S-a decis să scape de *Gentlemen* cu care numele lui era identificat și în 2005 a publicat *Gangsters*, o continuare epurată de intrigi și anecdote, în care corijează erorile debutului. „Suedia din *Gentlemen* nu mai există. A fost de ajuns un sfert de secol ca romanul și personajele lui să devină anacronice.” *Gangsters* n-a mai avut succesul scontat și asta îl face pe Klas Östergren să nu aibă iluzii cu privire la viitorul literaturii: „E adevărat că în Suedia se vînd încă multe cărți, dar 9 din 10 sînt romane polițiste, uitate imediat după lectură.”

Nimic de temut

● Julian Barnes este la 62 de ani unul din cei mai apreciați și traduși scriitori britanici, inclusiv la noi (din cele 15 romane, culegeri de nuvele și eseuri, majoritatea au apărut sau au fost reedite în seria de autor de la Editura Nemira). Cea mai nouă carte al lui, *Nothing to Be Frightened of*, ni-l arată în postură de epicurian thanatofob, de observator fascinat al suferinței și morții, la care se gîndește tot mai mult odată cu avansarea în vîrstă, fără să fie totuși obsedat de gînduri macabre. „Teama mea de moarte – spune Barnes – e moderată, rezonabilă, realistă”. Dar destul de prezentă pentru a face subiectul unei cărți de un gen aparte, nici ficțiune, nici eseu, un fel de autobiografie deghezată consacrată familiei lui genetice (tată, mamă, bunici, frate) și celei intelectuale, compusă dintr-o mulțime de scriitori, de la iubitul lui Flaubert, la Goethe, Turgheniev, Maugham și Evelyn Waugh. Neavînd sprijinul credinței („Nu cred în Dumnezeu dar îmi lipsește”), Julian Barnes cere consultații tuturor acestor apropiați în problema care-l preocupă, dă interpretări divergente și scilpitoare citatelor și apelează frecvent la fratele lui Jonathan, filosof ateu care, spre deosebire de mezinul extravagant, nu se teme de moarte. Pomînd împreună în căutarea trecutului familial comun, Julian constată că au despre aceleași persoane și întîmplări amintiri foarte diferite, că frații nu-și pot reconcilia viziunile – inclusiv despre moarte - într-o sinteză liniștitoare și că imposibilitatea unei concluzii – fertila pentru romancier – face parte din misterul vieții. Deși tema cărții e gravă, Julian Barnes își folosește și aici

din plin proverbială ironie („Mi se pare uneori că viața e un mod supraestimat de a petrece timpul”; „Aș vrea ca viața mea de apoi să fie o ameliorare, de preferință substanțială, în raport cu viața mea pămîntească”), dînd scilpire paginilor acestei cărți inclasabile și prețioase.

Constanta Buzea

POST-RESTANT

E VREA să fie un ronnet? O formă fixă de poezie, ne spuneți generos. Un experiment propriu; hibrid sonet-rondel; versurile 1-2=7-8, 3-4=11-12, versul 1=14. Mare curaj în timpurile noastre să te lași inspirat de teme și forme inutil pretențioase, să nu te preocupe propria desuetudine, aerul fetid al grădinilor subterane să-l agiți pe sub nările cititorului care nu vrea să-ți înțeleagă truda, nostalgiile, inutilitatea demersului. „Mormane de cadavre, sub dealuri de cadavre, Miroase a distanță, bătrân miros fetid, p-eter-nimic, cadavre se împut și muște tot roiesc, al pleoapelor clipit e numai un decor, Nu-i somnul cel final, cum pare să îmi pară/ Mirosul de-nserat, de croncânit de cioară...” La ce bun atâta trudă pentru păstrarea formei? Iluzia rămănerii în manuscrise a unei dezamăgiri omenești, a unei singurătăți înrăite, după ce atâtea umbre s-au frecut și s-au risipit în urât dezagreabil. Decât să înmulțești amprentele – sile de-ale-tale, mai bine rămâi cu cititul încântător al altora. Dar să urmărim pe pagină, într-un colț, luna Asiei dintr-o călătorie imaginară, nu cândva, de pe când nici ne sinchiseam de trecerea ireversibilă a timpului, când altă lume se lăsa sub reverii de speriat. *Ronnet Chinez.* „Răsună de cântec întregul Pekin/ Și ochi migdalati se joacă-n lumină; E cerul senin, atât de senin/ Sub luna de sus ce moțâie plină.// Stăpâna e noaptea și ei îi închin/ Un dans și un cânt, în vesela Chină./ Răsună de cântec întregul Pekin/ Și ochi migdalati se joacă-n lumină.// Momente trecute revin și revin/

Și secole-ntregi tot par să revină; E cerul senin, atât de senin/ Sub luna de sus ce moțâie plină.// Frenetic o joacă și-un zumzet se-ncing -/ Răsună de cântec întregul Beijing“... (*Grigore Adrian*) ☒ Ne puneți la dispoziție câteva din textele care alcătuiesc manuscrisul *Poeme dintr-o lume furată*, texte în cea mai mare parte naive și inegale, dorind să știți dacă pot apărea în revista noastră. Deocamdată nu. Cităm câteva versuri din *Dormul și somnul*. „Dormul e ca somnul/ Doar că e ceva mai simplu și/ Mult mai profund/ Cum e omul/ Față de fulg.// O să dorm cum nu s-a mai dormit/ Nici/ Până acum/ Și/ Nici/ Până atunci“. Ne îndoiim de existența în limba română a acestui cuvânt: *dormul*, de a cărui definiție încercată de dvs. ne îndoiim până la pământ. Nu trebuie să vă pierdeți însă speranța, și să ne mai trimiteți versuri oricând în viitor. (*Alina Sandra*) ☒ Dorul de țară vă predispune la melancolii, firea dvs. sentimentală vă ține mai puțin din scurt versul, care se dezlanțuie cu de toate, tablouri viu colorate dintr-o copilărie cu iubire și înclinații artistice încurajate de părinți. V-ați stabilit în Canada acum 12 ani și fără poezie vi s-ar părea că sufletul vi se pierde fără nici un spor, fără nici un sprijin. Sigur că nu este cine știe ce fericire să mărturișiți că scrisul a rămas *cișmeaua* dvs. de energie sau că viața pe alt continent v-a „muțit“ și nemairegăsindu-vă, n-ați mai scris câțiva ani buni. După care o iluminare de sine v-a readus pe un făgaș aproape bun: „S-aude nuntă-n cer, s-aude,/ Psalmii horăsc în sfânta carte/ Afară strigă-n dangăte rotunde/ Iubirea mieilor de moarte.// Lumina Învierii strânge/ Ingenunchierile din ceruri/ Prin cusătura care plânge/ Strigoi goliți de adevăruri.// Aprins-am în cosița de pe masă/ Găteala sufletelor pribegite/ Și în culoarea ouălor de-acasă/ Încondeiat-am spovedanii mute.// Tu, mamă, roagă-te și iartă/ Că vin și eu ca mâine./ Pune priveghi de dor în poartă/ Cu vin sfințit și pâine.“ Imaginea mamei, în *Scrisoare de Paște* și amintirile vii din *Opinci oltenesti*, recuperează într-un fond de bună păstrare obiceiuri și sfaturi al căror preț crește odată cu dorul de locurile natale: „Copila mea,

îți scriu/ Sub nucul nostru drag./ Unde răcoarea lui, mai știu/ Îți alunga gândul pribeag.// Pe laiță, în bătaură/ Lângă cerga cea roșie/ Pusei o creangă de răsură/ Și-n poala mea o salvie.// E Sfânta Vineri și e Denie./ Ingenunchez în cânturi/ Sub borangicul de smerenie/ Să-mi torc salba de plânsuri.// Și-n coșul mic de rafie/ Parfumul tău îl iau, copilă./ Trimis de cerul care-ți mângâie/ Oceanele din ochi, cu milă.// Primii și cartea ta de Paște/ O luai cu grija în ștergar./ O-nconjură biserica la noapte/ Când toaca bate jalea de hoinar.// Sfințită, ai lăsa-o la altar, colea/ Că poate bunul Dumnezeu te-aduce/ Macar în somn să fii copila mea/ Să ne rugăm, și să ne facem cruce.“ Și un vers de final frumos din altă parte: „Lumânări mai aprind, Tatăl Nostru-i cu mine.“ Pentru sipetul cu amintiri, pentru menținerea sufletului pe o linie de plutire acolo, departe, cu mirosul de liliac, cu fapta botezului, cu pactul cu Dumnezeu, cu sentimentul timpului care nu mai e mult pentru a ne lămuri cum e lumea împărțită între bine și rău, între imaginea unor mâini pioase și lecția de suflet primită în copilărie, și acest titlu sincer mărturisindu-se *doar tu, despre tine*, oscilând între ce mai poți să faci cu umbra ta lungă pe pământ și lumina pe care o plângi umbrindu-te dincolo de orizont – se pare că acesta vă va rămâne multă vreme universul de investigat și de dăruit prin poezie. Cine știe, poate că va urma un salt peste încă niște ani, limba nu se va pierde prin străinătăți, omul nu se va distruge de uitare și de dislocare, va surâde și va împărți din ce îi este îngăduit să fie. (*Mariana Gheorghe*, Canada) ☒ Elanuri exagerate, adolescente, dar ar mai fi mult până departe, până să fiți îndreptățit a cere cuiva, oricui, timp pentru a fi citit fără pierderi și fără regrete. Versuri de îndrăgostit, modeste. Ce le lipsește pentru a fi luate în seamă? Poate că le lipsește tocmai dorința, urgența de a scoate cu ele, cum spuneți undeva, curcubeul din șanțuri, a distinge ceva din însușirile leului într-un mieluleș inocent. (*Cătălin Ciobanu*, Suceava) ■

N U E PUȚIN lucru să plăci scriind ca pentru tine, în voie, cu un chef pe care unul cît de străin de însemnările tale n-are cum să nu-l simtă. Să scrii așa cum, bunăoară, Faguet ar fi vrut să se citească, așezat, cumpănind viața și zîmbind amintirilor. Perpessicius, suferitorul, e un cititor încercat. Nimic din rutină, din metodă, din obligație nu trece, însă, în *Jurnalul de lector (completat cu Eminesciana)* apărut în '44, la Casa Școalelor. O consemnare de impresii dintre cele mai diverse, despre cunoscuți, gravuri, locuri, spre laudă, spre memorie, aplecându-se să culeagă picanterii, omeniind, dînd fiecăruia partea-i.

O frază se deschide într-o idee nouă, doar schițată, deseori, într-un scris furat de gânduri. Care trec, toate, prin oameni și cărți. Maturitatea melancolică, a stilului pentru care marginile, ceea ce îndeobște se lasă deoparte, cînd din notițe iese întregul, au ajuns la fel de publicabile precum miezul, nu înseamnă, nicidecum, dezicere de argument. Iată-l pe finul văzător al atîtor nevăzute, om trăindu-și lumea cu ochii deschiși, la un spectacol cu *O scrisoare pierdută*: „Oamenii lui Caragiale nu sunt conștienți de ridicolul pe care-l duc în cocoasă. În inocența olimpiacă a mediocrității lor stă de altminteri toată seva comică și omenească din Caragiale.“ „Și, în *crescendo*, mai departe: „Ridicoli, acești bieți oameni? Se poate. Dar atât de senini, atât de nevinovați, atât de umani!“ (p. 29). Rîsul, e carevasăzică, o demitristă consolare.

Ca și uitarea, fărîma de hipnoză promisă de un anestezic slab. Care se duce, lăsînd în loc voluptatea amînată a durerii. O durere firească, de fond, întinsă, ca cemeala, în firescul acestor pagini. Între spontaneitatea lui Iorga și șarmul lui Sainte-Beuve, „cel mai amabil interpret al sufletelor.“ Ce potrivită vultură pentru a flata pe un biografist pe care esteți imediat urmași lui l-au înghițit, de bună seamă, greu! Din cînd în cînd, durerea izbucnește în fâțișe regrete, la care numai cine n-a citit a scrie poate să nu consimtă: „Cât de neasemuite sunt desfătările cititului, nimeni, poate, n'o simte mai adînc și cu mai multă amarăciune, ca cel pe care meseria sau năravul fără de leac al scrisului îl silește să le împărtășească și altora.“ (p. 51). Jurnalul, ca orice jurnal,

Prin anticariate

Bucuria descoperirii

e, în intenție, egoist. Indiscreția noastră încîntată face din el literatură.

Nu e un hotărît, Perpessicius, alegînd să laude, mai bine decît să taie. Așa că plimbarea de voie i se potrivește, lui, mai degrabă pictor de detalii, cu care e în stare să umple cadre nesfîrșite, decît maestru al loviturii de cuțit. La Iorga, bine dilacerat, fel de fel, de dușmani și, uneori, de prieteni, revine, în viață și după

momentele de nepărtinitor omagiu, fraza lui mîngîietoare, recuperînd, în aburul ideilor, un destin pe care practica l-a omorît. Nu o catedră Eminescu, precum prefațatorul lui Sainte-Beuve, voiește Perpessicius în Universitate, ci o catedră Iorga. De stil, și de aprindere, într-o patima unor cauze de tot soiul.

Literatură de zile mari e un reușit joc de cuvinte, alegînd, din poemele omagiale, pe cele chiar meritorii. În inventar intră Alecsandri, scriind la coroană precum Dosoftei la stemă și, fugitiv, Eminescu. După obicei, Perpessicius nu insistă mult, sîrînd degrabă la poezii Văcărești, pe care-i apără de prea pretențioșii lor exegeți, de stirpea lui Haneș, sau la simetriile migălite dintre o temă de Eminescu și o temă de Coșbuc, scrieri de hazard care plac unui critic, spuneam, înzestrat mai curînd cu bucuria descoperirii, decît cu vanitatea dărmării. Istoria retragerii lui Constantin Negri în tihna unui tîrg moldovenesc, de unde îl îmbie pe Kogălniceanu, cel prins de suflarea vremii, cu dulci și fără timp aleanuri literare, spune destule despre anumite afinități. Nu este, acest diarist răsfoind cu răsfațuri, dar cu o seriozitate refuzată multor cronicari *à la page*, un boier al literelor, în penumbra luptelor literare?

Lungi excursii culturale, cum nu se mai știu face, umplu spațiul dintre două păreri. Scoase dintr-un bagaj așezat în timp, cu ușurința unui vechi profesor, glisările în universalii, asocierile, luminile de bibliotecă însoțind faptele cele mai mărunte fac larghețea și, deopotrivă, adeziunea la subiect a acestui *Jurnal de lector*. Întregit cu o la fel de plăcută, cu toată bogăția-i de detalii, de tipicuri, de analize pe text, lucrare de istorie literară, *Eminesciana*. O pasiune pentru coincidență, ca și în *Jurnal*, e mai mult decît vizibilă în cercetarea lucrurilor mici din vecinătatea marii poezii. Nu rîvna scormonitoare a căutătorului de pete, ci, la fel de degajat, de normal, stîmire de întrebări, născocire de răspunsuri. Un dialog cu sine, din text în text, din manuscris în manuscris, făcînd dintr-o cercetare fără nimic poetic, călugărească buchiseală, o poftă împlinită. Cu lejeritatea nepătimașă a cititorului cu ochii mici, subțiați de priviri curioase, încordate, care se știe răsplăti.

Simona VASILACHE

a c t u a l i t a t e a

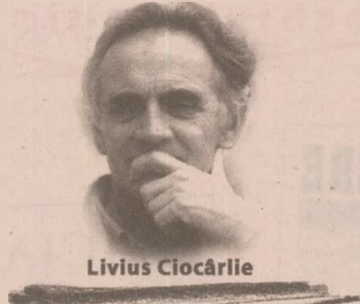

Cristian Teodorescu

LA MICROSCOP

„La război, copii!”

NOAPTEA, când s-a pus regimentul în mișcare spre gară, în mare secret, s-au dus fetele de la stabilimentul din deal să-și conducă simpatii. Îi stropeau cu parfum, să le poarte noroc și răspundeau fără jenă la glumele și la întrebările nerușinate ale soldaților. În fruntea regimentului, maiorul Scipion, cu capul cam în pământ, alături de un colonel care cica urma să-i ia locul. Lătrau cîinii prin curți și ieșea lumea la poartă. Șeful de post primise ordinul să vegheze în mod special la liniștea orașului în această noapte. Alerga Pomenea cu jandarmii lui de la o curte la alta, să nu facă lumea gălagie, dar iese dom Caludi moșierul, abțiguit, cu invitații lui cu care fusese după vînat mărunt și începe să strige: „La război, copii!” Pe margini creștea o veselie belicoasă, în timp ce regimentul se apropia de gară într-o tăcere ruptă doar din când în când de cîte o voce cu chef de glumă. Fetele de la Chelu n-au mai răbdut și au început ele să țipe: „Treceți, batalioane române, Carpații!” „Și să vă întoarceți cu toți!” strigă una și se iau toate după ea. Vestele ofițerilor, care se ținuseră pînă atunci la distanță de ele, au început și ele să strige. Șeful de post s-a făcut ca uita ce ordine primise și cînd a ajuns regimentul pe peron și-a înșirat jandarmii ca pentru onor și a strigat cu ei: „Trăiască armata română!” Un tren lung aștepta pe linia întâi. Cîrciumarul Fănică adusese pe peron niște putini cu brînză și altele cu măsline. Mai trăsese și vin în zece damigene mari și i le-a prezentat pe toate lui Scipion, salutînd militarește. Maiorul le-a repartizat pe vagoane, apoi i-a trecut comanda colonelului. Se aude un vuiet în trupă. Scipione îl acoperă: „Regiment, drepti!” apoi strigă îndrăcit, ca la instrucție: „Vin și eu cu voi, cu aprobarea dlui colonel!” De fapt, cum s-a aflat după aceea, Scipion s-a urcat în tren de capul lui. A mers pînă la granița cu regimentul, iar atunci cînd s-a dat ordinul de război și regimentul a trecut Prutul, colonelul l-a luat cu de la el putere ca adjunct al său, deși Scipion demisionase din armată. În noaptea aceea însă, dacă Scipion nu s-ar fi urcat în tren împreună cu regimentul, cu toată voioșia de pe străzi și din gară, soldații, întăriți de ofițeri, se vorbiseră între ei să rămîna pe peron. Aflaseră că maiorului i se luase comanda trupei care pleca la război, ca să facă instrucție cu rezerviștii și că nu acceptase asta. Or, chiar dacă Scipion îi chinuise mai rău ca pe hoții de cai pînă atunci, iar unora dintre ei le pusese pistolul la tîmplă, tot regimentul știa că maiorul ținea de onoarea lui mai mult decît la orice altceva, în afara de soldații lui. După ce a plecat trenul, fetele de la Chelu au intrat în restaurantul din gară la clasa a doua. Nu voiau să le tulbure pe soțiile ofițerilor care au intrat la clasa întâi împreună cu dom Caludi, cu judecătorul și cu toți ceilalți notabili ai orașului care veniseră singuri sau cu nevestele să-și ia la revedere de la ofițerii care plecaseră. În timp ce la clasa întâi a cîrciumii lui Fănică nu se prea legau vorbele, ci se pomise o consumație cu de toate, fetele de la Chelu beau pentru sănătatea foștilor lor clienți și își povesteau care dintre ei le plăcuseră mai mult. Unii dintre ei, inclusiv maiorul Scipion, erau căsătoriți sau logodiți iar nevestele lor îi așteptau noaptea fiindcă nu știau sau uitaseră cum să-i aducă acasă. La clasa întâi, ofițerele și notabili au plecat pe la vreo două noptea, care pe jos, care cu birja. Fetele de la Chelu au rămas la restaurant pînă s-a făcut ziua. Au trecut în sala de clasa întâi unde au așteptat să vadă dacă trenurile de dimineață le aduc ceva, apoi s-au întors în deal chioare de nesomn și îngrijorate că au rămas fără clientelă. ■

Livius Ciocărlie

DIN CARTEA CU FLEACURI

PARCĂ mi-a mers! „Astăzi unde te mai duci? Ca ieri... Alaltaieri... — Nu mă duc nicaieri, stau aici, cu tine.” La ora unu și jumătate post meridian, telefon: unde mi-ai fost? Acasă, unde să fiu? M-ai lăsat de izbeliște, și Pucu și tu. Eu credeam că... Ce să crezi? Acuma îți mai pot folosi la ceva? Sigur că poți, te aștept aici. Ia-o și pe T! Asta nu pot, din cauză de insomnii. Arunc niște toale pe mine, așa, mai de gală, și, pînă să plec, telefon. Și pe tine te-a luat în șuturi? Și! Și ce faci? Mă duc, ce să fac? Tu? Eu nu pot, i-am spus că mă doare spatele. Fă-te bine, zic. Fircălesc un bilet: „M-a luat la trei păzește, am plecat val-vârtej.” De fapt, nu plec pînă nu aflu că mi-am pierdut umbrela, aia groasă, rezistentă la vînt, de la Letzebuerg. Era bine de știut! Apuc o vechitură, de abia se mai ține, și, pe ploaie rece, mă duc. Într-adevăr, mă aștepta. Zic uite că am venit așa, bolnav. De ce boală suferi? De falsă modestie cronică. Și e grav! Ieșim pe poartă și nimerim în valul de mașini. Înaintăm greu. De ce nu stați acasă, oameni buni?, se oțărăște el. Păi, zic, eu am încercat. În sfârșit ajungem, undeva într-o pădure, lângă o pajiște și mai încolo lac. Lume și țară... Mă uit cu atenție. Se putea fără mine? Nu se putea! Barem, am fost de folos. Sau, așa cred, că de văzut, pînă la plecare, nu l-am mai văzut. Pornim. Ce-a fost la prînz era nimic. Acuma să vezi, mașini! La pas! Ajung la după opt. Cum a fost? Bine, cum să fie? Lume multă? Ai lipsit tu.

Era să uit! Dacă vrei să-i inviți peăștia doi, trebuie să specifici că nu vine și celălalt. Dimineața, președinte, după-masă, premier.

Într-un fragment de discuție, vocea Monicăi Lovinescu spunea că noțiunea de intelectual se leagă și de prezența în viața cetății. Dacă-i așa, e încă un motiv să nu mă cred intelectual. E drept, m-am amestecat eu de cîteva ori, dus de val. Teribil ce nu mi s-a potrivit! În orice caz, acum sunt imun.

Cum locuim aici e foarte nimerit. Lui T îi place să mă știe în casă, nu neapărat la același etaj. Îi place să ne vedem din când când, la o țigară, la o cafea. Ea simte nevoia de singurătate. S-a nimerit și pentru că eu după cine nu simte această nevoie nu mă dau în vînt.

Mă și simt depășit. Aseară, Pescărușul, regizat de Andrei Șerban. N-am înțeles de ce mai era nevoie de Cehov. Actorii ar fi putut să fie (să mi se pară) la fel de insuportabili și fără textul lui. Presupun că mă înșel.

Ștefan Radov îmi povestește cum, în închisoare, încercînd el, adolescent cum era, s-o facă pe eroul, anchetatorul i-a spus: „Te crezi poltron? O să-ți arătăm noi!”

Destul cu gluma, uneori. T iese din biserică Popa Rusu. O doamnă în vîrstă îi spune: „Ați putea să mă îndrumați către strada Spătarului? — Sigur, e la doi pași, acolo locuiesc. — Și eu, zice bătrîna, dar uite că deodată nu mai știu s-o găsec.”

Nu prea gust la Calinescu episodul cu vizita la medic a unui bătrîn ramolit, ajuns la 67 de ani. Îi da lui mîna, abia a apucat 66, însă puțin respect pentru noi,ăștia, mai vîrstnicii, ce Dumnezeu!

La ceremonia funerară pentru Monica Lovinescu și Virgil Ierunca de la Ateneu, am văzut destui securiști ce păreau tineri. Cred totuși că erau aceiași care i-au iubit pe comemorați și acum 30 de ani. Ei sunt nemuritori. Și numeroși. Dacă ai fi scos de acolo persoane oficiale, pe foarte apropiați și pe organizatori, ei, securiștii, ar fi fost cei mai mulți. G.L. îmi spune: „Credeam că vor fi rînduri-rînduri de oameni, pînă dincolo de piață. — Eu, îi răspund, chiar la ce vedem aici mă așteptam.” Vai de noi!

Nu mă dau în vînt

Un lucru remarcabil, totuși. Nici sub Constantinescu și nici sub Băsescu n-am fost, ca în mandatele lui Iliescu, trecuți prin filtru, ca să lăsăm grenadele și bombele la rastel.

Pe *Realitatea*, emisiunea de comemorare a Monicăi Lovinescu și a lui Virgil Ierunca întreruptă brusc pentru ca un șnapan al cărui *pedigree* e garnisit cu securiști să-i înștiințeze pe bucureșteni că pe el îl vor. Nu mă îndoiesc. Excelente puneri la punct Liiceanu și Hurezeanu. Vorba e, cine le-a auzit? Cine se uită la astfel de emisiuni „prăfuite”? Din punctul nostru de vedere, epoca s-ar putea numi *noi de noi*.

Este impresionant cu cîtă iubire te îmbalsamează oameni cărora le ești indiferent.

Sună telefonul chiar cînd sunt gata să adorm. Nu că aș vrea, dar asta fac, adorm. Bucureștenii par să nu știe că oamenii veniți din provincie, mai ales bătrînii, după-amiezile, dorm. Eu rezist tentației. Nu dorm, doar adorm.

Calinescu: „Slavici e romancierul satului (*Mara*).” Nicidecum. Nuvelistul, da. Lipova e țîrg chesaro-craiesc, mentalitatea personajelor nu e de țărani.

Moralmente, n-ar trebui să faci paradă de anticomunism cînd ai făcut paradă, fie ea și numai de paradă, de aderență la comunism. După logica vieții, lipsită de legătură cu morala, anticomunism trebuie să faci. E profitabil. Nu este un sfat. Subiecții chestiunii se descurcă și singuri, nu așteaptă să le dau dispensă eu.

Cioran: „Spontaneității iraționale a vieții, cultura îi opune o oprire.” Cultura, nu arta. Artă e singura în stare să țină viața în viață scoțînd-o din mediul ei. Trecînd-o în gratuitate. Integrată culturii, arta își pierde această facultate. Atunci ea are — și tu, cititorul, ai — ceva de spus. Ești încă în contact cu arta propriu-zisă cît timp rămîi mut.

Ce nu pot să admit este disprețul credincioșilor (în vecii vecilor n-aș putea să-i disprețuiesc eu pe ei!). Altceva le cer: să sufere pentru că eu nu cred. Să-și spună măcar: „Uite-l pe omul ăsta: ne înțelegem, este de treabă, la locul lui — și se va duce în iad. Ce tulburător!”

Pentru un scriitor care va da atîta importanță artei, inclusiv picturii, în *Bietul Ioanide*, a-l admonesta pe Oprescu fiindcă nu-l prețuiește pe Mirea, „pe nedrept înfierat ca academicist”, e imprudent. E drept că Mirea e mai mult inconsistent decît academicist.

Cioran: „...în pudoarea culturii noastre, emascularii i se spune finețe, iar neseriozității inteligență.” O frază care, de n-aș fi atît de pudic, m-ar putea interesa.

Tot ce nu fac din plăcere, e formal. Ca să fie! Pînă și adresa proprie pe scrisori. Știu că nu cunosc exact codul străzii, dar îl scriu, așa, greșit. Să nu zic că nu l-am scris.

Cioran mă ia la țintă cum spîrgea Maxone baloanele la bălci: transparent mie însumi, cu multă apă în sânge, spectator al inerției mele, căzut în autoironie facilă și sterilă, contemplativ din comoditate, de o indiferență spectaculară, făcîndu-mi plăcere să nu intervin în mersul lumii, mulțumindu-mă cu puțin, mîndru de a nu fi nimic.

Telefon de la R.B., studenta noastră. Neschimbată. Vorbă, sentimente, fel de a fi. 58 de ani. Ce ciudat!

Trecuseră ani de cînd n-am mai avut schimburi de opinii cu cîinii din cartier. Săptămîna trecută, din cauză de grabă, am trecut pe Latină, stradă asupra căreia am un parapon. Acolo, în fața Casei de copii, zac doi, mai toată vremea lași. Aproape calci pe ei. Acum, fără vreun lătrat, unuia i-am simțit colții prin pantalon. Noroc că, nu știu de ce, tot el s-a speriat. Nu trec două zile și, lângă Popa Rusu, se repede altul la T, care nu le știe frica. De fetița omorâtă mai alaltaieri, ce să zici!? Fragmentul se dedică, vorba poetilor stilați, lui Brigitte Bardot. ■

actualitatea

1954 – raport confidențial

Dinu C. Giurescu publică în revista *HISTORIA* nr. 87, în traducere proprie, un document inedit foarte interesant și pentru detalii ale decorului de epocă, și pentru comparații cu situația de azi. E vorba despre un raport secret cu privire la starea drumurilor și circulația autovehiculelor din R.P.R., întocmit de un diplomat de la Legația Americană din București la 2 sept. 1954. Însărcinatul cu afaceri *ad interim* Richard Funkhouser constată că, la acea dată, trenurile constituiau la noi principalul mijloc de transport al oamenilor și mărfurilor. Autovehiculele erau rare iar străzile și șoselele – proaste (dacă numărul mașinilor e azi enorm și sufocant, cea de a doua constatare rămâne valabilă și după 55 de ani). Erau în circulație pe atunci autocamioane nemțești de dinainte de război, pentru care lipseau piesele de schimb, cehești – Skoda și sovietice – Ziss, după modelul acestora din urmă fiind fabricate la Brașov și cele marca „Steagul roșu”. Automobile personale („de agrement”) nu prea mai existau. Funcționarii superiori ai regimului mergeau cu mașini de serviciu, cu șofer – Zil, Pobeda, Skoda, Tatra – iar înaltele oficialități și Securitatea, cu Buick-uri, Cadillac-uri și Chevrolet-uri noi („Iama trecută era posibil să identifice fiecare Chevrolet tip 1953, în circulație; în prezent, modele 1953 și 1954 sînt destul de numeroase pentru ca să nu mai poată fi recunoscute individual. Se consideră că majoritatea, dacă nu chiar toate, sînt folosite de securitate – poliția secretă”). Raportul constată înmulțirea numărului de motociclete est-germane pe străzile Capitalei („motociclismul pare să fi dobîndit un statut sporit de prestigiu printre tineri”), în provincie predominînd bicicletele: „Rar se vede un automobil în orașele de provincie cu excepția câtorva rable vechi de 14-20 ani, care formează taxi-urile la stația de cale ferată. Ele sunt de obicei de fabricație americană. Când cineva vede un automobil de agrement în stare decentă într-un oraș de provincie, acesta are o placă de înmatriculare de București și indică vreo vizită oficială.” Cum arăta în 1954 traficul pe șosele, atît cît a putut observa Funkhouser (fiindcă personalul diplomatic din Vest n-avea voie să călătorească în automobil decît pînă la Sinaia)? Iată: „Majoritatea traficului este alcătuit, desigur, din căruțe trase de cai jigăriți, dar cel al autocamioanelor pare a nu fi în deosebit de bune condiții. Rar parcurgi șoseaua București-Sinaia fără a nimeri cel puțin un autocamion în pană pe marginea drumului, iar unii călători au relatat că au văzut chiar șase.” Cît despre străzile din București, „A conduce oricînd este o grea încercare pentru un automobil; noaptea, primejdia de a deteriora axa din spate sau arcurile este deosebit de mare. Începînd din primăvară s-au efectuat unele reparații – cărpeli; dar stratul de macadam folosit pare a fi destul de subțire, fără să aiba un pas de sprijin suficient. Dacă iarna viitoare va fi severă, este de așteptat încă o deteriorare. Nici construcția de bază, nici nivelul întreținerii străzilor din București nu par destul de bune pentru a preveni o deteriorare treptată a suprafețelor străzilor (cu excepția, desigur, a secțiunii «marelui traseu» din raionul Stalin).” Constatările americanului din 1954 par scrise în 2009, din nefericire.

Poemă critică

Cronicarul a remarcat într-un număr anterior beția de superlative din studiul „critic” consacrat de Georgeta Adam, în publicația *LITERE*, poeziei semnate de Carolina Ilica. Fără a încerca să influențăm, Doamne ferește!, linia editorială a revistei de la Găești, ne-am gîndit că o observație făcută cu bună-credință poate fi preluată.

ochiul magic

Pe diriguitorii unei reviste ar trebui să-i intereseze felul în care publicația lor este receptată; iar a corecta (sau măcar a răi) simptomele de provincialism ar fi deja o parte a îndreptării. Din păcate, nu acesta e cazul *Literelor* despre care vorbim: în numărul 2 (107), serialul Georgetei Adam continuă în aceeași stilistică sufocată de admirație și despovărată de orice urmă de spirit critic. Abordînd simbolul *apei* în poezia scrisă de Carolina Ilica, Georgeta Adam pornește la drum cu o explicație *terre à terre*: apa „calmează, astîmpără Voința, purifică, într-un cuvînt – răcorește”.

Acestea fiind zise (și, cumva, de la sine înțelese), e de remarcat că *tirania visului* este investită, în opera lirică

analizată, „cu funcții thanatice”. E „un instrument al morții”, revine redundant Georgeta Adam, înainte de a lansa o primă comparație nedreaptă pentru Carolina Ilica: „cele șase «visuri» din ciclul *Ofelia* recurg inteligent la logica substituției vizibile și în poezia Ilenei Malăncioiu. Și în ele se produce «înlocuirea», uneori cu o urmă de cochetărie șagălnică în reconstituirea dramei”.

Fără șagă, comentatoarea porcede la alte comparații, dorite probabil flatante pentru autoarea comentată: „frumusețea arhetipală este atributul tinereții și, paradoxal, ca în *Luceafărul* eminescian, al morții”. Ileana Malăncioiu, Mihai Eminescu... Oare ce alți termeni poetici și valorici ar mai putea fi introduși în discuție, pentru a dimensiona convenabil statura Carolinei Ilica?

„E capătul de drum, punctul final al Erososfiei căreia Carolina Ilica i-a consacrat întreaga sa operă”, stă scris la finalul celui de-a treilea episod din poema critică a Georgetei Adam. Să tragem nădejde că e chiar capătul? Sau vom citi, și luna următoare, alte enormități înghesuite într-o revistă de format mic?

Amintiri

Pline de oameni care au trecut paginile *DACIEI LITERARE*, numărul 2/2009... Constantin Ciopraga, Grigore Vieru, Corneliu Ștefanache. Amintiri, interviuri care umplu secțiunea cea mai amplă a revistei. Reținem, sub un titlu care ar părea nepotrivit, dacă n-am cunoaște bolile vremii noastre, *La noi, la români, mortul trebuie să jure că a murit*, interviul luat de Călin Ciobotari lui Grigore Vieru. Discuția e veche de trei ani, de la Salonul de Carte al Bibliotecii Județene „Gh. Asachi”. Pretextul ei e aniversarea de 70 de ani a poetului Vieru. Despre politică, inclusiv literară, despre micimea, ca oameni, a unor mari scriitori, și despre prietenie. Pe cuvintele „păreți un om fericit” se încheie o întrevedere scurtă, ca o radiografie. Prelungită în afîtea și afîtea, prea târziu, măturii ale cunoscătorilor. De la, el însuși dispărut, Constantin Ciopraga, într-un trist colocviu sentimental, la Natalia Cantemir.

Cronicar

Primim

Gusturi morbide

În pofida șabloanelor impuse de vechiul regim, literatura, cea adevărată, evident, s-a dovedit mai dificil de interpretat în cheie politică. Nu același lucru se poate spune despre ceea ce s-a numit „folclorul nou”. Dacă, de pildă, pentru afirmarea talentelor teatrale sau ale muzicii culte posibilitățile erau restrânse, când era vorba de muzica populară, orice interpret, mai mult sau mai puțin improvizat, era primit cu brațele deschise. Și era destul să i se facă puțină reclamă – erau la modă spectacolele pe stadioane – că apoi solicitările de recitaluri la nunți și botezuri curgeau, la tarife care dovedeau că prestația interpretelor nu avea nicidecum la bază doar sentimentul patriotic. Treptat, noțiunea de creație folclorică a degenerat, cîntă vreme înșiși interpreții își compuneau textele inspirându-se cu predilecție din viața lor personală. Un nume de afiș, etalându-și biografia pe melodii mai degrabă improvizate și într-o gramatică aproximativă, a avut, asupra beneficiarilor culturii de stadion, un efect

straniu: complexe atavice ale anonimatului și-au spus cuvîntul. Impresia că popularitatea cuiva se transmite precum gripa, isterizează mulțimea. O cunoscută poetă arăta într-un eseu că obiectivitatea privind valoarea unui creator de artă este condiționată de necunoașterea vieții personale a artistului; la noi, dimpotrivă, reclama negativă îl înalță în ochii publicului în asemenea măsură încît includerea în rîndul sfinților din calendar este solicitată imperativ, ca și doliul național – în cazul dispariției din rîndul celor vii – regretabilă de altfel.

Recent, mass-media a încercat o timidă luare de atitudine față de reacția sălbatică a publicului participant la funeraliile unui cunoscut interpret de muzică populară, după ce tot ea, mass-media, a dat apă la moară celor animati de morbidul gust de a fotografia defuncții. Și fiindcă se face tot mai des referire la normele U.E., nu înțeleg de ce nu se aplică și continuăm să expunem vederi decedatul în drum spre locul de odihnă veșnică?!

Nu pot să nu remarc – pentru a căta oară, că viața bate imaginația; în cunoscuta comedie „Gaițele” de Al. Kirînescu momentul în care unul dintre personaje anunță: „Țațo, trece cu moarta!” și căteștrele se reped la fereastră, autorul a mizat pe efectul comic, vai mult diminuat de realitate!

Carmen FOCȘA

ZIRKON

ZIARE, ZI DE ZII

Abonamente 2009

România literară

Talon de abonare începînd cu .....

- ☐ abonament trei luni (13 numere) - 50 lei
- ☐ abonament șase luni (26 numere) - 96 lei
- ☐ abonament un an (52 numere) - 195 lei

Nume ..... Prenume .....
str. .... nr. .... bl. .... sc. .... et. .... ap. ....
sector. .... localitate. .... cod poștal. .... județ. ....
telefon .....

Începînd cu 1 ianuarie 2009, abonamentele se încheie exclusiv prin Zirkon Media!
Completați și trimiteți talonul de abonare pe adresa: Zirkon Media S.R.L. str. Pictor Hârlescu nr. 6, sector 2, București, 022195. Tel.: 255.19.18, 255.18.00.
Plata se face prin mandat poștal sau prin Ordin de plată în contul:
RO14 RNCB 0089 0037 2253 0001 - BCR - Th. Pallady.
Pentru instituții bugetare contul este: TREZ 7035 069X XX00 1197 - Trezorerie/sector 3.
Cititorii din străinătate sunt rugați să trimită mandat poștal în valoare de 230 euro sau 300 USD pentru un an. Vă rugăm să trimiteți prin poștă o copie a mandatului și adresa dumneavoastră completă.

Pentru abonații din țară și străinătate care au încheiat în anii trecuți abonamente direct la redacție, rămîne valabilă adresa: dir. adm. Valentina Vlădan, Fundația România literară, Calea Victoriei 133, sector 1, București, cod 010071, OP 22.

